

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**1982 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİNE GÖRE
DENİZ ALANLARININ SINIFLANDIRILMASI: AÇIK DENİZ REJİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cihan SEYMEN

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

HAZİRAN - 2010

TRABZON

ONAY

Cemhan KOCABAŞ tarafından hazırlanan Türk Deniz Alanları Ve Bu Alanlardaki Uluslararası Ve Ulusal Hukuk Uygulamaları adlı bu çalışma tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (Başkan)

Prof. Dr. Ercan KÖSE

Yrd. Doç. Dr. Ersan BAŞAR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. / /

Enstitü Müdürü

Doç.Dr. Yusuf ŞAHİN

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını onurumla doğrularım.

İmza

Cihan SEYMEN
11/06/2010

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Açık Deniz ve Açık Deniz olarak tanımlanan ancak devletlerin haklarının bulunduğu Münhasır Ekonomik Bölge, Bitişik Bölge, Kıta Sahanelığı ve Uluslararası deniz yatağında devletlerin Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmeleri kapsamında hakları ve bunların tanımları yapılmış, Türkiye açısından değerlendirilmiş ve Türk Sahil Güvenlik Komutanlığının komşu ülkelerle açık denizlerde uygulamaya yönelik yaptığı anlaşmalara değinilmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında bana her türlü desteğı veren, yönlendiren, yardım eden, yüksek lisansa başlamama fırsat veren ve vesile olan TCSG 63 Komutanı S.G Kd. Yzb. Cemhan KOCABAŞ'a ve tez konumda bana destek olan danışman hocam Prof. Dr. Hayati AKTAŞ'a, Yüksek lisans derslerimin hocaları Prof. Dr. Gökhan KOÇER, Yrd. Doç. Dr. A. Hamdi TOPAL, Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN ve Doç. Dr. Coşkun TOPAL'a derslerde verdikleri tüm öğretici bilgiler için teşekkürlerimi arz ederim.

Trabzon, Haziran 2010

Cihan SEYMEN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ÖZET	ix
SUMMARY	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DENİZ HUKUKU KAYNAKLARI	2-8
1.1. Deniz Hukukunun Gelişimi	2
1.2. Deniz Hukukunda Deniz Alanlarının Ortaya Çıkışı.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. DENİZ ALANLARININ SINIFLANMASI	9-18
2.1. İç Suların Tanımı	13
2.2. Karasuların Tanımı	1610
2.3. Bitişik Bölgenin Tanımı	10
2.3.1. Bitişik Bölge Kavramının Hukuki Anlamda Gelişimi.....	11
2.3.2. Bitişik Bölgenin Hukuksal Rejimi.....	13
2.3.3. Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları	16
2.4. Kıta Sahaneliğinin Tanımı.....	17
2.4.1. Kıta Sahaneliği Kavramının Hukuki Anlamda Gelişimi.....	18
2.4.2. Türkiye'nin Çevre Denizlerde Kıta Sahaneliği Uygulamaları	21
2.4.2.1. Ege Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı	22
2.4.2.1.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi	22

2.4.2.1.2. Tarafların Hukuksal Görüşleri	25
2.4.2.1.3. Türk ve Yunan Tezleri	27
2.4.2.1.3.1. Yunan Tezi	27
2.4.2.1.3.2. Türk Tezi	287
2.5. Münhasır Ekonomik Bölgenin Tanımı	30
2.5.1. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	30
2.5.2. MEB'in Hukuksal Rejimi	322
2.5.2.1. Kıyı Devletinin Hakları.....	322
2.5.2.2. Kıyı Devletinin Yetkileri.....	333
2.5.2.3. Diğer Devletlerin Hakları.....	366
2.5.3. MEB'in Genişliği ve Sınırlandırılması.....	377
2.5.4. Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları	3838

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5. AÇIK DENİZLER.....	40-81
5.1. Açık Deniz Tanımı	40
5.2. Açık Denizlerde Hukuki Rejim	41
5.2.1. Devletlerin Açık Deniz Serbestileri	41
5.3. Devletlerin Açık Denizlerdeki Yönetimsel ve Yargısal Yetkileri	44
5.3.1. Ticari Gemiler Üzerinde Yargı Yetkisi.....	46
5.3.2. Askeri Gemiler Üzerinde Yargı Yetkisi.....	48
5.4. Açık Denizde Bayrak Devleti İstisnaları	49
5.5. Kesintisiz Takip Hakkı	50
5.5.1. Kesintisiz Takibin Yeri	51
5.5.2. Kesintisiz Takibin Zamanı	52
5.5.3. Kıyı Devleti Tarafından Kesintisiz Takibe Yetkili Vasıtalar ve Takibe Konu Gemiler.....	53
5.6. Ziyaret Hakkı.....	544
5.6.1. Deniz Haydutluğu	58
5.6.2. Köle Ticareti.....	60
5.6.3. Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı.....	60
5.6.4. Açık Denizde İzinsiz Yayın Yapılması.....	61
5.7. Açık Denizde Kaçakçılığı Önlemek Maksudıyla Yapılan Sözleşmeler	62

5.7.1. Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1988 Viyana Uyuşturucu ile Mücadele Sözleşmesi (Viyana Konvansiyonu)	633
5.7.2. BM Uluslararası Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (SASMUS) ve Sözleşmeye Ek (2000 Palermo Protokolü) (Karadan, Deniz ve Havadan Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol).....	67
5.8. Uluslararası Hukuk Düzenlemelerindeki Değişiklik Çalışmaları ve Bu Konudaki Yeni Girişimler	70
5.8.1. Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (Suppression Of Unlawful Acts Against The Safety Of Maritime Navigation-SUA).....	70
5.8.1.1. Sözleşmenin Amacı.....	70
5.8.1.2. Sözleşmenin Gelişimi.....	71
5.8.1.3. Sözleşmede Yer Alan Suçların Kapsamı	74
5.8.1.4. Sözleşmeye Göre Devletlerin Yetkisi	744
5.8.1.5. Sözleşmeye Yönelik İç Hukuk Düzenlemeleri	76
5.8.1.6. Türkiye ve SUA	76
5.8.2. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik Girişimi (Proliferation Security Initiative-PSI)	777
5.8.2.1. Sözleşmenin Amacı.....	77
5.8.2.2. Sözleşmenin Kuralları	78
5.8.2.3. Türkiye ve PSI.....	800
SONUÇ.....	82
YARALANILAN KAYNAKLAR.....	8686
EKLER.....	91-100
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÖZET

Başlangıçta devletlerin yetki sahibi olabildiği tek alan olan karasuları dışındaki bölgelerde, deniz hukukundaki gelişmelere paralel olarak farklı hukukî rejimlerin uygulandığı yeni yetki alanları meydana gelmiştir. Karasuları dışında kalan ve klasik hukukun açık deniz alanı olarak tanımladığı bölgelerde kıyıdaş devletler lehine oluşturulan bitişik bölge, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, deniz yatağı ve açık deniz saha kavramları sınırlandırma sorunlarına yeni boyutlar kazandırmıştır.

Bu çalışmada öncelikle açık denizdeki yetki alanlarının tanımları ve sınırları ile hukukî işleyişi, daha sonra ilgili devletlere tanıdıkları haklar ve sınırlandırma kriterleri sunulmuştur. 1958 ve 1982 Deniz Hukuk ve UAD Sözleşmelerinin ilgili maddeleri ile Birleşmiş Milletler nezdinde yapılan uluslararası anlaşmalar ve Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti ile komşu ülke hükümetleri ve Sahil/Sınır güvenlik birimleri ile yapılan anlaşmalar irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler : Deniz Hukuku, 1982 BMDHS, Açık Deniz, Münhasır Ekonomik Bölge, Bitişik Bölge, Kıta Sahanlığı

SUMMARY

In the remaining areas out of the territorial waters and defined as The High Seas Area by the classical law, some new maritime jurisdiction taking place in favor of the states with adjacent coasts such as the contiguous zone, continental shelf, exclusive economic zone, high seas and area brought out new dimensions to the delimitation problems.

In this study, the definitions, the limits and the legal process about the High Seas maritime jurisdiction areas are looked through, then the rights that they offer to the related states and the delimitation criteria are introduced. The respective items of agreements over the Law of The Sea in 1958 and 1982 and ICJ are studied according to UN agreements with Turkish Republic and Turkish Coast Guard between the neighbour states Governments and the Coast Guard units.

Key Words : Sea Law, 1982 UNCLOS, High Seas, Exclusive Economic Area, Contiguous Zone, Continental Shelf

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADS	: 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi
AIES	: Otomatik Bilgi Değişim Sistemi
BADCKKHS	: 1958 Cenevre Balıkçılık ve Açık Denizlerdeki Canlı Kaynakların Korunması Hakkındaki Sözleşme
BM	: Birleşmiş Milletler Örgütü
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BSCF	: Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu
Ft	: Feet
KBBS	: 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
KİS	: Kitle İmha Silahları
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Km	: Kilometre
KSS	: 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
LPG	: Liquid Petrol Gas
MD	: Madde
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MTA	: Maden Tetkik Arama
MSC	: Maritime Safety Committee
NBC	: Nükleer Biyolojik Kimyasal
PSI	: Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik Girişimi
SASMUS	: Sınıraşan örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUA	: Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
IMO	: International Marine Organization
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

Uzun yıllar uygulanan 3 millik karasuyu dışındaki deniz alanları, ilk ortaya çıktığı 1782 yılından İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar açık deniz statüsünde ve bütün devletlerin ortak malı niteliğindedir. Cenevre’de toplanan 1 inci Deniz Hukuku Konferansı neticesinde hazırlanan 4 sözleşme (KBBS, KSS, ADS, BADCKKDS) ve 3 üncü Deniz Hukuku Konferansı neticesinde hazırlanan BMDHS, klasik hukukun açık deniz alanı olarak tanımladığı bölgelerde kıyıdaş devletler lehine bazı rejimler öngörmüştür. Bunlar karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren en fazla 24 millik bitişik bölge, 200 millik MEB ve 200 ile 350 mil arasında değişebilen kıta sahanlığıdır. Bu bölgeler; kıyıdaş devletlere tanınan bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB hakları dışında, diğer devletler için açık deniz statüsünü de sürdürmektedir.

Denizlerin paylaşım mücadelesi neticesinde, 1958 Cenevre Sözleşmelerinden itibaren, devletlerin deniz alaka ve menfaatlerinin büyük bir bölümü hukukileşerek hak halini almış ve kuvvet kullanma dahil devletlerin meşru korumasına sokulmuştur. Bugün yapılmakta olan mücadele kıta sahanlığı ve MEB dışındaki büyük okyanus alanlarının paylaşımı mücadelesidir.

Güçlü denizci devletler bir taraftan karasuları dışında bulunan yetki alanlarındaki haklarını pekiştirirken, diğer taraftan geniş okyanus alanlarındaki alaka ve menfaatlerini hukuki güvenceye almak için mücadele etmektedirler. Bunun neticesinde, dünyamızın % 71’ ini oluşturan su kesimi, belki de ulaştırma ve uçuş serbestisi dışında insanlığın ortak malı olma hüviyetini kaybedecek, nimetlerini işletebilen güçlü devletlere sunacaktır.

Bu çalışmada, klasik hukukun açık deniz olarak tanımladığı bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB; ilgili uluslararası sözleşmelere atıf yapılarak tanımlanmış ve açık denizlerin statüsü incelenmiş, ayrıca her konuda Türkiye açısından çevre denizlerle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DENİZ HUKUKU KAYNAKLARI

1.1. Deniz Hukukunun Gelişimi

Denizler, ulaştırma imkanlarının yanı sıra, toprak altı ve üstündeki zenginlikleri, sunduğu sayısız besin kaynağı ve alternatif enerji olanakları ile insanlığın ortak ve önemli hayat alanını oluşturmasının yanı sıra, kaynakların çeşitliliği ile doğru orantılı olarak bir ekonomik mücadele zeminini de oluşturmaktadır.¹ Kara kökenli ekonomik kaynaklardaki azalma, devletleri bugün, bu yeni ekonomik mücadele zemininde daha fazla gayret göstermeye itmektedir. Günümüzde büyük denizci devletler için, kıta sahanlığı ve MEB gibi menfaatlerin hak haline gelmesi yetersiz kalmış, bahse konu devletler açık denizin, deniz yatağının ve toprak altının kaynaklarını diğer bir ifade ile insanlığın ortak mirasını paylaşma mücadelesine girmişlerdir.

Uluslararası hukukun statüsünü ve ilişkilerini düzenlediği temel birimini oluşturan devletler, uluslararası camiada hak sahibi olarak tanınan ve kendilerine mükellefiyetler yüklenen temel süjelerdir.²

Devletlerin denize ilişkin egemenlik iddiaları yavaş yavaş olmuştur. Önceleri sadece güvenliklerini sağlamak amacıyla devletler taleplerde bulunurken, daha sonraları canlı kaynaklardan yararlanma şeklinde bu iddiaların genişletildiği görülmektedir. Devletin tam egemenliğine tabi deniz alanları iç sular ve karasularıdır. Bilhassa iç sularda devletlerin tartışmasız egemenliği kabul edilmektedir. Karasularında ise, milletlerarası hukukun gereklerine uygun, sahildevletinin egemenliğinde birtakım sınırlamalar

¹ ÖZGEN, N., 2 nci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu Açış Konuşması, 2 nci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu, Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1999, s. 2 .

² Denizde Silahlı Çatışma Hukuku, Harp Akademileri Yayınları, 1999, s. 1.

yapılmıştır. Örneğin, karasularında diğer devletlerinde haklarını korumak amacıyla, seyrüseferin devamı için ‘zararsız geçiş hakkı’ milletlerarası hukukun kabul ettiği bir ilke haline gelmiştir.

Sınırlı egemenliğe tabi deniz alanları ise, karasularından daha sonra kabul edilmiştir. ‘Bitişik bölge’ hukuken 1930 Konferansı’ndan sonra, 1958 Sözleşmesiyle tamamen devletler hukukuna girmiştir. ‘Kıta sahanlığı’, 1945 Truman Bildirisi’nden sonra geliştirilmiş ve 1958 Sözleşmesiyle milletlerarası hukuktaki yerini almıştır. ‘Münhasır Ekonomik Bölge’ kavramı ise 1960 Konferansı’ndan sonra gelişmiş ve 1982 BMDHS ile çoğu örf ve adet hukuku haline gelmiş kurallar geliştirilerek kodifike edilmek yoluna gidilmiştir. Münhasır ekonomik bölge kavramının incelenebilmesi için, deniz hukukunun neredeyse başlangıçtan itibaren günümüze kadar geçirdiği tüm evrelerin incelenmesi gerekmektedir. Çünkü, milletlerarası hukuktaki gelişmeler, örneğin yeni devletlerin milletlerarası topluma katılması ve bu devletlerin büyük çoğunluğunun az gelişmişlik sürecinde bulunmaları milletlerarası toplumda yeni iddiaların, çekişmelerin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

Bazı yazarların ifade ettiği gibi, yeni ve fakir olan bu devletler, savunmasız ve iktisaden zayıf olmalarından dolayı, büyük askeri ve ekonomik gücü olan devletlere karşı milletlerarası hukukun korumasına ihtiyaç duymaktadırlar.³ Çünkü, devletlerin denizler konusundaki yetki iddialarında, ekonomik nedenler en başta yer almaktadır.

1.1. Deniz Hukukunda Deniz Alanlarının Ortaya Çıkışı

Coğrafi ve fiziki bakımdan bir bütünlük arz eden denizlerin hukuki bakımdan bölümlere ayrılması yoluna gidilmiştir. Bu bölümlenme gözle görülebilir veya kesin değildir. Çünkü bölümlenmenin ilk başlangıcında, denizler, ‘açık denizler’ ve “karasuları” olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Günümüzde ise bu bölümlenmede iç sular, karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve açık deniz yer almaktadır.

³ Winston Conrad, EXTAVOUR, *The Exclusive Economic Zone A Study of the Evolution and Progressive Development of the International Law of the Sea*, 2. edition, 1981, s. 2.

Devletler hukukunun kurucusu olarak kabul edilen Hugo Grotius tarafından geniş ölçüde savunulan mare liberum (açık deniz) ilkesi ne kadar eski ise sahil suları veya bitişik sular kavramı da o kadar eskidir. Sahil suları terimine karasuları ve bitişik bölge kavramları girmektedir.⁴

Karasuları, devletin kara ülkesi veya iç sularının dış sınırından itibaren açık denize doğru, devletin kendi milli mevzuatına dayanarak milletlerarası hukukun kabul ettiği belirli bir genişlikteki deniz alanıdır.⁵ Günümüze kadar olan gelişmeler göstermiştir ki, bugün tartışmasız olarak karasuları devletin egemenliğine tabi deniz alanları içersinde yer almaktadır. Fakat, milletlerarası hukuk bakımından bu egemenliğe bazı sınırlamalar getirilmiştir. Bunlardan en önemlisi zararsız geçiş hakkıdır.⁶ Ayrıca, sahildar devletin gemiler üzerindeki yargılama hakkında da bazı kısıtlamalar yapılmıştır. Milletlerarası hukukun getirdiği bu kısıtlamalar dışında sahildar devletin egemenliği tamdır. Örneğin, balıkçılık bizi ilgilendiren en önemli konudur. Bu konuda sahildar devlet, ülkesel egemenliğinin⁷ gerektirdiği tüm düzenlemeleri yapma yetkisine sahiptir. Buradaki hakları sadece kendi vatandaşlarına uygulama yoluna gidebileceği gibi, antlaşmalar yoluyla diğer devletlerin vatandaşlarına da bazı haklar tanımak yoluna gidebilir. Yani bu alanda sahildar devlet tekel yetkisine sahiptir. Bu tekel yetkisi, avlanma konusunda olduğu gibi düzenleme yapma yetkisi bakımından da söz konusudur.

Sahildar devletlerin kıyılarına bitişik deniz alanlarında yetki icra edebilmeleri görüşü 14. Yüzyıla, hatta, Romalıların Akdeniz'deki uygulamaları nedeniyle bu devre kadar indirgenebilir.⁸

⁴ Mehmet, GÖNLÜBOL, *Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü*, (Ankara 1959,) s.5-7 .

⁵ Hüseyin, PAZARCI, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, 8. Baskı, (Ankara 2005,) s.314;

⁶ BMDHS'nin 17. maddesinde, "İşbu Sözleşme hükümleri saklı kalmak üzere, sahili bulunsun veya bulunmasın, bütün devletlerin gemileri, karasularından zararsız geçiş hakkından yararlanırlar." demek suretiyle zararsız geçiş hakkını düzenlemiştir.

⁷ PAZARCI, *Uluslararası Hukuk II*, s. 329.

⁸ EXTAVOUR, age, s. 12.

Devletin kurucu unsurları arasında yer alan ülke unsuru, eğer bu devlet denize kıyıdaş ise kara ülkesinin yanı sıra deniz ülkesi ve üzerindeki hava sahasını da kapsamaktadır.

Karasularının genişliği meselesi, milletlerarası hukukun en çok uğraştığı konulardan birisidir. Başlangıçta, ‘top atışı mesafesi’,⁹ ‘ufuk hattı görüşü’¹⁰ gibi değişken mesafeler önerilmiştir.¹¹ Daha sonraları ise, sabit bir genişlik getirilmesi düşüncesiyle “3 mil”¹² genişliğin, milletlerarası hukukun kabul edebileceği bir genişlik olduğu üzerinde durulmuştur. Ünlü İtalyan diplomat Galianni’nin top menzili esasına dayanarak 1782’de ortaya koyduğu 3 millik karasuyu genişliğinde¹² ve denizlerin statüsünde 20 nci YY’nin ilk yarısında kayda değer bir değişiklik ve gelişme olmamıştır.

İlkçağlarda, denizin kullanımında ulaşım önemli bir yer tutmuştur. Daha sonra balıkçılık amacıyla da deniz kullanılmaya başlanmıştır. Bu iki amaçla denizin kullanımı ise büyük deniz gücüne sahip olmayı gerektirmekteydi. Bu nedenle zayıf devletler geniş karasuları talep ederken, güçlü devletler ise, daha az karasuları istemekteydiler.¹³

Milletler Cemiyeti döneminde milletlerarası hukukun bazı konuları, kodifike edilmeye değer bulunmuştur. Bunlardan birisi de karasularıdır. 1930 yılında La Haye’de toplanan Deniz Hukuku Konferansı’nda resmi bir sonuç elde edilememiştir. Fakat karasularının asgari genişliğinin 3 mil, azami genişliği ise 6 mil olduğu konusunda devletlerarasında aşağı yukarı bir mutabakat oluşmuştur.

⁹ Bu mesafe devletin silah gücü ile birlikte görülmüş ve devletin gücü nerede biterse egemenliği de orada biter denilmek suretiyle değişken bir karasuları genişliği getirilmeye çalışılmıştır. Fakat bilhassa günümüzde top atışı mesafesi balistik ilmindeki gelişme gözönüne alınacak olursa savunulamayacağı açıkça ortaya çıkar. Top atışı mesafesinin milletlerarası toplumun ihtiyacını uzun süre karşıladığı da bir gerçektir.

¹⁰ Top atışı mesafesine göre değişken bir niteliğe sahip bu görüşe göre, kıyıdan bakılarak görülebilir bir noktaya kadar karasularının genişliği esas alınmıştır. Bu görüşün esas amacı kıyı devletine bir güvenlik ve korunma bölgesi oluşturmaktır. Bu iki görüşün kurulmasında balıkçılık bir amaç olarak düşünülmemiştir (BAYKAL, agm, s.168-169).

¹¹ İtalyan yazar Sarpi, Karasuları genişliğinin tüm devletler için mutlak olarak değil komşu devletlerin de gereksinimlerine göre düzenlenmesini savunmuştur (EXTAVOUR, age, p.15).

¹² Hüseyin, PAZARCI, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, 8. Baskı, s. 130-131.

¹³ Ferit Hakan, BAYKAL, ‘Karasularının Azami ve Asgari Genişliği (Devletin Karasuları Üzerindeki Yetki Alanının Sınırı)’, *MÜHF Hukuk Araştırmaları*, C.7, S.1-3 (1992-1993), s.163.

Birleşmiş Milletler döneminde de milletlerarası hukukun kodifikasyonu yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bunlardan en önemlisi Milletlerarası Hukuk Komisyonu'nun uzun çalışmaları sonucunda oluşturulan ve 1958 Cenevre Konferansı'nda devletlerce de kabul edilen sözleşmelerden birisi olan Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesidir. Ne yazık ki, bu sözleşmede de karasularının genişliği ile ilgili herhangi bir düzenleme yer almamıştır. Çünkü devletler herhangi bir genişlik üzerinde mütebakat sağlayamamışlardır. Genişlik konusunun daha sonra toplanacak bir konferansta çözümlenmesine karar verilmiştir. Bu konferans 1960 yılında toplanmış, yine bu konferansta da bir sonuç elde edilememiştir.

Karasularının genişliği konusunun milletlerarası hukukta çözümlenememesi, deniz hukukunda önemli bir eksiklik olarak görülmüştür. 1970'lerden sonra devletlerin, 200 mile¹⁴ kadar varan iddialarına ve deniz hukukunda çözüm bekleyen diğer problemleri açıklığa kavuşturmak amacıyla 1973 yılında başlayan III. Deniz Hukuku Konferansı sonucunda 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (BMDHS) karasularının genişliği meselesi ile ilgili geniş çaplı bir konvansiyonda ilk düzenleme yapılmıştır. Bu sözleşmenin 3. Maddesinde karasularının azami genişliği 12 mil olarak öngörülmüştür.

Karasularının ötesindeki deniz alanlarında, kıyıdaş devletler ve zamanın güçlü denizci devletleri arasındaki mücadele, teknolojiye bağlı olarak, 2 nci dünya savaşının hemen sonrasında, deniz alaka ve menfaatleri uğruna büyük ve uzun soluklu bir mücadelenin başlamasına yol açmıştır. Bunun ilk örneklerinden biri olan 1945 Truman Bildirisi, günümüzdeki kıta sahanlığının temelini oluşturan ve ABD'ye teknolojisinin getirdiği imkanlarla ulusal yetki alanları dışında ekonomik egemenlik alanları, dolayısıyla düne kadar herkesin olan deniz alanları üzerinde belirli bazı münhasır haklar öngörmekteydi.¹⁵

Devletler denizlerdeki menfaatlerini hukukileştirmek, diğer bir ifade ile hak haline dönüştürmek amacıyla menfaat birliktelikleri oluşturmaya başlamışlar ve BM şemsiyesi

¹⁴ Devletlerin kendilerine bitişik deniz alanlarında yetkilerini genişletirken belirli bir kural ışığında değil, menfaatlerinin gerektirdiği şekilde hareket ettikleri görülür (EXTAVOUR, age, p.13).

¹⁵ Bildirinin Türkçe metni için, bkz. GÜNDÜZ, A., Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler Örnek Kararlar, B. 3, İstanbul 1998, s.476 .

altında deniz hukukuna ilişkin 3 büyük konferansın toplanmasını sağlamışlardır. I. Deniz Hukuku Konferansı sonunda denizlerle ilgili hukuku uluslararası arenada ilk defa yazılı olarak ortaya koyan 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri hazırlanmıştır.

Düzenledikleri 4 temel konuyu adlandıran bu sözleşmeler;

- Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (KBBS),
- Kıta Sahanelığı Sözleşmesi (KSS),
- Açık Deniz Sözleşmesi (ADS),
- Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşmedir (BADCKKS).

Kabul edilebilir önemli düzenlemeler getirmiş olmalarına rağmen 1958 Cenevre Sözleşmeleri, deniz alaka ve menfaatleri uğruna yapılan mücadelede, gerek kıyıdaş devletleri gerek güçlü denizci devletleri yeterince tatmin edememiştir. Bu nedenle 2 yıl gibi kısa bir süre sonra yine Cenevre’de 2 nci Deniz Hukuku Konferansı toplanmış, ancak hiçbir andlaşma belgesi imzalanmadan dağılmıştır.

1974 yılında Karakas’da toplanan BM Deniz Hukuku Konferansı çalışmalarına 1982 yılına kadar devam etmiş ve neticede o güne kadar yapılmış çok taraflı uluslararası düzenlemelerin en kapsamlısı olan 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) deniz hukukunun kaynakları arasında en önemli yeri almıştır. Ancak Türkiye Montrö ile elde ettiği Boğazlardan uğraksız geçiş hakkını yitirmemek ve 12 millik karasuyu genişliğinin sözleşmeye eklenmesi sebebiyle Ege’de mevcut problemin içinden çıkılması daha güç duruma düşüreceği için taraf olmamıştır.

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri, BMDHS ve deniz hukukuna ilişkin teamül (örf ve adet) kurallarının analizi neticesinde; denizlerin farklı hukuki rejimlere tabi bir takım kısımlara ayrılmış, bu deniz alanları üzerinde devletlerin geçmişteki alaka ve menfaatlerin büyük bir bölümünün ise haklara dönüştürmüştür. Bu durum, klasik deniz

hukukunun temelinde olan devletin egemenliğine tabi denizler ve açık denizler şeklindeki ayrımı önemli ölçüde değiştirmiştir.

Devletin egemenliğine tabi olan deniz alanları, diğer bir deyişle deniz ülkesi veya ulusal sular; iç sular, karasuları ve eğer hukukun öngördüğü şartları haiz ise takımda sularından oluşmaktadır.

Açık deniz alanları kural olarak açık denizler rejimine tabidir. Ancak deniz hukuku karasuları dışındaki açık deniz kesimlerinde bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB'i düzenleyerek, kıyı devleti yararına bazı özel rejimler öngörmektedir. Buna karşılık, karasularında veya karasuları ile kaplı boğazlarda kıyıdaş olmayan devletler yararına da bir takım özel rejimler öngörülmüştür. Kıyıdaş olmayan devletlere tanınan zararsız ve transit geçiş hakları ile yargı muafiyetleri bunların başlıcalarıdır.

BMDHS her devlete karasularının genişliğini tespit etme hakkını tanıırken bu genişliğin sözleşme ile tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemeyeceğini hükme bağlamıştır.¹⁶ Karasularının ölçülmesinde kullanılan bahse konu esas hatlar normal ve düz esas hatlar olup maksimum 24 millik bitişik bölge , 200 millik MEB, 200 ile 350 mil arasında değişebilen kıta sahanlığı, karasularının iç sınırını da oluşturan bu esas hatlardan ölçülür.

Bugün gelişmiş denizci devletler, denizlere paylaşılmış gözüyle bakmakta, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB'e ilişkin haklarını teknolojik gelişmelere paralel olarak kullanmaktadır. Yapılmakta olan mücadele büyük okyanus alanlarının paylaşımı mücadelesidir. Belki 21 nci YY'nin ilk çeyreğinde, dünyamızın %71'ini oluşturan su kesimi, ulaştırma ve uçuş serbestisi dışında insanlığın ortak malı olma hüviyetini kaybedecek, nimetlerini, işletebilen güçlü devletlere sunmaya devam edecektir. Belki de bu devletler, bu alanlar üzerindeki alaka ve menfaatlerinin tümünü hakka dönüştürecek, diğer bir ifade ile denizler ve okyanuslar da tümüyle paylaşılmış olacaktır.

¹⁶ BMDHS mad. 3 .

İKİNCİ BÖLÜM

2. DENİZ ALANLARININ SINIFLANDIRILMASI

2.1. İç Suların Tanımı

Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatların kara tarafında kalan, yani; devletin kara ülkesi ile karasularının başlangıç hattı arasında kalan su alanlarıdır. Bu alanlara daimi liman tesislerinin içinde kalan sular, tarihi körfezler ve demirleme yerleri de dahildir.

Normal esas hat, kıyının, suların en çok çekildiği noktaları esas alınarak belirlenir.¹⁷ Düz esas hatlar ise kıyının fazla girintili ve çıkıntılı olması veya kıyının hemen yakınında adalar, sığıklar veya kayalıkların bulunması durumunda, kıyının uygun noktalarını birleştiren hatlar çizilerek belirlenir.¹⁸

İç Sular, uluslararası hukukun getirdiği birtakım sınırlamalara tâbi olmaksızın, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kullanabileceği mutlak egemenlik sahasıdır. Yabancı gemilerin zararsız geçiş hakkının bulunduğu karasularından farklı olarak, kıyı devletleri yabancı gemilerin iç sulara geçmelerini yasaklayabilmektedirler.

2674 sayılı Karasuları Kanunu 4 üncü maddesi ile Türkiye, esas hatların kara tarafındaki suları, körfez sularını, daimi liman tesislerinden en açıkta olanların kara tarafında kalan sular ve dış limanları, iç sular olarak tanımlamıştır.

¹⁷ KBBS mad. 3, BMDHS mad. 5 .

¹⁸ KBBS mad. 4, BMDHS mad. 7 .

2.2. Karasuların Tanımı

Karasularının hukukî statüsü gereğince kıyı devleti, bu sularda ve üzerindeki hava sahasında geniş yetkilerle donatılmıştır. Kıyı devleti karasularına sahip olmakla bu yetkisini ilana tâbi olmaksızın kullanabilmektedir.

Karasularında kıyı devletine tanınan yetkiler ile deniz ulaştırmasının kesintisiz olabilmesi için diğer devletlere tanınan yetkiler, arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak, uluslararası hukuk kurallarınca, kıyı devletinin bu alandaki yetkileri için iki ayrı hukukî rejim öngörülmüştür.

Kıyı ile sıkı bağlantısı olan iç sularda kıyı devletinin çıkarları ön planda tutulmuş, bu sularda kıyı devletine, kara ülkesinde sahip olduğu tüm yetkiler verilmiştir.

Karasularında ise, kıyı devletinin sahip olduğu yetkiler, deniz ulaştırma serbestisi ve kesintisizliği ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmalardan ilki, *zararsız geçiş hakkı*, ikincisi, kıyı devletinin yargı yetkisiyle ilgili kısıtlamalardır.

2.3. Bitişik Bölgenin Tanımı

Bitişik bölge (Contiguous Zone), karasularına bitişik olan ve devletin yetkilerini kısmen bu bölge sınırlarına taşıyan karasularının ölçülmeye başlandığı düz/esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyen bir sahayı kapsayan bir deniz yetki alanını tanımlamaktadır.¹⁹

Bitişik bölge tanımının geçmişi incelendiğinde; tanımın ortaya çıkışının karasularının dar olduğu döneme uzandığı görülür. Böyle bir bölgenin ihdas edilme ihtiyacı, karasularının 3 mil olarak uygulandığı dönemlerde devletlerin bazı çıkarlarını yeterince koruyamadığı gerçeğine dayandırılmaktadır.²⁰

¹⁹ BMDHS mad. 33/2

²⁰ TOLUNER, S., Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, B. 5, İstanbul 1996, s. 191.

Bitişik bölge, sahildevletinin karasularına bitişik olan ve bu devletin belirli bir genişlikte, belirlenmiş birtakım konularda denetleme yetkilerini kullandığı denizin bir parçasını anlatmaktadır.²¹ Bu kavram, karasuları üzerindeki egemenlik hakları ile, açık denizlerin serbestisi kavramlarının oluşturabileceği bir katı çıkmazı önleme ihtiyacından doğmuştur. Yani, bitişik bölgenin doğması, sahildevletlerinin menfaatlerini onların milli hukukları ve düzenlemelerine karşı azami şekilde koruma ve açık denizlerin serbestiyetinin devamını sağlama ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır.

Bitişik bölge kavramı, sahildevleti ve milletlerarası toplumun üyesi diğer devletler arasındaki çelişkili yetki problemlerinin çözümlenmesinde önemli bir rol ifa etmiştir.²²

2.3.1. Bitişik Bölge Kavramının Hukuki Anlamda Gelişimi

İlk bitişik bölge uygulaması 1736'da İngiltere tarafından yürürlüğe konmuştur. İngiltere'nin 18 ve 19 uncu yüzyıllarda "Hovering Acts" adı altında çıkardığı çeşitli yasalarla, karasularına bitişik açık deniz alanlarında yabancı gemileri gümrük ve maliye konularında denetlemeye tabi tutmuştur.²³ Bu dönemde İngiltere'nin 3 millik karasularına ilaveten 2 millik bir saha bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Kavramın ilk ortaya çıkışı hukuken, 1930 La Haye Konferansı'nda olmuştur. 1958 Cenevre Konferansı'nda, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 24. Maddesinde²⁴ bitişik bölgeye genişlik bakımından bir sınır da getirilmek suretiyle 12 mile çıkarılmış ve karasularında yapılamayan bitişik bölgede yapılmıştır.

²¹ PAZARCI, age, s.358;

²² EXTAVOUR, age, p.29-31.

²³ PAZARCI, H., Uluslararası Hukuk Dersleri, K. II, B. 4, Ankara 1996, s. 341.

²⁴ Bu madde hükmünde şöyle denilmektedir; “

1. Açık denizin karasularına bitişik bir bölgesinde kıyı Devleti:
 - a) gümrük, maliye, muhaceret veya sağlık ile ilgili düzenlemelerinin ülkesinde veya karasuları içinde ihlalini önlemek;
 - b) yukardaki düzenlemelerin ülkesinde veya karasuları içinde vukubulan ihlallerini cezalandırmak için zaruri olan kontrolü icra edebilir.
2. Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren oniki mili geçemez.
3. İki devletin kıyılarının karşıkışıya veya yanyana olduğu durumlarda bu iki devletin hiçbirisi, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bitişik bölgesini her noktası iki Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçiremez.

1982 BMDHS'nin ise, 33. maddesi,²⁵ 1958 Sözleşmesi'nden farklı olarak yine karasularının iç sınırından itibaren genişliği 24²⁶ mile çıkarmıştır. Ayrıca, BMDHS'nin 303. maddesinin 2. Fıkrasında 33. Maddeye atıf yapılmak suretiyle, denizde ortaya çıkarılan arkeolojik ve tarihi eşyalarla ilgili düzenleme yapılmaktadır. 2. Fıkra gereğince sahildevlet bu maddelerin izinsiz çıkarılmasını önlemek amacıyla bitişik bölge ilan edebilecektir. Fakat, bu amaçla ilan edilecek bitişik bölge henüz örf ve adet kuralı haline gelmediğinden, sadece sözleşmeye taraf devletler arasında geçerlidir.

Bitişik bölge içerisinde sahildevlet, ülkesinde, iç sularında ya da karasularında belirtilen konulardaki mevzuatına aykırılıklardan dolayı yetki kullanabilecektir. Eğer belirtilen bölgelerde bir suç işlenmişse bunları bitişik bölgede de kovuşturabilir.

Bitişik Bölge uygulamasını aralarında ABD'nin de bulunduğu çeşitli devletlerin bitişik bölge ilan etmeleri izlemiştir. Müteakiben KBBS ve BMDHS ile bitişik bölge tanımına uluslararası bir nitelik kazandırılmıştır.

Bitişik bölge adından da anlaşılacağı üzere karasularına bitişik bir deniz kesimi olup iç sınırını daima karasularının dış sınırı oluşturur²⁷. Bitişik bölgenin dış sınırı ise ortaya çıktığı günden BMDHS'ye kadar gittikçe artarak değişmiştir. İlk bitişik bölge uygulaması olan "İngiliz Bitişik Bölgesi" karasularının ölçülmeye başlandığı hatlardan itibaren 5 mil olarak belirlenmişti. Daha sonra KBBS'de bu bölge 12 mil'e, BMDHS' de 24 mil'e çıkarılmıştır.

Burada dikkat edilecek husus, tanımda bitişik bölge ile ilgili mesafenin ölçülmeye başlandığı yer olarak, karasularının ölçülmeye başlandığı hatlar verilmektedir. Buradan da

²⁵ Bu maddeye göre;

1. Bitişik bölge olarak adlandırılan, karasularına bitişik olan bir bölgede sahildevlet aşağıdaki amaçlarla gerekli kontrolleri yapabilir:
 - a) Ülkesi üzerinde veya karasularında gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret ile ilgili kanun ve kurallarına riayetsizlikleri önlemek;
 - b) Bu kanun ve kurallara karşı ülkesi üzerinde veya karasularında meydana gelebilecek riayetsizlikleri cezalandırmak.
2. Bitişik bölge, Karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milinin ötesine geçemez.

²⁶ Bir devlet 6 mil karasularına sahipse 18 mil; 12 mil karasularına sahipse 12 mil bitişik bölgeye sahip olacaktır.

²⁷ BMDHS mad. 33 .

anlaşılacağı üzere BMDHS’de sözü geçen 24 millik mesafenin tümünün bitişik bölge olarak adlandırılmayacağı, bu mesafeden devletin ilan ettiği karasularının çıkarılması sonucu kalan bölgede bahse konu yetkilerin kullanılabilmesi görülmektedir²⁸. Devlet karasularında daha üst seviyede yetkileri zaten kullanmaktadır.

2.3.2. Bitişik Bölgenin Hukuksal Rejimi

Kıyı devletinin bitişik bölgeye sahip olması için böyle bir deniz alanında yetki kullanacağına ilişkin karar alması ve bunu ilan etmesi gerekir.

Kıyı devletinin bitişik bölgede kullanabileceği yetki, devletin ülkesinde, içsularında ya da karasularında gümrük, sağlık, maliye ve göç konularındaki mevzuatına aykırı davranılmasını daha bitişik bölgede iken önlemektir. Eğer ülkesinde, içsularında ya da karasularında belirtilen konularda mevzuatı ihlal edilmiş ise, failleri bitişik bölgede iken yakalayıp cezalandırma yetkisini de kullanabilir.

KBBS’nin 24 ncü maddesinde şu hüküm yer almıştır:

1. Açık denizin karasularına bitişik bir bölgesinde kıyı devleti;

a. Gümrük, maliye, muhaceret veya sağlık ile ilgili düzenlemelerin ülkesinde veya karasuları içinde ihlalini önlemek,

b. Yukarıdaki düzenlemelerin ülkesinde veya karasuları içinde vuku bulan ihlallerini cezalandırmak için zaruri olan kontrolü icra edebilir.

2. Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın itibaren on iki mili geçemez.

²⁸ Türkiye’nin karasuları Karadeniz’de 12 mil olarak uygulanmaktadır. Türkiye’nin Karadeniz’de 24 millik bir bitişik bölge ilan etmesi durumunda ; Türkiye bitişik bölge yetkilerini kıydan itibaren (normal esas hatlardan) 12 ile 24 millik bir bölgede kullanabilecektir.

3. İki devletin kıyılarının karşı karşıya veya yan yana olduğu durumlarda bu iki devletin hiçbirisi, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bitişik bölgesini her noktası iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçiremez.

Bu hüküm BMDHS’de yaklaşık aynı yapısını korumuş olup²⁹ değişiklik olarak;

- Bitişik bölge dış sınırı 12 mil’den 24 mil’e çıkartılmış,
- Bitişik bölgenin kıyı devletleri arasında paylaşımı konusu yer almamıştır.

Dış sınırdaki artış karasularının 12 mil’e genişletilme hükmüne paralel olarak geliştirilmiştir.

Kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler arasındaki sınırlandırma sorunu ise bir görüşe göre 1982 Sözleşmesinde ortaya konan MEB tanımının aynı bölgeyi içine alması nedeniyle bu bölgeye uygulanan kuralların geçerli olacağı³⁰ şeklindedir. BMDHS, MEB ve kıta sahanlığı için sınırlandırmada kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler için hakça çözüm bulmak üzere UAD Statüsünün 38 nci maddesi referans gösterilmektedir. Değişik açık deniz alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan bu ortak yöntemin bitişik bölge için de uygulanması gerektiği düşünülebilir.

Her iki ortak tanım göz önüne alınarak bitişik bölgenin hukuksal rejimi incelendiğinde, kıyı devletinin bu deniz alanındaki yetkileri 4 konuda sınırlandırılmıştır. Bunlar;

- Gümrük
- Maliye

²⁹ BMDHS mad. 33.

³⁰ TOLUNER, S., a.g.e., s., 196 .

- Muhaceret (Göç)
- Sağlık konularıdır.

1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda 4 konuya ilaveten “ *güvenlik* ” amaçlı bitişik bölge kavramı da ortaya atılmış ve tartışılmış olmasına rağmen komisyon güvenlik teriminin açık bir terim olmadığı vakıasına değinerek, bu konunun madde kapsamına alınmasını uygun ve lüzumlu bulmamıştır³¹. Ancak, uygulamada tartışmalı olmakla birlikte devletlerin güvenlik amaçlı bitişik bölge uygulamalarına rastlanmaktadır³².

Ayrıca BMDHS, bu 4 konuya ilaveten kıyı devletinin arkeolojik ve tarihsel zenginlikler konusunda da bitişik bölge ilan edebileceklerini hükmetmiştir. 303 ncü maddenin 2 nci fıkrasında bu gibi objelerin trafiğini kontrol etmek için kıyı devleti 33 ncü maddeyi uygularken, sözü edilen objelerin bu maddede zikredilen bölgede deniz dibinden kendi onayı olmaksızın alınmasının o maddede zikredilen kanun ve düzenlemelerin kendi ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesi ile sonuçlanacağını varsayabilir. Buradan da anlaşılacağı gibi bu madde ile yeni bir konu bitişik bölge kavramına dahil edilmiş olmaktadır. Ancak, burada dikkati çeken husus bu ana kadar bitişik bölgedeki su kütesini ilgilendiren kavram, bu madde ile deniz tabanı ile altını da etki alanına almaktadır.

Bunun yanı sıra, bitişik bölge kapsamında bahsedilen gümrük, maliye, muhaceret ve sağlık konularında kıyı devletinin yetkilerini kullanabilmesi için konu ile ilgili yasal olmayan eylemlerin egemenlik sahalarında ihlal edilmiş olması veya işlenmek üzere olması gerekmektedir. Ancak, 303 ncü madde kıyı devletine kendi egemenlik alanları dışında kalan bu sahada da işlenen bahse konu eylemlere karşı kendi yasalarını uygulama imkanı tanımaktadır³³. Bu uygulama ile bitişik bölge kıyı devletinin egemenlik alanına dahil olmaktadır.

³¹ TOLUNER, S., a.g.e., s., 192 .

³² PAZARCI, H., a.g.e., s., 342 .

³³ PAZARCI, H., a.g.e., s., 343 .

Bir devletin bitişik bölgeye sahip olabilmesi için, böyle bir bölge üzerinde yetki kullanılacağına karar vermesi ve bu durumu ilan etmesi gerekmektedir. Böyle bir ilanın gerekliliği BMDHS'nin 33 ncü maddesinde belirtilmemiş olmasına karşın, maddenin tanımlanmasında kullanılan “..... gerekli olan kontrolü icra edebilir.” ifadesinden böyle bir yetki için istek ve ilan gerekliliği çıkarılabilmektedir.

Bitişik bölge yetkilerinin kullanılması konusunu inceleyecek olursak, kıyı devletinin bu bölgedeki yetkisi iki amaca yönelik kontrol yetkisidir. Kıyı devleti bu kontrolü, ya mevzuata aykırı konuların ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesini önlemek için veya ülkesinde veya karasularında vuku bulan ihlali cezalandırmak için icra edebilir³⁴.

İkinci durumda eylem kıyı devletinin egemenlik alanında vuku bulmuştur ve burada devletin, ülkesinde haiz olduğu yetkilerin uygulanmasını sağlamak amacıyla, açık denizdeki kesintisiz takip hakkı kavramına benzer bir yetki donanımı söz konusudur. Fakat, açıklanması zor olan konu, birinci durumda yetkinin nasıl kullanılacağıdır. Burada bir ihlal söz konusu değildir. Dolayısıyla bir ihlal gerçekleşmeden buna ilişkin yasal mevzuatın bir gemiye uygulanması da mümkün gözükmemektedir. Burada sözleşmenin ilgili maddelerinden devletin sadece arama ve soruşturma gibi kontrol eylemlerini gerçekleştirebileceği yorumlanmaktadır³⁵.

2.3.3. Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları

Türkiye'nin 1926 yılında “Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline İlişkin Kanun” ile 4 millik bir gümrük bitişik bölgesi kabul ettiği görülmektedir. Ancak, 1949 yılında çıkarılan 5383 sayılı Gümrük Yasası aracılığı ile Türkiye'nin gümrük sınırları siyasal sınırlar ile aynı tutulduğundan, bugün için Türkiye herhangi bir Gümrük Bitişik Bölgesine sahip değildir.³⁶

³⁴ TOLUNER, S., a.g.e., s., 193 .

³⁵ TOLUNER, S., a.g.e., s., 194 .

³⁶ PAZARCI, H., a.g.e., s., 344 .

Türkiye'nin bugüne kadar bahse konu uygulamasından başka hukuki tanımına uygun bitişik bölge uygulaması söz konusu olmadığı gibi bitişik bölge uygulaması amacına yönelik herhangi bir tasarrufu da yoktur.

Bitişik bölge yetkileri Türkiye'nin deniz alaka ve menfaatleri açısından değerlendirildiğinde;

- Açık deniz alanlarının sınırlandırma sorununun yaşandığı Ege Denizi'nde bitişik bölge çalışması durumu daha karışık ve içinden çıkılmaz hale getirebilecek ve sadece mesafe ölçümüne dayalı bu bitişik bölge sistemi ile Türkiye Ege'de tercih etmediği bir durumla karşı karşıya kalabilecektir.

2.4. Kıta Sahanelığının Tanımı

Kıta sahanlığı (Continental Shelf) kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altında devam eden doğal uzantısına verilen ad olup, hukuki anlamda kavram teknolojinin deniz dibi kaynaklarını kullanabilir hale getirmeye başlaması üzerine ortaya çıkmıştır.

Kavramın hukuki anlamı oluşturulurken öncelikle yerbilim açısından yapılan tanımlı temel alınmıştır. Bu nedenle kavramın özünü oluşturan yerbilim açısından tanımının anlaşılması gerekmektedir.

Yerbilim açısından kıta sahanlığı; ‘‘kıtanın okyanus sahilllerinden yaklaşık 183 m. derinliğe kadar hafif bir eğime sahip ve yaklaşık bu noktadan itibaren aniden derinleşen ve kıta yamacı olarak adlandırılan bölge ile birleşen kısma denir’’.³⁷ Bazı diğer kaynaklarda tanım aynı olmasına karşın kıta sahanlığının bittiği derinlikler değişiklik göstermektedir.³⁸

Buradan da anlaşılacağı gibi kıta kütesinin deniz parçası, kıyıdan itibaren ortalama 75 km. mesafeye ve yaklaşık 200 m. derinliğe kadar ulaşan kıta sahanlığı, aniden 3500 m.ye kadar derinleşen kıta yamacı (Continental Slope) ve bunu okyanus tabanı ile birleştiren kıta yükseltisi veya kıta yamacı eteği (Continental Rise) den oluşmaktadır.

³⁷ Continental Shelf ,Encyclopedia Britannica, 1929, C. 6, s. 331.

³⁸ 400 ft. ~ 135 m. , Grolier, The Book of Popular Science, C. 4, s. 71 .

Ancak kimi bölgelerde kıta yükseliminin bulunmadığı ve kara ülkesinin doğal uzantısının yalnızca yerbilimsel kıta sahanlığı ve kıta yamacı ile okyanus tabanına ulaştığı gözlenmektedir. Kara ülkesi ile okyanus tabanı arasında yer alan bu yerbilimsel öğelerin kimi kıta kenarı (Continental Margin) adını almaktadır.³⁹

2.4.1. Kıta Sahanlığı Kavramının Hukuki Anlamda Gelişimi

Kıta sahanlığının hukuki anlamda yapılan tanımlarının tarihsel gelişimine baktığımızda temel öğelerin önemli farklılıklar gösterdiği ve zaman içinde değiştiği görülmektedir.

Kavramın hukuki anlamda ilk ortaya çıkışı 28 Eylül 1945 tarihindeki Truman bildirisi ile olmuştur. ABD Başkanının bu bildirisi ile, ABD kıyılarına bitişik olan kıta sahanlığının deniz yatağı ve toprak altı alanlarının doğal kaynaklarının aşağıdaki gerekçeleri ile;

- Bu kaynakların işletilmesi ve korunması kıyıda işbirliği yapılmasını ve önlem alınmasını gerektirmesi,
- Kıta sahanlığının devletin kara ülkesinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilmesi ve bu nedenle doğal olarak ona ekli olması,
- Bu kaynakların çoğu kez ülkedeki damar ve birikintilerin denize uzantısını teşkil etmesi,
- Kendini koruma kaygısının kıyı devletini kıyılarının ötesinde bu kaynakların işletilmesi için gerekli faaliyetleri yakından izlemek zorunda bırakması,

ABD'ye ait olduğunu ve onun yetki ve kontrolüne tabi olduğu duyurulmuştur.⁴⁰

³⁹ PAZARCI, H., a.g.e., s. 347.

⁴⁰ TOLUNER, S., a.g.e., s. 196.

Truman bildirisi, kıyı devletinin kıta sahanlığının nereye kadar uzandığı konusunu içermemiş, ancak bu konu bildirinin sonrasında ABD Hükümeti'nce yapılan basın bildirisi ile 100 kulaç olarak belirtilmiştir. Bu derinliğin konunun başında yapılan yerbilimsel açıdan kıta sahanlığı tarifinde kullanılan 100 kulaç hattı ile aynı olmasının bildiride ve sonrası yapılan açıklamalarda konunun yerbilimsel temele oturtulduğunu göstermektedir.

Bu tarihten sonra sırasıyla Meksika, Arjantin, Şili ve Peru 1945-1947 yılları arasında benzer kıta sahanlığı hak ve yetkileri içeren bildirimler yapmışlardır⁴¹. Müteakiben İngiliz sömürgeleri için Birleşik Krallık ve Commonwealth üyesi devletler ve 1950'li yıllarda İzlanda, Filipinler, Portekiz ve Kore Cumhuriyeti gibi devletler kıta sahanlığı ilan etmişlerdir.⁴²

Kıta sahanlığı ile ilgili müteakip gelişme 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda imzalanan KSS olmuştur. Bu sözleşme ile o ana kadar devletlerin kıta sahanlığı iddia ve kabulleri ortak bir zeminde formüle edilmiş ve sözleşme kıta sahanlığı kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır.

Sözleşmenin yer verdiği en önemli hususlardan birisi adaların da kıta sahanlığı bulunduğu belirtilmesidir⁴³. Bunun yanı sıra KSS kıta sahanlığı kavramına en önemli katkıyı kıta sahanlığının dış sınırının belirtilmesi ile yapmıştır. Buna göre; kıyı devletinin kıta sahanlığı dış sınırı iki kritere göre saptanacaktır. Birincisi, 200 m. derinlik; ikincisi ise 200 m. derinlikten sonra işletilebilirlik kriteridir⁴⁴.

Sözleşmede yerbilimsel anlamda kıta sahanlığı tanımının daha çok ekonomik ve teknolojik temele dayalı hukuki bir tanıma kaydığı söylenebilir. Aynı şekilde, sözleşmenin getirdiği haklar ve yetkilerin münhasıran kıyı devletine ait olduğu ve kıyı devletinin bu haklara sahip olması için uygulama ya da ilan zorunluluğu olmadığı kabul edilmektedir⁴⁵.

⁴¹ ARPAT, E., Doğal Uzanım Kavramının Bir Deniz Hukuku Terimi Olarak, Doğuşu, Gelişimi ve Bu Kavramın Kıta Sahanlığı Sınırlandırılmasında Günümüzdeki Durumu, Mart 1987 ve Haziran 1993 tarihli raporlar, s. 2-3.

⁴² PAZARCI, H., a.g.e., s. 348.

⁴³ KSS mad. 1/b.

⁴⁴ KSS mad. 1/a.

⁴⁵ KSS mad. 2 .

Bu sözleşme ile kıta sahanlığının, kıyı devletine verdiği hakların, belirtilen bölgedeki su altı alanlarının yatağı ve toprak altını araştırma ve kaynakları işletme ile sınırlı olduğu, denizin, deniz yatağı ile devamlı temas halinde olmayan canlı kaynaklarını kapsamadığı gibi üstündeki suların hukuki statüsünü de etkilemediği belirtilmiştir⁴⁶.

KSS' yi takip eden dönemde kıta sahanlığı ile ilgili hukuki gelişim şu şekilde olmuştur;

1969 yılında UAD'nin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında verdiği karar ile kavramın doğal uzanım tezine daha da yaklaştığı görülmektedir. Divan kararda kıta sahanlığı hakkının temelde doğal uzanım (natural prolongation) dan kaynaklanmakta olduğu çok kesin bir şekilde belirtilmiştir⁴⁷.

Kuzey Denizi davalarından sonra BMDHS'ye kadar geçen sürede bu konuda 1970 Lima, Montendeo, 1972 Santo Domingo bildireleri müteakip gelişmeler oluşturmuşlardır.

BMDHS kıta sahanlığı konusunda yapılan son uluslararası kararı oluşturmaktadır. Bu sözleşme ile kıta sahanlığı kavramı biraz daha genişletilmiş, kıtanın deniz altındaki devamını oluşturan 3 ögeyi de kapsamıştır.

Sözleşmede öncelikle yerbilimsel bir tanımlama yapılmış ve ilk kriter olarak kıta sahanlığının kıta kenarının uç noktasına kadar uzandığı belirtilmiştir. Burada önceki tanımlardan farklı olarak kıta sahanlığının kıta yamacı ve kıta yükseltisini (kıta yamacı eteği) de kapsadığı görülmektedir⁴⁸.

Ancak Sözleşme, başta koyduğu doğal uzanım yaklaşımını diğer iki kriter ile terk etmiştir. Bu kriterlere göre; kıta kenarının uç noktası karasularının ölçülmeye başladığı hatlardan itibaren 200 milden daha yakın ise kıyı devleti kıta sahanlığı hakkını 200 mile

⁴⁶ GÜNDÜZ , A., a.g.e. s. 354 .

⁴⁷ ARPAT , E., a.g.e., s. 4.

⁴⁸ BMDHS mad. 76 / 3.

kadar, kıta kenarı uç noktasının 350 mili aştığı durumda ise hakkı 350 mile kadar kullanılabileceğini belirtmiştir⁴⁹.

2.4.2. Türkiye'nin Çevre Denizlerde Kıta Sahanlığı Uygulamaları

Türkiye kıta sahanlığı konusunda uluslararası hukuk belgeleri olan KSS ve BMDHS'ye taraf olmamıştır. Bununla beraber Türkiye de hakkaniyet ilkesine uygun olarak ve herhangi bir ilana ve fiilen işletilme kriterine bağlı olmadan karasularının dış sınırından başlamak üzere çevre denizlerde kıta sahanlığına sahiptir. Bu çerçevede 23 Haziran 1978 tarihinde dağılan SSCB ile yapılan kıta sahanlığı sınırlandırılması anlaşması ile Karadeniz'de kıta sahanlığı sınırlandırılması gerçekleştirilebilmiştir⁵⁰.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Türkiye'nin bu devlet ile olan kıta sahanlığı sınırı Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna için de, uluslararası sınırlara ilişkin anlaşmaların otomatik olarak sonraki devletleri de bağlaması gerekliliği ilkesi ile geçerli olmuştur⁵¹.

Türkiye ile Bulgaristan arasında 4 Aralık 1997 tarihinde imzalanan anlaşma ile Karadeniz'de iki devlet arasında kıta sahanlığı sınırı belirlenmiştir. Üzerinde anlaşılan on adet nokta ile karasuları yan sınırı bitiş noktasından başlayarak SSCB ile belirlenen kıta sahanlığının batıdaki son noktasıyla birleşecek şekilde kıta sahanlığı sınırları belirlenmiş olmaktadır⁵².

Karadeniz'de hem Bulgaristan'la hem de SSCB halefi olarak Ukrayna ile, yukarıda bahsedilen anlaşmalarda karara bağlanmamış bir bölgede kıta sahanlığı sınırları daha sonra belirlenmek üzere bırakılmıştır⁵³.

⁴⁹ BMDHS mad. 76 / 1-6.

⁵⁰ Anlaşma metni için bkz. R.G., 20 Ocak 1981, S. 7226 .

⁵¹ PAZARCI, H., a.g.e., s. 355 .

⁵² Anlaşma metni için bkz. R.G., 21 Temmuz 1998, S. 23409,

⁵³ Bulgaristan ile 9 uncu ve 10 uncu noktalar SSCB ile yapılan anlaşmada 12 nci ve 13 ncü noktalar arası kıta sahanlığı sınırlandırması müteakiben yapılacaktır;

Bugün için Ege Denizi'nde Yunanistan ile kıta sahanlığı sınırlandırması (yan sınır ve güney sınır dahil), Akdeniz'de Suriye ile deniz yetki alanları ve bu bağlamda kıta sahanlığı sınırlandırması yapılmamıştır.

Bahsedilen kıta sahanlığı sınırlandırmaları içerisinde ülke çıkarlarını en fazla ilgilendirmesi ve siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlere dayanması nedeni ile Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu ayrı bir önem arz etmektedir.

2.4.2.1. Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı

2.4.2.1.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi

Bu güne kadar Türkiye ve Yunanistan arasında ciddi bir uyuşmazlık konusu olan kıta sahanlığı sorunu 1973 yılında ortaya çıkmıştır⁵⁴. 1973 yılında Yunanistan'ın Ege Denizi'nde petrol araştırılması konusunda aldığı bir takım kararlar üzerine Türkiye 18 Ekim 1973 tarihinde TPAO'ya Ege'de kıta sahanlığı üzerinde petrol arama ruhsatları vermiştir. Türkiye'nin Kuzey Ege'de kıta sahanlığı bölgeleri dahilinde verdiği ruhsat olayını Yunanistan, 7 Şubat 1974 tarihinde resmen protesto etmiştir. Türkiye 27 Şubat 1974 tarihli bir nota ile belirtilen bölgelerin Türkiye'nin doğal uzantısı içinde olduğunu ileri sürerek Yunan notasını reddetmiştir⁵⁵.

Bu dönemde Türkiye sorunun görüşmeler ile çözümlenebileceği, Yunanistan ise UAD'ye götürülmesi tezlerini savunmuşlardır⁵⁶.

6-9 Ağustos 1976 tarihlerinde Türkiye'nin Ege Denizi'nde Yunan karasuları dışında kalan açık deniz kesimlerinde MTA Sismik I gemisi ile sismik araştırma yapması üzerine⁵⁷ Yunanistan bu açık deniz alanının altındaki kıta sahanlığının kendine ait olduğunu ileri sürerek Türkiye'yi nota ile protesto etmiş⁵⁸ ve 7 Ağustos 1976 tarihinde

⁵⁴ KURUMAHMUT, A., Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara 1998, s. 23

⁵⁵ PAZARCI, H., a.g.e., s. 356.

⁵⁶ TOLUNER, S., a.g.e., s. 248.

⁵⁷ TOLUNER, S., a.g.e., s. 249.

⁵⁸ PAZARCI, H., a.g.e., s. 356 .

konu ile ilgili tek taraflı olarak UAD'ye başvurmuştur. Ayrıca sorunu 10 Ağustos 1976 tarihinde verdiği dilekçe ile BM Güvenlik Konseyi'ne getirmiştir⁵⁹.

Yunanistan BM Güvenlik Konseyi'ne başvurusunu, Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını çiğnediği, dolayısıyla uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesine dayandırmıştır.⁶⁰ Güvenlik konseyi 25 Ağustos 1976 tarihli kararında, tarafların birbirlerinin hak ve yükümlülüklerine saygı göstermelerini belirttikten sonra Türkiye ve Yunanistan'ın görüş ayrılıkları üzerinde doğrudan görüşmelere başlamaları çağrısında bulunmuş ve sorunun çözümü konusunda UAD'nin yapmaya ehliyetli olduğu katkıyı göz önünde bulundurmalarını belirtmiştir⁶¹.

Yunanistan'ın Divan'a tek taraflı olarak yaptığı başvurusunda, biri öze ilişkin karar verilene kadar Türkiye'nin uygulamalarına karşı ihtiyati tedbir kararı alınması, diğeri ise Türkiye ve Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının hangi kurala göre saptanacağıının belirlenmesi olmak üzere iki istekte bulunduğu görülmektedir.

Divan, Türkiye'den görüşünü istemiş ve Türkiye, Divan'ın davaya bakmaya yetkili olmadığı ve ihtiyati tedbir konusunda ise yapılan araştırma işlemlerinin belirtilen alanlarda Yunanistan'ın sahip olduğunu iddia ettiği haklara hanel getirecek nitelikte bulunmadığını belirten mektubunu Divan'a vermiştir⁶².

UAD 11 Eylül 1976 tarihli kararı ile Türkiye'nin tezlerine uygun olarak ihtiyati tedbir isteğini, yapılan işlemlerin sahip olunmayan bir hakkı doğurmayacağı ve sahip olunan hakların kaydedilmesine yol açmayacağı, bunun yanında belirtilen alanlara zarar vermediği, geçici olduğu ve kaynakları kullanma gibi bir işlemi kapsamadığını belirterek reddetmiştir⁶³.

⁵⁹ TOLUNER, S., a.g.e., s. 249.

⁶⁰ PAZARCI, H., a.g.e., s. 356.

⁶¹ TOLUNER, S., a.g.e., s. 250.

⁶² TOLUNER, S., a.g.e., s. 250.

⁶³ TOLUNER, S., a.g.e., s. 250.

Yunanistan'ın ikinci isteğine yönelik olarak UAD yetkisini incelemiş ve 25 Ağustos 1976, 24 Nisan 1978 ve 10 Ekim 1978 tarihli yetkisizlik itirazlarına uygun olarak Ege Denizi kıta sahanlığı davasında yargılama yetkisinin bulunmadığına karar vermiştir. Bu kararın alınmasında Türkiye'nin 25 Ağustos 1976 tarihinde vermiş olduğu mektubunda⁶⁴ Divan'ın yetkisizliğini; Yunanistan'ın ülkesel yetki alanına giren sorunları Genel Senedin öngördüğü yöntemlerin dışında bıraktığı konusundaki Genel Senede koymuş olduğu çekinceye dayandırması etkili olmuştur⁶⁵.

Diplomatik çabalar 1981 yılında Papandreu'nun başbakan olmasına kadar sürmüş, bundan sonra 1987 yılına kadar soruna çözüm bulma çabası gösterilmemiştir. 1987 yılında Yunanistan'ın Ege'de kimi araştırmalara başlaması ile birlikte Türkiye'de Bakanlar Kurulu 26 Mart 1987 tarihinde TPAO'ya yeni bir araştırma ruhsatı vermiştir.

Gerginleşen ortam ile birlikte taraflar arasında diplomatik çabalar artmış ve Başbakanlar, Dışişleri Bakanları ve komitelerin çeşitli toplantıları ile sorun, taraflar arasında 1991 yılında tekrar görüşmelerin kesilmesine kadar müzakere edilmiştir.

O tarihten günümüze kadar bir gelişme sağlanamayan konu için Türkiye'nin AB adaylığına kabul edildiği Helsinki kararında konuyu tarafların öncelikle müzakereler ile çözüme kavuşturmaya çalışacakları (en geç 2004 yılının sonuna kadar) sonuç alınamaması durumunda ise konunun UAD'ye götürülmesi konusunda Avrupa Konseyinin tavsiye kararı alabileceği belirtilmiş ancak henüz böyle bir çalışma iki taraf tarafından da yapılmamıştır.

Türkiye'nin Ege Kıta Sahanlığı konusunda bu güne kadar öngördüğü yöntemin dışındaki bu sonuç, konunun çözüm süresini kısaltma gibi bir ihtimali olsada, sorunun Türkiye'nin tezlerine uygun şekilde çözümü ihtimalini de düşürmüştür.

⁶⁴ TOLUNER, S., a.g.e., s. 251.

⁶⁵ PAZARCI, H., a.g.e., s. 358.

2.4.2.1.2. Tarafların Hukuksal Görüşleri

Yunanistan'ın bu konudaki görüşlerinin merkezinde bütün adaların kıta sahanlığı olduğu ve bu konuda adaların kıta ülkeleri ile eşit değerlendirilmesi gerektiği vardır. Yunanistan'ın bu konudaki en önemli dayanağı ise KSS'nin 1 inci madde b fıkrasıdır⁶⁶. Yunanistan'ın kıta sahanlığı konusundaki ikinci görüşü ise, uluslararası hukukta kabul gören devlet ülkesinin bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesine dayanarak kıta ülkesi ile adalar arasına yabancı bir deniz alanının girmesinin ülke bütünlüğünü bozacağı tezidir. Üçüncü ve son tezi ise, Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasının ilk iki görüşe uygun olarak eşit uzaklık ilkesi kullanılarak en doğudaki adalarla Türkiye arasında yapılmasıdır. Burada eşit uzaklık ilkesi KSS'nin 6 ncı maddesi ve bu konudaki bu güne kadar ki uygulamalara dayandırılmaktadır⁶⁷.

Yunanistan tezlerini dile getirirken⁶⁸ sorunu Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırılması olarak değil, Türk anakarasına yakın bölgedeki Yunan adaları ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığı sınırlarının saptanması sorunu olarak göstermektedir⁶⁹.

Bu konudaki Türk tezlerine gelince;

Birinci olarak Türkiye, bu konudaki uluslar arası anlaşmalar ve yapı geliş kurallarının öngördüğü gibi, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının bir anlaşma ile gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir⁷⁰.

İkinci olarak, UAD'nin 1969 Kuzey Denizi Anlaşmazlığında verdiği kararda açıkça belirttiği şekilde kıta sahanlığının en belirleyici özelliğinin onun kara ülkesinin denizin

⁶⁶ GÜNDÜZ , A., a.g.e., s. 355.

⁶⁷ PAZARCI, H., a.g.e., s. 359.

⁶⁸ Bir örneği 1976 yılında UAD'ye yaptığı tek taraflı başvuruda da görülmüştür.

⁶⁹ TOLUNER, S., a.g.e., s. 255.

⁷⁰ KSS mad. 6 / 1, BMDHS mad. 83 / 1 .

altındaki doğal uzantısı olduğu⁷¹ ve sınırlandırmada kullanılacak en temel faktörün bu olduğu tezinden yola çıkıp, Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer alan Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığının olmaması gerektiğidir.

Türkiye'nin üçüncü tezi ise, taraflar arasında anlaşma sağlanamadığı zaman, UAD'de de kabul edildiği gibi uluslararası yapılageliş kurallarına göre kıta sahanlığı sınırlandırılması hakça (equity) ilkelere göre yapılmalıdır⁷². Ege Denizi'nde hakça ilkelerinin uygulanması gerekliliği konusunda Türkiye'nin iki gerekçesi daha bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, bahse konu bölgedeki adaların varlığı özel bir durum oluşturmaktadır. Bu nedenle Ege'de de özel bir durum söz konusudur. İkinci olarak, Ege kendine özgü durumu olan yarı kapalı bir denizdir. Dolayısıyla bu gerekçelere dayanarak kıta sahanlığı sınırlandırılması hakça ilkelere göre yapılmalıdır.⁷³

Türkiye bahsedilen bu hukuksal gerekçelere, yarı siyasal, yarı hukuksal başka bir gerekçeyi de katmaktadır. Bu Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'nin hakça kullanımı konusunda denge kurulmasını amaçlayan Lozan'ın hukuksal statüsünün ortadan kalkacak olmasıdır. Lozan Barış Andlaşması yapıldığı zaman Ege'nin yaklaşık % 75'ini açık deniz kesimi oluşturmaktaydı. Türkiye'nin bu kesim üzerinde uluslararası hukukun yerleşmiş kuralları uyarınca kıyıdaş bir devlet olarak kendiliğinden (*ipso facto*) ve kuralın başlangıcından itibaren (*ab initio*) kıta sahanlığı hakkı mevcuttur. Bu nedenle Türkiye'nin bahse konu hakları ile birlikte Lozan Barış Andlaşması'nın hukuksal statüsünü de ortadan kaldıracak bir kıta sahanlığı sınırlaması Türkiye tarafından kabul edilemez.⁷⁴

⁷¹ GÜNDÜZ, A., BMDHS (1982)'nin Yarattığı Yeni Hukuki Durum ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, 2 nci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu, 2 nci Oturum 1 inci Tebliğ, 2 nci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu, Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1999, s. 95 .

⁷² Libya -Malta ,Tunus- Libya uyuşmazlığı, ARPAT , E., a.g.e., s. 8-14; Karar metinleri için bkz. , Dott. A. Giuffrè (Editore), Atlante Dei Confini Sottomarini , Parte seconda, Milano 1987

⁷³ KSS mad 6 / 1; PAZARCI, H., a.g.e., s. 360 .

⁷⁴ KURUMAHMUT, A., Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu, a.g.e., s. 24-25.

2.4.2.1.3. Türk ve Yunan Tezleri

2.4.2.1.3.1. Yunan Tezi

Yunanistan'ın KSS'nin 1/b ve 6 ncı maddesine dayandırdığı adaların kıta sahanlığı olduğu ve eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiği şeklindeki tezi hukuken andlaşmayı imzalamamış olan Türkiye'yi bu konuda bir yükümlülük altına sokmamaktadır. Aynı zamanda adaların özellikleri ne olursa olsun üzerinde durduğu kıta uzantısının devamı olan kıta ülkesine eşdeğer kıta sahanlığı olması uluslararası uygulama ve mahkeme kararlarındaki adalara bazen kısmi etki tanıyan, bazen hiç tanımayan örnekler ile ters düşmektedir.⁷⁵ Bu konuda benzer sorunun yaşandığı İngiltere ve Fransa arasındaki Manş denizi kıta sahanlığı davasında ünlü hukukçular tarafından oluşturulan 5 kişilik mahkeme kararında yanlış tarafta yer alan adalara eşit hak tanınmamış, adalar çevresindeki 12 millik bölge⁷⁶ bırakılarak kıta sahanlığı sınırlandırmasında kıta ülkesi esas alınmıştır⁷⁷. Öte yandan sözleşmenin 6 ncı Maddesi andlaşmanın akdi sırasında mevcut ve geçerli bir hüküm olarak değerlendirilmemiş, bu maddede yer alan eşit uzaklık ilkesinin ne o zaman, ne de sonraki uygulamalarıyla bir örf ve adet kuralı niteliği kazanmamış olduğu sonucuna varılmıştır.⁷⁸ Yani şu anda uluslararası hukuk eşit uzaklık konusunda bir yapılageliş kuralı tanımamaktadır.

Yunanistan'ın ikinci tezini oluşturan ülke bütünlüğü ilkesi yanlış anlamda uygulanmakta olup, kıta sahanlığını sınırlandıran uluslararası hukukta böyle bir ilkeden söz edilemez. Ayrıca adalar ile anakaranın fiziki bütünlüğü ile ülkenin siyasi bütünlüğünün karıştırılmaması gerekir. Nitekim bugünkü durumda Yunanistan'ın anakarası ve adaları arasında egemenlik alanı dışında açık deniz alanları bulunmaktadır. Bu açık deniz alanlarının ülke bütünlüğünü bozduğu nasıl iddia edilemezse, bahse konu tez de bu duruma uygulanamaz.⁷⁹

⁷⁵ PAZARCI, H., a.g.e., s. 360.

⁷⁶ Bu bölge o zamanki tanımıyla balıkçılık bölgesidir.

⁷⁷ KURUMAHMUT, A.,s. 55.

⁷⁸ TOLUNER, S., a.g.e., s. 256.

⁷⁹ İNGİLTERE ile sömürgeleri arasında bir fiziki ülke bütünlüğünden söz edilemediği gibi.

2.4.2.1.3.2. Türk Tezi

Türkiye'nin kıta sahanlığı konusunda bugüne kadar temel tezini oluşturan doğal uzantı kriteri, kıta sahanlığının hukuki gelişiminde de anlatıldığı şekilde, öncelikle ağırlıklı olarak yerbilimsel temele oturtulmuş olmasına rağmen kavram özellikle BMDHS ve ondan sonraki gelişmeler ile bu anlamdan uzaklaşmıştır. Burada özellikle UAD'nin 1985'deki Libya-Malta davasındaki kararı incelendiğinde, Türkiye'nin bu tezinin uluslararası hukuk çerçevesinde gücünden kaybettiği görülmektedir.⁸⁰

Ancak yine de yerbilimsel verilerin hala hakça ilkelerin bir ögesi olarak belirli bir değere sahip olduğu da gerçektir. Bu kapsamda Ege Denizi kıta sahanlığının jeolojik bakımdan sürekli olmadığı ve Yunanistan'ın ana kara ülkesinin hemen yanında kesintiye uğradığı gibi olguların⁸¹ bölgeye özgü koşullar arasında hakkaniyet gereği sınırlandırmada göz önünde tutulabileceği UAD'nin 1982 tarihli Tunus-Libya kıta sahanlığı davasına ilişkin yargısında kabul edilmiştir.⁸²

1945 tarihli Truman Bildirisinden bu yana kıta sahanlığı kavramı ile birlikte kullanılan hakça ilkeler kavramı, zaman içinde yerbilimsel anlamdan uzaklaşmaya başlayan kıta sahanlığı kavramını hukuksal boyutta daha yoğun şekilde tamamlamaya başlamıştır. UAD'nin özellikle 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davasında verdiği kararda, Kıta Sahanlığı sınırlarının, her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altında doğal bir uzantısını teşkil eden bütün kesimlerin verilmesini sağlayacak şekilde, hakkaniyet ilkeleri (equitable principles) uyarınca ve bütün ilgili koşullar göz önünde tutulmak suretiyle anlaşma yoluyla saptanması gerektiği, sınırlandırmada önemli olanın uygulanacak metod olmadığı, amacın hakkaniyete uygun ilkelerin uygulanması suretiyle makul bir sonuca varılması olduğu belirtilmiştir.⁸³

⁸⁰ PAZARCI, H., a.g.e., s. 366.

⁸¹ TOLUNER, S., a.g.e., s. 263.

⁸² ARPAT, E., a.g.e., s. 9.

⁸³ TOLUNER, S., a.g.e., s. 208.

1985 yılındaki Libya-Malta davasında Libya'nın fiziksel ağırlıklı doğal uzanım tezi ve Malta'nın uzaklık kıstasının öncelik kazandığı yolundaki tezine katılmadığını belirten Divan hakçalık ilkesi adı altında çeşitli etmenleri gözeteneğini, soruna yaklaşımın ağırlık noktasını bu ilkenin oluşturduğunu belirtmiştir.⁸⁴

KSS'de, 6 ncı maddenin 1inci ve 2 nci bentlerinde⁸⁵ sözü edilen özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa şartı, özel şartların hak yaratacağını ve bu özel durumu gözetecek hakça bir çözümü önermektedir.

Aynı şekilde BMDHS'nin 83 üncü maddesinde de kıta sahanlığı sınırlandırmasında hakça çözüm bulacak şekilde anlaşma yolunun tavsiye edildiği görülmektedir.

Bu güne kadar kıta sahanlığı konusunda varılan hukuksal sonuçların Ege Denizi'nin özel durumunu kapsayacak şekilde olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin doğal uzantısını boydan boya kapatan Yunan Adalarının bulunduğu Ege Denizi gibi, yeryüzünde uygun bir çözüm ve bunu gerçekleştirecek çeşitli metod ve ilkelerin uygulanmasını gerektiren bu özelliklere sahip başka bir deniz bulmak güçtür. Bu konuda kısmen benzerlik arz eden İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi kıta sahanlığı davasında verilen karar ve gerekçeleri göz önüne alındığında, Hakem Mahkemesinin İngiliz Adalarının Fransa'nın doğal uzantısını kapattığı ve bu adalara tam etki tanınmayacağı konusundaki yaklaşımının Ege özel durumuna örnek oluşturabileceği görülmektedir.

Ayrıca özel durumu yaratan sadece yanlış tarafta yer alan Yunan Adaları değildir. Ege'de kıyıların durumu, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda 1958 sözleşmesinin 6 ncı maddesi kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler için ayrı ayrı düzenlenmiş olan coğrafi konumlardan hiç birine girmeyecek şekilde değişiklik göstermektedir⁸⁶. Bu konuda Devletler Hukuku Komisyonu raporunda, adaların bulunması, kıyıların istisnai

⁸⁴ ARPAT , E., a.g.e., s. 16.

⁸⁵ Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa sınır devletlerin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren eşit uzaklık ilkesi ile tespit edilecektir. GÜNDÜZ , A., a.g.e., s. 401.

⁸⁶ TOLUNER, S., a.g.e., s. 258.

şekli veya deniz trafiğine uygun geçitlerin varlığını özel durum olarak belirtmiş olduğu göz önünde tutulursa, Ege Denizi'nin özel duruma tipik bir örnek olduğu görülür.

2.5. Münhasır Ekonomik Bölgenin Tanımı

Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone), karasularının ölçülmeye başlandığı hattan itibaren 200 millik ve karasuları dışında kalan bir deniz alanında su tabakası, deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanıyan bir kavramdır.

Kıyı devletinin münhasır ekonomik bölge üzerinde uluslararası deniz hukukunun tanıdığı yetkilere sahip olabilmesi için kıyıların ötesinde münhasır ekonomik bölge ilan etmesi şarttır.

Kıyı devleti, münhasır ekonomik bölgesinde, canlı kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetimi için egemen haklarını kullanabilmek için; yavaşma, kontrol, tutuklama ve yargılamalar da dâhil olmak üzere, gerekli bütün tedbirleri alabilir.

2.5.1. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

MEB kavramı 23 Temmuz 1947 tarihli Şili'nin kıta sahanlığı ve ona bitişik 200 millik bir alan üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğu başkanlık açıklamasıyla devlet uygulamalarına girmiştir. Bu iddianın açık denizlerdeki seyrüsefer serbestliği hakkını etkilemeyeceği ve müdahalede bulunulmayacağı yine bildiri metninde düzenlenmiştir. Bu kararlarda, bölgenin ülkesel statüye sahip olmadığı, yalnızca doğal kaynakların ve ilgili yetkilerin kullanımının amaçlandığı belirtilmiştir. Daha sonra Peru, 1 Ağustos 1947'de ve benzer şekilde, diğer devletlerin kıyından 200 mile ulaşan bir deniz alanında seyrüsefer serbestilerini engellemeyen bir koruma, saklama ve araştırma bölgesi kurma bildirisini açıklamıştır.⁸⁷

⁸⁷ Julio Cesar, LUPINACCI, 'The Legal Status of the Exclusive Economic Zone in the 1982 Convention on the Law of the Sea', *The Exclusive Economic Zone A Latin American Perspective* (Ed. Francisco Orrego Vicuna), 1984, p.75.

Diğer Latin Amerikan Devletleri'nin bütünü, doğal kaynakların kullanımı hakkı ile seyrüsefer serbestliğini koruma hakları arasında bağlantı kurmak suretiyle iddialarını ileri sürmüşlerdir. Fakat, iddialarını karasuları kavramından farklı göstermeye çalışmışlardır. O zamanlar bu tür deniz iddialarının iki paralel eğilimden çıktığı ayırt edilebilirdi. Birincisi, ekonomik amaçlarla devletin yetkilerini uygulamak için yasama işlemleri veya kanun çıkarma eğilimidir. Bazı 200 mil iddialarına ek olarak bu eğilim kıta sahanlığı ve ilerisindeki kaynakların korunması ve paylaşımını da söylemektedir. İkincisi, 200 millik ekonomik amaçlara ek olarak, sahildar devletin ülkesel yetkilerini genişletmeyi amaçlamakta, bazı açılardan bu devletin yetkilerinin uygulanışının artmasını istemektedir.

Devletlerin ekonomik etki alanlarını genişletme ve denizdeki doğal kaynaklara sahip olma çabalarının sonucu şekillenen kavram, başlangıçta az gelişmiş devletlerin az gelişmişlik çemberini kırmalarına yardımcı olacak bir faktör olarak değerlendirilip savunulsa da, kısa sürede kavramın ortaya çıkaracağı çıkar çatışmaları ve çözümündeki güçlükler anlaşılmıştır.⁸⁸

Kavram ilk olarak 1971'de Afrika-Asya Hukuk Danışma Komitesi'nin yıllık toplantısında Kenya delegesi tarafından ortaya atılmış olup BM Deniz Yatağı Komitesi'ne 1972 yılında Afrikalı devletlerce önerilmiştir. Afrika Devletlerinin III. Deniz Hukuku Konferansında da önerdikleri kavram özellikle Latin Amerika Devletleri olmak üzere çoğunluğun desteğini almış, sonuçta BMDHS, MEB kavramına yer vererek kapsamı içine almıştır.

Kısaca, III. BMDHS görüşmelerinin ilk safhasında, üç temel düşünce eğiliminin belirdiği söylenebilir. Bu bölgede ilk 12 milde sahildar devletin yetkileri, buranın dışında 188 millik alanda milletlerarası işbirliğinin sağlanması açısından egemen serbestilerle sınırlanan yetkileri savunmaktaydı.

Sahildar devletlere karasularına bitişik açık deniz alanlarında özel yetki ve haklar tanınacaktı. Bu görüş, 200 millik MEB kabulü ve sahildar devleti ve diğer devletlerin kaynaklar üzerindeki hakları ile yetkilerini ortaya koymasına rağmen, MEB'nin açık denizin bir parçası olduğunu kabul etmekteydi.

⁸⁸ TOLUNER, S., a.g.e., s., 272 .

MEB kavramının ortaya çıkışı uluslararası deniz hukuku bakımından çok önemli bir gelişmedir. Devletlerin büyük oranda artan egemenlik iddialarını azaltmış ve denizcilik açısından gelişmiş devletlerle, denizcilik açısından gelişmemiş devletler arasında bir dengeyi sağlamıştır.

2.5.3. MEB'in Hukuksal Rejimi

MEB kıyı devletinin egemenlik alanı içinde değerlendirilebilir. Bu durum kıyıdaş devletlerin bu bölge üzerindeki idari ve yargısal yetkileri ile açık denizin hükümlerinin geçerli olduğu alanların tanımlandığı ve MEB'in açık deniz tanımının dışında bırakıldığı maddelerden anlaşılabilir.⁸⁹

MEB, kıyı devletine ve diğer devletlere bir takım hak, yetki ve serbestileri tanımıştır.

2.4.3.1. Kıyı Devletinin Hakları

Kıyı devletinin MEB'de sahip olduğu ekonomik nitelikli haklarını iki ayrı grupta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi, belirtilen bölgenin su kütlesi, deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklar üzerindeki hakları, diğeri ise belirtilen deniz alanının işletilmesi ile ilgili olan haklardır.⁹⁰

Doğal kaynaklar BMDHS'de şu şekilde tanımlanmıştır:

- Canlı doğal kaynaklar:

Suda hareket eden nekton türü balık ve benzeri canlılar, balina yunus gibi memeliler.⁹¹

⁸⁹ BMDHS mad 56 ve 86.

⁹⁰ BMDHS md 56 /1a.

⁹¹ BMDHS 68 inci madde 77 nci maddeye atıf yaparak MEB'in sabit türlere uygulanamayacağı belirtilmiştir.

- Cansız doğal kaynaklar:

Suda asılı duran maden zerreleri, deniz yatağında özellikle çökelti tabakası içerisinde bulunan maden yumruları, deniz yatağının toprak altında varolan maden yatakları ile hidrokarbür cepleri.

İlk bakışta MEB’de kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerinde sahip olduğu haklar kıta sahanlığı üzerindeki haklara ilaveten su tabakasında sahip olunan haklar olarak görülmektedir⁹².

Kıyı Devletinin deniz alanının işletilmesi ile ilgili ekonomik nitelikli hakları ise ;

- Sudan, akıntılardan ve rüzgardan enerji elde edilmesi⁹³ gibi direkt tarif edilmiş haklar.
- MEB kavramı ile ters düşmeyecek ve diğer devletlerin haklarına zarar vermeyecek diğer ekonomik nitelikli faaliyetler,örneğin turizm amaçlı faaliyetler bu niteliktedir.

2.5.2.2. Kıyı Devletinin Yetkileri

Kıyı devletinin MEB üzerinde sadece ekonomik nitelikli hakları mevcut değildir. Buna ilaveten kıyı devleti bu bölgede bazı yetkilerle de donatılmıştır. Bunlar;

- Suni adalar, tesisler ve yapıların kurulması ve kullanılması,
- Deniz bilimsel araştırmaları,
- Deniz çevresinin muhafazası ve korunması,

⁹² Buna 68 inci madde istisna getirmektedir.

⁹³ BMDHS mad. 56 /1a .

hususlarındaki yönetsel ve yargısal yetkililerdir. Bu tesislerin kurulması, işletilmesi ve kullanılmasında tek yetkili kıyı devletidir. Kıyı devleti bu tür tesislerin etrafına en fazla 500 m.'lik bir güvenlik bölgesi oluşturabilir. Ancak, kıyı devleti suni yapıların ve güvenlik bölgelerinin tesisinde uluslararası seyrüsefer için elzem olan tanınmış su yollarına müdahale teşkil edebilecekleri yerlerde bahse konu tesis ve güvenlik bölgeleri tesis edilemez şerri göz önünde tutmalıdır.⁹⁴

Kıyı devletinin bilimsel araştırmalar konusundaki yetkileri BMDHS'de ayrıntılı olarak belirtilmiştir.⁹⁵ Buna göre;

- Kıyı devleti MEB içinde deniz bilimsel araştırmasını düzenleme, buna izin verme ve bu gibi bir araştırmayı yapma hakkına sahiptir.⁹⁶
- Diğer devletler bu bölgede bilimsel araştırmayı ancak kıyı devletinin rızası ile yaparlar. Ancak, kıyı devletinin bilimsel nitelikli araştırmaları keyfi nedenlerle reddetmemesi gerekmektedir.⁹⁷

Kıyı devletinin bilimsel araştırmayı reddedebileceği durumlar ise;

- MEB'deki doğal kaynakların aranması ve işletilmesi ile doğrudan ilgili olması,
- Deniz tabanının delinmesi, patlayıcı kullanılması veya deniz için zararlı maddeler içermesi,
- Madde 60 ve 80'de zikredilen suni tesislerin inşa, işletilmesi ve kullanılmasını gerektirmesi,
- Amaçların açık olmaması,

⁹⁴ BMDHS mad. 56/1b ve mad. 60.

⁹⁵ BMDHS mad. 246-256.

⁹⁶ BMDHS mad. 246/1.

⁹⁷ BMDHS mad. 246/2-3 .

olarak belirlenmiştir⁹⁸.

MEB’de deniz çevre korunması ile ilgili olarak kıyı devletinin yetkileri gözden geçirilecek olursa;

- Deniz çevresinin korunmasına ilişkin kurallar BMDHS “Deniz Çevresinin Korunması” başlığı altında Kısım XII’de incelenmiştir. Buna göre;
- İhlali yapan devlet aleyhine dava açabilir.
- Açık sebepler var ise gemiyi inceleyebilir, tutuklamak dahil hukukî işlemleri başlatabilir.
- Açık sebepler var ise gemiden gerekli bilgileri isteyebilir.
- Gemilerin bayrak devletleri bilgi talepleri kapsamında gerekli hukukî düzenlemeleri yapacaklardır.
- İhlali yapan geminin kıyı devletinin bilgi talebini reddettiği durumda şartlar uygun ise kıyı devleti fiziki inceleme yapabilir.
- Gemi kıyı devletine ya da çıkarlarına zarar verir, zarar verme tehditinde bulunur, ya da ihlalleri konusunda açık deliller var ise kıyı devleti tutuklama dahil hukukî işlem yapabilir.
- Bayrak devletinden gerekli teminatı aldıktan sonra kıyı devleti geminin seferine devam etmesini sağlar.
- Kıyı devleti çevre korunması ile ilgili olarak yukarıdaki kısımda bahsedilen düzenlemeleri kendi MEB’i içerisinde yapma hakkına ve bununla ilgili olarak yapısal yetkilere de sahiptir.⁹⁹

⁹⁸ BMDHS mad. 246/5.

- Ayrıca denizin canlı doğal kaynakların korunması ile ilgili düzenleme yapmak ve sonuçlarına ilişkin yargı yetkisi de kıyı devletine verilen yetkiler arasındadır.¹⁰⁰

2.5.2.3. Diğer Devletlerin Hakları

BMDHS, MEB’de diğer devletler yararına bazı hakları gözetmiştir. Diğer devletler; açık deniz serbestilerinde sözü edilen;

- Seyrüsefer
- Uçma
- Sualtı kablo ve boru hattı döşeme ve bunların işletilmesi ile ilgili hususlardan istifade ederler¹⁰¹.

Tüm diğer devletlere MEB içerisinde tanınan yukarıdaki hakların yanı sıra bazı özel durumlar için bu durumlara uygun devletlere ayrıca canlı kaynakların işletimi konusunda da kısmi haklar tanındığı görülmektedir. Bu devletler;

- Denize kıyısı olmayan devletler¹⁰²
- Coğrafi bakımdan dezavantajlı devletler¹⁰³
- MEB’in ilanından önce Uyrıkları bölgede avlanan devletlerdir¹⁰⁴

⁹⁹ BMDHS mad. 220.

¹⁰⁰ BMDHS mad. 56/1b, 61 , 62.

¹⁰¹ BMDHS mad. 87.

¹⁰² BMDHS mad. 69.

¹⁰³ BMDHS mad. 70 .

¹⁰⁴ BMDHS mad. 62 / 3.

Bunlar MEB ilanından sonra belli koşullarla buradan faydalanabileceklerdir. Burada kıyı devletinin belirtilen bölgenin kullanımında hakça ilkeler gözetmesi gerektiği¹⁰⁵ ve bahse konu devletler ile kıyı devleti arasında bir anlaşma yapılması zorunluluğu getirilmiştir.¹⁰⁶

Kıyı devleti MEB'deki anlaşmaya tabi avlanabilecek canlı kaynakların tür ve miktarlarının belirlenmesi¹⁰⁷ ile bu miktar üzerinden kendi avlanma gücünü saptamak¹⁰⁸ ve sonuçta diğer devletlerle avlanma gücü dışında kalan miktarlar için anlaşma yapma hakkı vermiştir.¹⁰⁹

Kıyı devletinden anlaşma yolu ile avlanma hakkı almış devletler bu haklarını üçüncü bir devlete devredemezler¹¹⁰ ve kıyı devletinin bu konuda yapacağı düzenlemelere uymak zorundadırlar¹¹¹.

2.5.3. MEB'in Genişliği ve Sınırlandırılması

MEB'in genişliği 200 mil olarak belirlenmiş olup, bu mesafe karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren ölçülmeye başlanır¹¹².

BMDHS kıyıları karşı karşıya ve yan yana olan devletler için MEB'in sınırlandırılmasını, sözleşmenin kıta sahanlığını sınırlandırma konusunda verdiği hükme benzer şekilde tanımlayıp¹¹³, bu konuda temel ilkelerin ;

- Hakça ilkeler gözetilmesi

¹⁰⁵ BMDHS mad. 69/1 , 70/1.

¹⁰⁶ BMDHS mad. 69/2 , 70/3.

¹⁰⁷ BMDHS mad. 61/1.

¹⁰⁸ BMDHS mad. 62/2 .

¹⁰⁹ BMDHS mad. 62/2.

¹¹⁰ BMDHS mad. 72 .

¹¹¹ BMDHS mad. 62/4 .

¹¹² BMDHS mad. 57.

¹¹³ BMDHS mad. 74.

- UAD Statüsünün 38 inci maddesinde zikredilen uluslararası hukuka uygun andlaşmalar yoluyla halli, olduğu belirtilmiştir.

2.5.4. Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları

BMDHS'ye taraf olmayan devletlerin, bu bağlamda Türkiye'nin, MEB ilan hakkı olup olmadığı konusu tartışılabilir. Bilhassa III. Deniz Hukuku Konferansında yaygın olarak kabul görmüş ve birçok devlet tarafından uygulamaya konmuş olması bu kavramın BMDHS'den bağımsız bir örf ve adet hukukuna mal olduğu izlenimini vermektedir¹¹⁴.

1994 yılı sonuna kadar 88 devletin MEB ilan etmesi ile bir yapılageliş kuralı haline dönüşen MEB kavramı Türkiye tarafından değerlendirilmiş ve hakkaniyet ilkesi gözetilerek Karadeniz'de 1984-86 yıllarında SSCB ve Romanya'nın MEB ilanlarına karşı 1986 yılı sonunda MEB ilan etmiştir.¹¹⁵

Karadeniz'de Sovyetler Birliği ile yapılan mektup teatisi ile kıta sahanlığı sınırlarının MEB sınırları olarak kabulü uygun görülmüş ve andlaşmaya varılmıştır.¹¹⁶

Karadeniz'de en son 1987 yılında Bulgaristan da MEB ilan etmiştir.

Türkiye ile Bulgaristan arasında 4 Aralık 1997 tarihinde imzalanan andlaşma ile Karadeniz'de iki devlet arasında deniz yetki alanları, bu bağlamda MEB sınırları belirlenmiştir¹¹⁷. Üzerinde anlaşılan 10 adet nokta ile karasuları yan sınırı bitiş noktasından başlayarak SSCB ile belirlenen kıta sahanlığının batıdaki son noktasıyla birleşecek şekilde MEB sınırları belirlenmiş olmaktadır.

Türkiye'nin Ege ve Akdeniz'de MEB uygulaması bulunmamaktadır.

¹¹⁴ TOLUNER, S., a.g.e., s. 273 , PAZARCI, H., a.g.e., s., 365.

¹¹⁵ Bakanlar Kurulu'nun 5 Aralık 1986 tarih ve 86/11264 sayılı kararı.

¹¹⁶ Bakanlar Kurulu'nun 7 Şubat 1987 tarih ve 87/11510 sayılı kararı.

¹¹⁷ Andlaşma metni için bakınız R.G., 21 Temmuz 1998, S. 23409.

Ege’de bütünlük arz eden deniz yetki alanları itilaflarından, bu bağlamda kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunundan bağımsız olarak MEB’in sınırlandırılmasını düşünmek; Ege’nin coğrafi, hukuki ve siyasi gerçeği ile çelişir. Çelişkinin ötesinde böyle bir çözümü teknik olarak gerçekleştirmek fevkalade zordur. Ancak Türkiye’nin Akdeniz’de MEB uygulamasında ekonomik ve siyasi açılardan faydalı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AÇIK DENİZLER VE HUKUKİ REJİM

3.1. Açık Denizin Tanımı

Açık denizler (High seas) hiçbir devletin deniz ülkesine ait olmayan, devletlerin egemenlik alanları dışında kalan ve denize kıyısı olsun veya olmasın tüm devletlerin hak sahibi olduğu ortak deniz alanlarını tarif etmede kullanılmış bir kavram olup, hukuki rejiminin temelini örf ve adet kuralları oluşturur.¹¹⁸ Uluslararası hukukta tüm insanlığın ortak malı kabul edilen deniz alanını hiçbir devlet kısmen veya tamamen egemenliğine tabi tutamaz.¹¹⁹ Bu nedenle, devletlerin açık deniz üzerinde egemenlik iddiaları hukuken geçersizdir. Açık denizlerin hukuki rejimine ait temel ilkeler ilk olarak ADS'de yazılı biçimde ifade edilmiştir. Müteakiben BMDHS'de, 1958 Sözleşmesini esas alarak küçük değişikliklerle bu konudaki hükümler tekrarlanmıştır.

Her iki sözleşmede açık denizin tanımında farklı bir yaklaşım sergilenmiştir. ADS'nin 1 inci maddesi açık deniz için “bir devletin karasularına ve iç sularına dahil olmayan bütün deniz alanlarını ifade eder ‘’ şeklinde, açık denizin direkt bir tanımını yapmasına rağmen; BMDHS 86. maddesinde açık denizin tanımlanması yerine açık deniz hükümlerinin uygulanacağı deniz alanını tarif ederek dolaylı bir yöntem izlenmiştir. Sözleşmeye göre;

Bir devletin MEB'ine, karasularına veya iç sularına veya bir takımada devletinin takımada sularına dahil olmayan bütün deniz kısımlarına uygulanır. Bu madde bütün devletlerin 58 inci madde gereğince MEB'de sahip olduğu hürriyetlerinin herhangi bir

¹¹⁸ TOLUNER, S., a.g.e., s. 278.

¹¹⁹ 1982 BMDHS;m.89.

şekilde kısıtlanmasını gerektirmez¹²⁰ hükmü ile madde 58 ile 86 arasında karşılıklı bağlar kurularak, MEB'in denizin kısımlarına ait tanımlamalarda devletin egemenlik alanı ile açık deniz arasında bir yere oturtulduğu gözlenmektedir. Diğer bir ifade ile kıyıdaş devletin kıta sahanlığı ve MEB hakları hariç bu kesim de açık deniz statüsündedir.

Burada, açık deniz hükümlerinin uygulanacağı açık deniz kısımları dışında bırakılması ile MEB'in kıyı devletinin egemenlik alanına dahil edildiği yorumlanabilecektir ki devletlerin karasuları ve iç suları gibi egemenliği tartışmasız deniz kısımlarında bile diğer devletler yararına getirilen serbestilerin bölgenin kıyı devletinin egemenlik alanı içinde yorumlanmasını gerekli kılar.

3.2. Açık Denizlerde Hukuki Rejim

Açık denizin hukuki rejimi konusuna ilişkin kurallar 1958 ADS ve 1982 BMDHS'nde yer almaktadır. Açık denizin hukuki rejiminin temelini teamül hukuku oluşturur.Devletler açık denizlerden belirli kurallar çerçevesinde yararlanacaktır. Bu kuralların temelini serbestlik ve barışçıl olma oluşturmaktadır.

3.2.1. Devletlerin Açık Deniz Serbestileri

Açık denizlerin serbestisi; 1958 Cenevre ADS'nin 2. maddesi ve 1982 BMDHS'nin 87. maddesinde benzer şekilde tarif edilmiş olup, BMDHS bunu "Açık denizler denize kıyısı olsun olmasın bütün devletlere açıktır" şeklinde belirtmiştir. Açık denizler serbestisi bu sözleşmenin ve uluslararası hukukun diğer kuralları tarafından konulmuş olan şartlara göre kullanılır. Bu serbesti hem kıyısı olan, hem de kıyısı olmayan devletler için diğerleri yanında aşağıdaki hükümleri kapsar.

- Seyrüsefer serbestisi,
- Uçma serbestisi,

¹²⁰ BMDHS mad. 86.

- Kısım VI (Kıta sahanlığı) ya tabi olmak üzere sualtı kablo ve boru hattı döşeme serbestisi,
- Kısım VI (Kıta sahanlığı) ya tabi olmak üzere suni adalar ve uluslararası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi,
- Bölüm 2 (Açık denizin canlı kaynaklarının muhafazası ve idamesi) de belirtilmiş olan şartlara tabi olmak üzere balıkçılık serbestisi,
- Kısım VI (Kıta sahanlığı) ve XIII (Deniz Bilimsel Araştırması) e tabi olmak üzere bilimsel araştırma serbestisidir.

Tüm devletler barış zamanında bu serbestilikleri açık denizde eşit şartlarda kullanabilecektir.

Açık denizlerin serbestliği ilkesi çerçevesinde denize kıyısı olsun veya olmasın her devlet açık denizde kendi bayrağını taşıyan gemileri su üstünden ya da deniz altından seyrüsefer ettirme hakkına sahiptir.

Tüm devletlerin ve vatandaşlarının açık denizde balıkçılık yapma ve canlı kaynakların avlanması konusunda hakları mevcut olduğu belirtilmiş¹²¹ ancak, balıkçılığa ilişkin düzenleyici hükümler bölüm 2’de belirtilmiştir.¹²² Devletlerin açık denizdeki balıkçılık konusundaki uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri ayrıca BADCKKHS ile belirtilmiştir.¹²³

Açık denizdeki bilimsel araştırmalara ait serbestileri düzenleyen hükümler ise BMDHS’nin 238-241 inci maddelerinde belirtilmiş olup araştırmaların barışçıl amaçlara hizmet etmesi, üçüncü devletlerin haklarını engelleyici nitelikte olmaması, çevrenin

¹²¹ BMDHS mad. 116; ADS m.1.

¹²² BMDHS mad. 116-120; ADS m 3-8.

¹²³ BMDHS mad. 118; ADS m.1.

korunmasına ilişkin kurallara uygun olması ve kurallara uyması koşullarının arandığı gözlenmektedir. Kablo ve boru döşeme ile suni ada ve yapılar inşa etme konusundaki serbestiler 1982 BMDHS'nin VI. Kısımında yer alan kıta sahanlığı konusunda getirilen düzenlemelere atıf yapılarak belirtilmiştir.

Açık deniz üstünde hava sahası uluslararası alan olup; bütün devletler, açık denizin hava sahasında her türlü hava vasıtalarını serbestçe kullanma hakkına sahiptir.

BMDHS açık deniz serbestilerini düzenleyen 87 nci maddeyi takiben 88 inci maddede “ Açık denizler barışçıl amaçlar için kullanılacaktır “ cümlesi ile açık denizden yararlanma yetkilerine genel nitelikli bir kısıtlayıcı hüküm ilave edilmiştir. Burada denizin barışçıl amaçlar için kullanılması hükmü açık denizlerin askeri amaçlar ile kullanımını kısıtlayıcı anlamda anlaşılmalıdır. Her ne kadar hüküm bu konuda tam açık değilse de barışçıl terimi en geniş anlamı ile değerlendirilirse tüm askeri faaliyetleri kısıtlaması düşünülebilir. Ancak, “barışçıl” teriminden yalnızca mütecaviz anlam taşımayan savunma amaçlı askeri faaliyetler anlaşılırsa askeri faaliyetlerin yasaklanması söz konusu olmayacaktır. Bugünkü uluslararası uygulamada ikinci olasılık kabul görmekte olup, açık deniz alanında devletlerin icra ettiği askeri tatbikatlar herhangi bir öze ilişkin protesto ile karşılaşmamaktadır¹²⁴. Ancak askeri faaliyetlerin hangisinin savunma amaçlı hangisinin saldırgan olduğunun nasıl tespit edileceği konusunda herhangi bir kriter söz konusu değildir. Ayrıca 1982 BMDHS'nin açık denizde deniz çevresine ve canlılara zarar verebilecek askeri faaliyetleri yasakladığı hükmüne varabiliriz.

Bu çerçevede, nükleer silah denemeleri gibi çevre ve canlılara zarar verebilecek faaliyetlerden devletlerin kaçınması gereklidir. Bir devletin haklarını keyfi olarak kullanması, diğer devletlerin haklarını kullanma yetkisini kısıtlayabileceği gibi, insanlığın ortak malı olarak kabul edilen açık denizin zarar görmesine yol açabilecektir.¹²⁵

¹²⁴ PAZARCI, H., a.g.e., s.,370.

¹²⁵ KURAN,sH., a.g.e., s.,238.

3.3. Devletlerin Açık Denizlerdeki Yönetmel ve Yargısal Yetkileri

Açık denizler hiçbir devletin egemenlik alanı içinde değerlendirilemez ise de bu deniz kesiminde meydana gelecek muhtemel ihlal veya gayri hukuki durumların önlenmesi veya vuku bulan ihlallerin cezalandırılabilmesi amacıyla bir takım yetki ve sorumlulukların dağıtılması gerekmektedir. Böylece yönetmel ve yargısal anlamda açık denizde bir boşluk olmasının önüne geçilebilecektir. Bu kapsamda belirtilen deniz kesiminde her devlet kendi bayrağını taşıyan gemilere karşı yönetmel ve yargısal yetkilerle donatılmıştır¹²⁶. Bu kurala bayrak yasası denilmektedir.

Açık denizde gemiler ancak tek bir devletin bayrağı altında seyredebilir. Her devlet uyruğunun gemilere verilmesi, gemilerin ülkesinde tescil edilmesi ve bayrağını taşıma hakkı verebilir. Yetki bakımından da, uluslararası antlaşmalarla öngörülen istisnalar dışında, açık denizde bulunan bir gemi üzerinde ancak bayrak devleti yargı yetkisi kullanabilir.¹²⁷ Açık denizde bulunan gemilerde idari ve yargı yetkileri bakımından herhangi bir boşluk doğmasını önlemek için her devletin kendi ulusal yetkisi altında bulunan gemiler üzerinde açık denizde de yetkili olması kabul görmüştür.

İki veya daha fazla devletin bayrağı altında seyredip, yerine göre onları kullanan bir gemi söz konusu uyruklardan herhangi birisini diğer herhangi bir devlet bakımından iddia edemez ve uyrukuz gemi ile aynı muameleye tabi tutulabilir.¹²⁸

Bu hükmün sebebi, açık denizlerde bayrak devletinin yetkili olması kuralı karşısında, denetimden sıyrılmak amacıyla yabancı bayrak çekilmesini önlemektir.

Aynı şekilde, Açık denizde asgari düzenin sağlanabilmesi için uyruksuz gemilere karşı koruma tedbirlerine başvurulabilecektir. Uyruksuz veya uyruğu varmış gibi gösterilen gemiler uluslararası hukuk anlamında belirli bir devletin himayesinden yoksundurlar. Açık Denizde hiç bir devletin uyruğunda olmayan bir gemi üzerinde ise tüm devletler yargı

¹²⁶ BMDHS mad. 91 , 92 , 94.

¹²⁷ ADS mad. 6 / 1, BMDHS mad. 92 / 1.

¹²⁸ ADS m.6/2; BMDHS. m. 92/2.

yetkisine sahiptir. Başka bir ifadeyle uyruğu olmayan geminin himaye hakkı da söz konusu olamayacaktır; her devlet açık denizlerde böyle gemiler üzerinde yetki kullanabilir ve bu durum uluslararası hukuka aykırılık oluşturmaz.

Her devletin, bayrağını taşıyan gemiler üzerinde idari, teknik ve sosyal konularda yargı yetkisi ve kontrol hak ve yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak, devlet bu haklarını yabancı gemiler üzerinde kullanamaz. Devlet, bayrağını taşıyan gemi ve gemi personeli üzerinde gemiyle ilgili idari, teknik ve sosyal konularda iç hukukuna göre yargı yetkisini kullanabilir.¹²⁹

Açık denizde, her devletin idari bazı yükümlülükleri de söz konusudur. Buna göre her devlet açık denizde deniz güvenliğini sağlamak üzere, kendi bayrağını taşıyan gemiler için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu tedbirler gemilerin özellikle denizcilik, seyrüsefer, haberleşme ve deniz mühendisliği bakımından gerekli niteliklere sahip olmalarına ilişkindir. Devlet bu tedbirleri alırken genellikle kabul edilmiş uluslararası düzenlemelere prosedürlere ve uygulamalara uymakla yükümlüdür.¹³⁰

Açık denizlerde bulunan her türlü gemi bakımından cezai/hukuki her türlü ihtilafta kural olarak, yargı yetkisini ancak bayrak devleti kullanabilir. Bayrak devletinden başka bir devletin Açık Denizde bulunan bir gemi üzerinde yargı yetkisini kullanabilmesi mümkün değildir. Bayrak yasası uyarınca açık denizde bir gemi münhasıran kendi bayrak devletinin yargı yetkisine tabi olacaktır¹³¹. Bu konudaki bazı istisnai durumlarda ki bunlar uluslararası suçların denetlenmesi konusunda olacaktır, diğer devletlerin birtakım yetkilere sahip olduğu söylenebilir.

Açık denizde gemiler üzerinde kural olarak bayrak devleti yetkili olmakla birlikte sözleşme bazı istisnai halleri saklı tutmuş ve bu hallerde bayrak devletinden başka devlet ya da devletlerin de yetkili olabileceğini öngörmüştür.

¹²⁹ BMDHS. m 94/1,2.

¹³⁰ ADS m 10; BMDHS. m. 94/3. 4. 5, 6.

¹³¹ ADS mad. 6 / 1, BMDHS mad. 92 / 1.

3.3.1. Ticari Gemiler Üzerinde Yargı Yetkisi

Açık deniz hiçbir devletin egemenliğine tabi olmayan deniz alanıdır. Açık denizde güvenliğin ve kamu düzeninin korunması amacıyla açık denizde bayrak devletinin yetkili olduğu kuralı kabul edilmiştir. Bayrak devletinin hukuku ticaret gemileri üzerinde hukuki yargı yetkisi hemen hemen mutlak olmakla birlikte, ceza davaları bakımından insanlığa karşı suç olarak kabul edilen deniz haydutluğu köle ticareti ve uyuşturucu madde kaçakçılığı konularında bütün devletlere cezai yargı yetkisi tanınmıştır.

Deniz hukuku sözleşmelerine göre uluslararası antlaşmalarda açıkça öngörülen istisnalar dışında açık denizde gemiler bayrağını taşıdıkları devletin münhasır yargı yetkisine tabidirler.¹³² Bu nedenle, cezai yargı yetkisinin söz konusu olduğu durumlarda gemi için geçerli olan bu kuralı gemide bulunan kişiler bakımından da geçerlidir.

Gemide bulunan kişiler arasında ceza hukukuna ilişkin konularda bayrak devleti yetkilidir. Açık denizde, “ayrı uyruklu” iki geminin çatışması durumunda hangi devletin yetkili olacağı konusu 1958 sözleşmesinin 11. ve 1982 sözleşmesinin 97/1. maddelerinde düzenlenmiştir. Gerek 1958 ve gerekse 1982 sözleşmeleri açık denizde vuku bulan çatma veya diğer herhangi bir seyrüsefer olayı sebebiyle gemideki kişilerle ilgili olarak cezai yargı yetkisinin kullanılmasında bayrak devletinin yanında failin vatandaşı olduğu devlete de yargı yetkisi tanımış, başka bir deyişle mülkîlik prensibinin yanında faile göre şahsîlik prensibini de benimsemiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın 1927 yılında “Lotus-Bozkurt” davasında Türkiye'nin ileri sürdüğü mağdura göre şahsîlik” prensibi benimsemesinden sonra, bu prensip daha sonraki uluslararası sözleşmelerde yer almamıştır.

Sözleşmelere göre, gemideki kişilerle ilgili olarak, Açık denizde kaptanın ya da diğer bir gemi adamının cezai veya disiplin sorumluluğunu gerektiren bir çatma veya başka herhangi bir seyrüsefer olayından dolayı, bu kişiler aleyhine cezai veya disiplin takibatını

¹³² ADS m.6/1; BMDHS. m. 92/1.

ancak vatandaşı oldukları devletin veya geminin bayrak devletinin kaza veya idari makamları yapabilir.

Sözleşmelerde mağdura göre şahsiliik prensibine yer verilmezken faile göre şahsiliik ve mülkiliik prensiplerinden hareketle, cezai ve disiplin takibatlarında ancak faillerin vatandaşı oldukları devletin veya geminin bayrak devletinin yetkili olabileceği kabul edilmiştir.

Sözleşmeye imza koyan devletler, bu hususta, fail veya bayrak gemisinin kendi vatandaşları olmaması halinde, mağdur kendi vatandaşları olsa bile cezai ve disiplin yargı yetkisini kullanmaktan kaçınacaklarını açıkça kabul etmişlerdir. 1958 ve 1982 Sözleşmelerine taraf olmayan devletler için bu hususta bu şekilde davranmak yönünde herhangi bir yükümlülük söz konusu değildir.

Açık denizdeki bir gemide işlenen ve çatma veya seyrüsefer olayları dışındaki suçlara ilişkin yargılama yetkisi 1958 sözleşmesinin 11. ve 1982 sözleşmesinin 97. maddelerin dışında kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, gemideki olaylarla ilgili bayrak devleti yetkili genel kuralı geçerli olacaktır. Bunun yanında, gemide işlenen bir adam öldürme suçu ile ilgili olarak olayla ilgisi olan her bir devlet (failin ya da mağdurun uyruğunda bulunduğu devlet) kendi iç hukukunun yetki kurallarına göre ayrıca cezai yargı yetkisine sahip olabilecektir. Şüphesiz böyle bir durumda ceza hukukunda geçerli olan “non bis in idem” (Aynı suçtan iki ceza olmaz) genel kuralı gözönünde bulundurulacaktır.

Türkiye'nin deniz hukuku sözleşmelerine taraf olması halinde de, açık denizde Türkiye ve Türk vatandaşına karşı suç işlenmesi nedeniyle, geminin Türkiye'de ilk uğradığı yerin veya bağlama limanı mahkemesi yetkili olacaktır.

Açık denizde çatma ya da seyrüsefer olaylarında yetkili olan geminin bayrak devletinin makamları dışında hiç bir makam, soruşturma tedbiri olarak dahi, geminin tutuklanmasını veya yakalanmasını emredemez.¹³³

¹³³ ADS. m,11/3; BMDHS. m. 97/3.

Açık denizde bulunan yabancı bir gemi hakkında dava açılmasını engelleyen herhangi bir uluslararası hukuk kuralı bulunmadığı gibi, karasularında iken açılmış bir davanın gemi açık denizlere geçtiği için derdestliğine engel bir hukuk kuralı da bulunmamaktadır. Esasen geminin hareketli bir varlık olma niteliği, böyle bir kuralın varlığını anlamsız kılacaktır.

Uluslararası deniz hukukunun kabul etmediği husus, bir mahkeme kararına dayanılarak açık denizde seyreden yabancı bir gemi üzerinde ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, cebri icra ve hatta ceza hukukunun arama, yakalama, müsadere gibi kazai yetkilerinin kullanılmasıdır. Bu tür yetkiler ancak bayrak devleti tarafından kullanılacaktır.¹³⁴

3.3.2. Askeri Gemiler Üzerinde Yargı Yetkisi

Bayrak devletinin görevleri BMDHS'nin 94 üncü maddesinde ayrıntılı olarak incelenmiş olup, devlet uyruğundaki gemilerin hangi koşulları yerine getireceğini, hangi teknik özelliklere sahip olması gerektiği gibi yönetsel yetkileri açıklanmıştır.” Harp gemileri, açık denizde bayrak devletinden başka herhangi bir devletin yargı yetkisinden tamamen bağımsızdır¹³⁵ “hükmü ile harp gemileri istisnasız diğer devletlerin yargı yetkisinden bağımsız kılınmıştır.

Savaş gemileri, açık denizlerde, bayrağını taşıdıkları devlet dışında, diğer devletler yönünden mutlak yargı bağımsızlığına sahiptirler.¹³⁶ Böylece, uluslararası hukukun savaş gemilerinin dokunulmazlığı ve bağımsızlığına ilişkin teamül kuralı deniz hukuku sözleşmelerinde açık olarak yer almıştır.Yargı bağımsızlığı, yabancı devletlerin, onların diplomasi temsilcileri ve konsolosluk görevlilerinin, devlet gemileri ve uçaklarının ülkesinde buldukları devletin ülkesel yetkilerinin büyük ölçüde dışında kalmaları durumunu belirtmektedir. Yargı bağımsızlığından yararlanan devlet gemileri, savaş gemileri ve ticari amaç dışında kullanılan devlet gemileridir.¹³⁷ Ticari amaçla kullanılan devlet gemileri bağımsızlık kapsamı dışında tutulmuştur. Bir devletin gemileri başka bir devletin

¹³⁴ ADS. m.6/ 1: BMDHS. m. 92/1.

¹³⁵ BMDHS mad. 95.

¹³⁶ ADS m.8: BMDHS. m. 95.

¹³⁷ ADS. m.9: BMDHS. m. 96.

karasularında ve içsularında ya da hiç bir devlete ait olmayan açık denizde bulduklarında dahi kendi bayrak devletlerinin kişisel yetkileri sürmektedir. Böylece, savaş gemileri ve ticari amaç dışında kullanılan devlet gemileri açık denizlerde olduğu gibi yabancı bir devletin limanlarında ve karasularında buldukları sürece bayrak devletinin yetkisi altında olacak ve yargı bağışıklığından yararlanacaklardır.

Savaş gemilerinin bu bağışıklıktan yararlanmalarının sebebi, bu gemilerin doğrudan doğruya bayrak devletinin egemenliğinin temsil etmeleridir. Yabancı devletin yargı bağışıklığı “biçimsel şekli” bağışıklığı ifade eder. Bunun anlamı bir devletin başka bir devlet üzerinde yargı yetkisini kullanamayacağıdır. Bir devlet, diğer bir devletin organları önünde yargılanamaz.

Savaş gemileri devletin egemenliğini ve kudretini temsil ettiklerinden dolayı bayrak devleti dışında üçüncü devletler tarafından yargılanamazlar. Bu gemiler üzerinde yargı ve icra yetkisinin kullanılmaması uluslararası teamül kuralının bir uygulamasıdır. Savaş gemilerine yabancı devletler tarafından cebri icra işlemleri yapılamayacağı ve el konulması yoluna gidilemeyeceği uygulanan uluslararası deniz hukukunda devletlerin görüş birliği içinde oldukları bir konudur. Aynı şekilde, 1926 tarihli Devlet Gemilerinin Bağışıklık Hakkındaki Brüksel Sözleşmesi de, savaş gemileri üzerinde haciz ve el koyma işlemlerini yasaklamaktadır.

Savaş gemilerinin yargı bağışıklığına sahip olmaları, onların açık denizdeki eylemlerinden sorumsuz oldukları anlamına gelmez. Savaş gemileri de, diğer tüm deniz araçları gibi açık denizde buldukları sürece uluslararası deniz hukuku kurallarına uymakla yükümlüdürler. Bağışıklık savaş gemisinin bayrak devletini sorumlu olmaktan kurtarmaz, sadece onun yabancı mahkemeler önünde hesaba çekilmesini önler. Savaş gemisinin açık denizde üçüncü kişilere zarar vermesi durumunda, bayrak devleti sorumlu olacak ve ortaya çıkan zararı uluslararası hukukun öngördüğü çerçevede (diplomatik yollarla) tazmin etmekle yükümlü olacaktır.

3.4. Açık Denizde Bayrak Devleti İstisnaları

Açık denizde bulunan her türlü gemi üzerinde kural olarak bayrak devleti yetkilidir. Ancak, uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri bazı istisnaları saklı tutmuştur. Sözleşmelerde yer alan istisnai durumlarda açık denizlerde bayrak devleti dışındaki devletlerde yabancı gemi üzerinde yetki kullanılabilir.

Bu istisnai durumların kabul edilmesinin amacı, suç işlenmesinin önlenmesi ve bazı uluslararası suçların denetlenmesi ve cezalandırılmasıdır. Söz konusu istisnai durumlarda Devletler yetkilerini, sadece yabancı ‘ticaret’ gemileri, üzerinde kullanabilir. Yabancı savaş gemisi ve ticari amaç dışında kullanılan gemiler üzerinde bu tür yetkiler kullanılamaz.

Devletler, bayrak devleti kuralının istisnaları olarak uyrukluk ayırımı yapmadan denetleme ve cezalandırma yetkilerini şu durumlarda kullanabilir: Kesintisiz Takip, Ziyaret Hakkı, Deniz Haydutluğu, Köle Ticareti, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve İzinsiz Yayınlar.

Yukarıda belirtilen yargısal yetkilere ilaveten bir kıyı devleti ulusal yetki alanına giren deniz alanlarında ihlal edilen bir kuralın cezalandırılması amacıyla açık denizlere kaçan diğer devlet gemilerini izleyip açık denizde yakalanması ve gerekli yasal işlemleri yapma konusunda yetkili kılınmıştır. Buna izleme hakkı¹³⁸ denir .

3.5. Kesintisiz Takip Hakkı

ADS’de izleme hakkı, yabancı devlet gemilerinin söz konusu ihlali devletin egemenlik alanı olarak tanımlanan iç sular, karasuları veya takımda sularında yapmış olması; izlemenin, bunlara ilaveten bitişik bölge içinde başlamış olması gerekli iken¹³⁹, BMDHS izleme hakkının başlatılması için ihlalin gerçekleştiği alanlara MEB ile kıta

¹³⁸ ADS mad. 23 , BMDHS mad.111.

¹³⁹ ADS mad. 23 / 1 .

sahaneliğindeki tesislerin etrafındaki güvenlik bölgelerini de ilave ederek, bahse konu sahalardaki kıyı devletinin yargı yetkisini dolayısıyla kısmi egemenlik hakkını tekrar etmiştir.

Kesintisiz takibin amacı, uluslararası hukukun zararsız gemiler için tanıdığı seyrüfer serbestisi prensibinin arkasına sığınarak suç işlenmesini engellemektir. Zira, aksine bir düşüncenin kabulü, kıyı devletinin yetkisine tabi deniz alanlarında suç işleyen yabancı gemiye karşı açık denizlere çıktıktan sonra takip yapılamaması ve neticede cezalandırılmaması anlamına gelir. Bu yetkinin tanınmasının bir diğer önemli sebebi de deniz vasıtalarının süratlerinin birbirine yakın olması sebebiyle takibin bazen yüzlerce mil devam edebilmesi, dolayısıyla kaçan geminin yakalanmadan açık denize ulaşabilmesi ihtimalinin yüksek olmasıdır. Kesintisiz takip yetkisinin kıyı devleti tarafından kullanılması sözleşmede belirtilen şartların varlığı halinde hukuka uygundur.

3.5.1. Kesintisiz Takibin Yeri

Kıyı devleti izleme hakkını kullanırken bazı koşulların sağlanmış olması gerekir. Bunlardan birincisi, izleme, ihlalin gerçekleştiği deniz alanından başlamalıdır. İç sular veya karasularında söz konusu bir ihlalin takibi bu alanlardan başlayacaktır.

Bitişik bölge, kıyı devletinin gümrük, sağlık, maliye ve göç konularındaki düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında vuku bulan veya bulacak ihlalini cezalandırmak ve önlemek amacıyla bir kontrol icra etmek üzere ihdas edilebilir.¹⁴⁰ Kıyı devletinin Bitişik bölge ihdasına neden olan bu düzenlemelerinin ihlali halinde kesintisiz takibin bitişik bölgeden başlayabilmesi için geminin, sayılan dört konudaki düzenlemeleri bitişik bölgede veya iç sular yada karasularında ihlal ettikten sonra takibin başladığı sırada bitişik bölgede bulunması gerekir. Bitişik bölgede, yabancı gemi tarafından kıyı devletinin bu bölgedeki haklarını (gümrük, sağlık, maliye ve göç) ihlal etmiş olduğu inancını uyandıracak sebeplerin bulunması gerekir. 1982 sözleşmesi bitişik bölgede arkeolojik ve tarihi nesnelere kıyı devletinin rızası olmaksızın çıkarılması halinde, bitişik bölge ile ilgili sayılan alanlardaki düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında ihlal edildiği varsayımıyla hareket edebileceği kabul edilmiştir. Buna göre bitişik bölgede vuku bulacak

¹⁴⁰ ADS m.24; BMDHS. m. 33.

arkeolojik ve tarihi eser kaçakçılığı olaylarında kıyı devletinin, takip yetkisi bitişik bölgede başlayacaktır.

Yine MEB ve kıta sahanlığı içindeki bir güvenlik bölgesi içinde bir takibin başlatılabilmesi için anılan bölgelerle ilgili kıyı devletinin uluslararası hukuka uygun koymuş olduğu kuralların ihlal edilmiş olması ve takibin bu bölgelerden başlatılma zorunluluğu vardır.

Kıyı devletinin kesintisiz takibi başlatabilmesi için birinci şart, yabancı geminin bulunduğu deniz alanı ile ilgili olarak kıyı devletinin kanunları ve düzenlemelerini ihlal etmesi veya ihlal ettiği inancını uyandıran yeterli ve haklı sebeplerin bulunması gerekir. Ancak, bu tanım takibi yapacak geminin aynı bölgede olma zorunluluğu olarak anlaşılmalıdır. Bir başka deyişle izleme başladığı anda izlemeyi yapacak kıyı devleti gemisinin ihlalin yapıldığı bölgede olma zorunluluğu yoktur.¹⁴¹

Kesintisiz takibin başlama yeri bakımından, takip edilecek gemi için kural yukarıda belirtildiği gibi iken, takip edecek gemi veya uçağın bulunduğu deniz alanının bir önemi yoktur. Başka bir ifadeyle takip edecek gemi takibin başladığı sırada takip edilecek gemi ile aynı deniz kesiminde bulunabileceği gibi onunla kıyı devleti ya da açık deniz arasındaki herhangi bir yerde de bulunabilir.

3.5.2. Kesintisiz Takibin Zamanı

Kesintisiz takip, yabancı gemi veya botlarından birisinin takip eden devletin içsularında, takımda sularında, karasularında, bitişik bölgesinde, münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığında bulunduğu, kanaat getirildiği bir esnada başlatılmalıdır.

İzleme, takip edilecek yabancı gemiye görülebilir ya da işitilebilir bir durma işaretinin verilmesinden sonra başlatılabilir.¹⁴² Bu bakımdan, geminin sırf suç işlerken

¹⁴¹ BMDHS mad. 111/1 .

¹⁴² ADS mad. 23/3 , BMDHS mad. 111/4.

görülmesi veya suç işlediğinden şüphe duyulması takibin başlatılabilmesi için yeterli değildir, ayrıca durma işaretinin de verilmiş olması gerekir.¹⁴³

Takip kesintisiz olmalıdır.¹⁴⁴ Takibin kesilmesi takip edilen geminin sis, fırtına, karanlık gibi doğal nedenlerle ya da sürat farkı gibi teknik nedenlerle izini kaybettirmesi şeklinde olabilir. Takibin kesintisiz olması şart olduğundan, ilgili geminin daha önceki bir geçişi sırasında yapmış olduğu herhangi bir ihlale dayanılarak kesintisiz takipte bulunulamaz. Ancak bu, kıyı devletinin böyle bir yabancı gemi üzerinde bir daha asla yetki kullanamayacağı anlamına gelmez. Kıyı devleti, yabancı gemi kendi karasularında iken iç hukukundan doğan yetkilerini gemi üzerinde kullanabilir.

Kesintisiz takip edilen geminin bayrak devletinin veya bir başka devletin karasularının ötesinde kalan deniz alanlarında örneğin münhasır ekonomik bölgesinde de devam edecektir. Karasuları devletin egemenliğine tabi sulardır ve denizin bu alanında devletin yetkisi asıldır. Buna karşılık münhasır ekonomik bölge ise, ulusal yetki sınırlarının ötesinde kalan, kıyı devletinin egemen bazı yetkiler kullandığı bir deniz alanıdır. Dolayısıyla, takip yabancı karasularına kadar devam edecektir.

Kesintisiz takip herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında veya takip edilen gemi, kendi devletinin veya üçüncü bir devletin karasularına girdiği anda takip yetkisi sona erer, gemi tekrar açık denize açılrsa dahi takip edilemez.¹⁴⁵

3.5.3. Kıyı Devleti Tarafından Kesintisiz Takibe Yetkili Vasıtalar ve Takibe Konu Gemiler

Kesintisiz takip ancak harp gemileri veya askeri uçaklar veya devlet hizmetinde olduğu veya o amaçla yetkilendirildiği açıkça işaretlenmiş ve teşhis edilebilir diğer gemi veya uçaklar tarafından yapılabilecektir.¹⁴⁶ Askeri gemi ve uçaklar bu yetkiye sahipken, devlete ait sivil gemi ve uçakların bu konuda açıkça yetkilendirilmiş olmaları

¹⁴³ ADS mad. 23/5 (b), BMDHS mad. 111/6(b).

¹⁴⁴ ADS mad. 23/1 , BMDHS mad. 111/1.

¹⁴⁵ ADS mad. 23/2 , BMDHS mad. 111/3 .

¹⁴⁶ ADS mad. 23/4 , BMDHS mad. 111/5 .

gerekmektedir. Uygulamada özellikle Sahil Güvenlik ve Savunma Bakanlığına bağlı gemi ve uçaklar kesintisiz takip hakkını kullanmaktadırlar.

Kesintisiz takibe konu olan gemiler yabancı bayrak taşıyan veya birden fazla bayrak taşıyan veya hiç bir devletin uyruğunda olmayan gemilerdir. Kıyı devletinin bayrağı altında seyreden gemiler üzerinde yetkisi asıl ve daha geniş olduğundan ve birden fazla bayrak taşıyıp da bu bayraklardan biri kıyı devletine ait olan gemi, kıyı devletine karşı diğer bayrağı ileri süremeyeceğinden bu tür gemiler için kesintisiz takip kurallarının işletilmesi anlamsızdır.¹⁴⁷

Kesintisiz takip ancak ticaret gemileri, ticari amaçlı kullanılan devlet gemileri üzerinde kullanılabilir, savaş gemileri ile yabancı devletin gayri ticari amaçlarla kullandığı yargı bağımsızlığına dayanan gemilere karşı kesintisiz takip yapılamaz.

Takip sonucu, yabancı ticaret gemisinin açık denizde durdurulması, kimliğinin incelenmesi ve gerekirse kıyı devletine götürülerek yargılanması mümkündür. Takip edilen geminin tutuklanması, el konulması ya da batırılması durumunda bayrak devletine bilgi verilmesi gerekmektedir. Kıyı devletleri kesintisiz takip hakkını, özellikle uyuşturucu trafiğine ilişkin kanunların ihlali, balıkçılığa ilişkin kuralların ihlali ve deniz kirlenmesine ilişkin düzenlemelerin ihlal edilmesi durumlarında kullanmaktadırlar.

3.6. Ziyaret Hakkı

BMDHS'nin 95 ve 96 ncı maddelerinde; barış zamanında devletin harp gemileri vasıtasıyla bazı istisnai hallerde açık denizde yargı bağımsızlığına sahip askeri gemiler ile ticari amaçla kullanılmayan devlet gemileri haricindeki yabancı bayrakla seyreden bir ticaret gemisini durdurma ve ziyaret yetkisi tanımıştır. Sözleşme hükümlerine göre bir savaş gemisi,

a) yabancı geminin deniz haydutluğu yaptığından,

¹⁴⁷ ADS mad. 6/2 , BMDHS mad. 92/2 .

b) geminin esir ticaretine giriştiğinden ,

c) geminin izinsiz radyo yayın yaptığından,

d) geminin uyruksuz olduğundan veya

e) yabancı bayrak taşıdığı ya da bayrağını göstermeyi reddettiği halde geminin aslında savaş gemisi ile aynı uyrukluğa sahip olduğundan, şüphe etmek için makul sebepler bulunduğu takdirde gemiye yanaşma hakkına sahiptir.

(e) ve (d) hendlilerindeki yetkiler 1958 Sözleşmesinde olmayan 1982 Sözleşmesi ile getirilmiş yetkililerdir.

Yabancı gemiyi ziyaret yetkisinin meşrulyeti tartışmalıdır ve kapsamı bugün sözleşmelerde net olarak belirlenmiş değildir.¹⁴⁸ Özellikle insan hakları konusunda günümüzde gelinen noktaya rağmen, esir ticereti yapan gemiler üzerinde bayrak devleti dışındaki devletlere zabt ve cezalandırma yetkilerinin tanınmamış olması, aynı şekilde önleyici meşru müdafaa hakkına dayanılarak ziyaret yetkisinin kullanılmasına yer verilmemiş olması bu konudaki belli başlı eksikliklerdir.¹⁴⁹

Yine Sözleşmelerde savaş zamanında da açık denizde yabancı ticaret gemilerini durdurma ve arama yetkisi konusunda açık bir hüküm yoktur. Ancak, savaşan devletin, diğer savaşan devlete silah taşıdığı yönünde makul şüphe uyandıran başka bir devletin bayrağını taşıyan bir gemiyi durdurma ve arama hakkının olduğu genellikle kabul edilmektedir.

Teamül kuralları savaş zamanında savaşan devletlerin açık denizde durdurma ve arama yetkisi olduğunu reddetmemekte, ancak ilgili geminin diğer savaşan devlete silah taşıdığından şüphelenmek için makul sebeplerin bulunması gerektiğini, şüphelerin asılsız çıkması halinde tazminat talep edilebileceğini kabul etmektedirler. Devletlerin büyük çoğunluğunun uygulaması bu yöndedir.

¹⁴⁸ Toluner,s.299.

¹⁴⁹ Harris,D.J.,Cases and Materials On International Law,5th edition,London,1998,s 900.

Ziyaret hakkını kullanırken harp gemisi kontrol ve müteakiben inceleme yapabilir. Ancak, şüpheler doğru çıkmazsa ve yanaşılan gemi şüpheleri haklı çıkartacak bir hareket yapmamışsa harp gemisinin bayrak devleti, varsa gemiye verilen hasarı karşılayacaktır.

Ziyaret yetkisinin kapsamı ve niteliği tartışmalı olmakla birlikte, ticaret gemisinin ziyaret yetkisini kullanan geminin bayrağını çekme hakkını tetkik etme, bu amaçla şüpheli gemiye bir subay komutasında tekne gönderme, şüphelerin yine de giderilememesi halinde daha ileri incelemeye geçebilmekle birlikte incelemelerin olabildiğince özenli ve ayrıntılı yapılması ile sınırlıdır.¹⁵⁰

Ziyaret yetkisini kullanan gemi, ziyaret ettiği ticaret gemisi üzerinde durdurma, yanaşma, arama yetkilerine sahiptir. Ancak, gemi ve gemideki kişiler üzerinde zabt, tutuklama ve cezalandırma yetkileri kural olarak münhasıran bayrak devletine aittir, Açık denizde ziyaret yetkisini kullanacak gemilerin niteliğine bakıldığında 1958 Sözleşmesinde bu yetki sadece harp gemilerine tanınmış iken, 1982 Sözleşmesinde bunun çerçevesi genişletilerek savaş gemilerinin yanında, devlet hizmetinde oldukları açıkça işaretlenmiş ve usulüne uygun bir şekilde yetkilendirilmiş herhangi bir gemi ve uçağa da ziyaret yetkisi tanınmıştır.¹⁵¹

Ziyaret yetkisinin kullanılması, belirli bir takım makul şüphe uyandıran olayların varlığını gerektirmektedir. Bu nedenle, şüphelerin doğru çıkmaması, yanaşılan geminin bu şüpheleri haklı kılacak bir eylemde bulunmaması şartıyla, gemiye verilen her türlü zarar ve ziyanın tazmin edilmesi gerekecektir.

Açık denizde devletler kendilerine verilen yetkileri bazı özel durumlarda diğer devletler ile paylaşırlar. Bir başka deyişle, devletlerin açık denizde işbirliği yaptığı ve kendi gemileri üzerinde sahip olduklarına ilaveten diğer gemilere de uygulayabildikleri yetkileri, iki kısımda sınıflandırılabilir;

¹⁵⁰ ADS mad. 22/3 , BMDHS mad. 110/3 .

¹⁵¹ BMDHS mad. 101/5.

- Bazı uluslararası suçların kontrolü ve cezalandırılması,
- Açık denizden yararlanma,

Devletlerin bazı uluslararası suçların kontrolü ve cezalandırılması konusundaki yetkileri;

- Uyuşturucu madde kaçakçılığının denetlenmesi¹⁵²,
- Açık denizden izinsiz yayınların denetlenmesi¹⁵³,
- Deniz haydutluğu¹⁵⁴,
- Köle ticareti¹⁵⁵,

konularında düzenlenmiştir. Bu konularda açık denizde tüm devletler tâbiyet gözetmeksizin denetleme yapabilir ve ayrıntıları sözleşmede belirtilen cezai işlemleri uygulayabilir.

Burada devlet, yukarıdaki suçları işleyen veya işlediğine dair güçlü şüpheler mevcut olduğunda bir dizi önlemlerle yetkilerini kullanır. Bunlar sırasıyla gemi kimliğini inceleme (right to approach), ziyaret hakkı (right to search) ve müteakiben suçun sabit olması halinde sözleşmeyle verilen cezalandırmaya uzanan bir dizi yetkililerdir.

Devletin açık denizden yararlanma konusundaki yetkileri ;

- Çatışmayı önleyici ve bununla ilgili yetkileri düzenleyen,

¹⁵² BMDHS mad. 108.

¹⁵³ BMDHS mad. 109.

¹⁵⁴ BMDHS mad. 101.

¹⁵⁵ BMDHS mad. 99.

- Denizde can güvenliğini koruyan,
- Çevre korumasına yönelik,

yetkililerdir. Bunlardan açık denizde çevre koruması ise iki başlık altında ele alınmaktadır;

- Balıkçılık ve canlı kaynakların korunması ve avlanmanın düzenlenmesi,
- Çevre kirlenmesi,

3.6.1. Deniz Haydutluğu

Uygulanan uluslararası deniz hukuku deniz haydutluğunu uluslararası suç kabul etmektedir. Sözleşmeler deniz haydutluğunu insanlığa karşı işlenmiş suç olarak kabul etmekte ve her devlete bu fiili cezalandırmak yetkisi tanımaktadır. Bu konuda, bütün devletler açık denizde deniz haydutluğunun önlenmesi için azami ölçüde işbirliği yapmakla yükümlüdür.¹⁵⁶

Deniz haydutluğu fiili 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesinin 15nci ve 1982 BM. Deniz Hukuku Sözleşmesinin 101'nci maddelerinde tanımlanmıştır. Buna göre şiddet, tutuklama ve yağma fiillerinin deniz haydutluğu fiili olarak tanımlanabilmesi için aşağıdaki özellikleri taşımaları gerekmektedir:

1. Özel bir geminin veya uçağın mürettebatı veya yolcuları tarafından, başka bir gemiye veya uçağa, veya böyle bir gemi veya uçakta bulunan kişilere ve mala karşı işlenmiş olması gerekir. Aynı gemiye veya uçağa veya böyle bir gemi veya uçakta bulunan kişilere ve mala karşı işlenen fiiller deniz haydutluğu sayılmaz. Bu fiiller, gemide ayaklanma (isyan) olarak değerlendirilmektedir.

¹⁵⁶ ADS mad. 14 , BMDHS mad. 100 . Sözleşmeye taraf olmayan devletler için teamül hukuku kapsamında değerlendirilmektedir.

2. Açık denizde veya herhangi bir devletin yetkisi dışında kalan bir yerde işlenmiş olması gerekir. Ulusal yetkiye tabi deniz alanlarında kıyı devletinin yetkileri, bazı istisnalar dışında, tam ve mutlaktır. Dolayısıyla kıyı devleti denizin bu alanlarında kendi iç hukukunun öngördüğü tüm tedbirleri alacaktır. BM tüm devletlerin, deniz haydutluğuna karşı, nerede olursa olsun uluslararası hukuka uygun bir biçimde gerekli tedbirleri alma ve işbirliği yapması yönünde karar almıştır.

3. Şahsi çıkar sağlamak amacıyla işlenmiş olması gerekir. Siyasi bir amaçla işlenen bu tür fiiller uluslararası teamül hukuku ve sözleşmelerde deniz haydutluğu fiili olarak değerlendirilmemektedir.

4. Bu fiillerin özel bir gemi veya uçak tarafından işlenmesi gerekir. Bir savaş gemisinin veya bir devlet gemi veya uçağının bu tür fiilleri işlemesi durumunda bu fiiller mensubu bulunduğu devlet tarafından işlenmiş sayılır ve buna göre değerlendirilir. Ancak bu fiiller, mürettebatı isyan etmiş ve bu kişilerin kontrolüne geçmiş savaş gemisi, devlet gemisi veya uçağı tarafından işlenirse, bu gemi ve uçaklar deniz haydudu gemi ve uçaklarla bir tutulurlar.¹⁵⁷

Yukarıda belirtilen nitelikteki fiiller söz konusu olduğu zaman, bu fiilin önlenmesi ve sorumluların cezalandırılması yalnızca ilgili kişilerin ya da ilgili gemilerin ve uçakların uyruğunu taşıdığı devletin yetkisi ile sınırlı değildir. Her devlet ilgili gemi ya da uçağa ilişkin yargı yetkisini kullanabilecektir.¹⁵⁸

Her devletin savaş gemileri ya da kamu gücünü kullanmaya yetkili diğer devlet gemileri ile askeri uçaklar açık denizde haydutluğa ilişki makul olarak şüphelendikleri gemileri durdurma ve denetleme yetkisine sahiptirler.¹⁵⁹ Deniz haydutluğunu tespit etmeleri halinde, bu fiilde kullanılan gemilere, uçaklara ve gasp edilen mallara elkoymak ve failleri tutuklayarak ulusal yargı organlarına teslim edebilirler. Ancak, üçüncü devletlerin bu denetleme ve yargılama yetkisini keyfi bir biçimde değil, makul ve yeterli şüphe olan durumlarda kullanması gerekmektedir. Aksi takdirde yetersiz nedenlere dayalı olarak sebep olduğu zararlardan dolayı uluslararası sorumluluğu söz konusu olabilecektir.

¹⁵⁷ ADS mad. 16 , BMDHS mad. 102 .

¹⁵⁸ ADS mad. 19 , BMDHS mad. 105.

¹⁵⁹ ADS mad. 21 , BMDHS mad. 107.

Yeterli ve makul gerekçe olmadan, haydutluk şüphesiyle bir gemi veya uçağa el koyan devlet, geminin ya da uçağın uyruğunu taşıdığı devlete karşı haksız el koymanın sebep olduğu herhangi bir kayıp ve zarardan dolayı hukuken sorumlu tutulacaktır.¹⁶⁰

3.6.2. Köle Ticareti

Uluslararası hukuk köle ticareti yapılmasını yasaklamaktadır. Birçok uluslararası anlaşma köleliğin yasaklanmasını ve köle ticareti yapanların cezalandırılmasını öngörmektedir.¹⁶¹ Ancak, köleliğin yasaklanmasının deniz haydutluğundan önemli farkı, deniz hukukunun doğrudan yasaklaması ve sorumlularına karşı bütün devletlerin yalnızca bayrağını taşımaya yetkili gemilerde köle taşınmasını önlemek ve cezalandırmak yetkisini öngörmesidir.¹⁶² Buna göre, her devlet uyruğunu taşıyan gemilerde köle taşınması önlemek ve bayrağının böyle hukuk dışı bir amaçla kullanılmasını engellemek için gerekli bütün tedbirleri almakla yükümlüdür. Açık denizde köle ticareti yapıldığından şüphe edilen bir gemi üzerinde ziyaret yetkisini bayrak farkı gözetmeksizin her devlet kullanabilir.

Bayrak devleti kuralının istisnası sadece ziyaret yetkisinin kullanılmasına ilişkindir. Buna göre, bayrak devletinden başka bir devlet böyle bir gemi üzerinde ancak durdurma ve arama yapabilecek, buna karşılık zapt ve cezalandırma yetkilerini kullanamayacaktır. Böylece, bir devletin savaş gemileri köle ticareti yapıldığı konusunda ciddi şüphelerin olması durumunda üçüncü devletlerin ticaret gemileri ile ticari amaçla kullanılan devlet gemilerini açık denizde denetleyebilecektir. Bu suça ilişkin failleri, yargılama ve cezalandırma yetkisi ise ilgililerin bayrak devletine ait olacaktır.

3.6.3. Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı

Uluslararası deniz hukuku devletlerin herhangi bir uyrukluk ayırımı yapmadan, açık

¹⁶⁰ ADS mad. 20 , BMDHS mad. 106.

¹⁶¹ 25.9. 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi, 23.10.1956 tarihli Protokol ve 07.09.1956 tarihli tamamlayıcı sözleşme.

¹⁶² ADS mad. 13, BMDHS mad. 99.

denizde denetleme yetkilerini kullanabilecekleri bir diğer konu olarak uyuşturucu madde kaçakçılığını öngörmektedir.

Türkiye'nin de taraf olduğu 1961 tarihli New York Uyuşturucu Maddeler Sözleşmesi ve 1971 tarihli Viyana Psikotrop Maddeler Sözleşmesi uyarınca; uyuşturucu maddelerin tıp ve bilimsel amaçlar dışında kullanılmasını yasaklamaktadır. Söz konusu antlaşmalar bayrak devleti kuralı sebebiyle devletlerin açık denizde seyreden kendi uyuğundaki gemiler üzerinde de geçerlidir.

1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesinde Uyuşturucu madde kaçakçılığının denetlenmesi konusunda herhangi bir hüküm mevcut değildir. Ancak. 1982 B.M.D.H. Sözleşmesi bütün devletlerin gemilerin açık denizde uluslararası sözleşmelere aykırı olarak yaptıkları yasadışı uyuşturucu madde ticaretinin önlenmesi konusunda işbirliği yapmalarını öngörmektedir.¹⁶³

Böylece, bayrak devletinin kendi bayrağını taşıyan gemilerin uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığına ilişkin ciddi şüpheleri olması durumunda, diğer devletlerin devlet gemilerinin açık denizde ilgili bayrak devleti gemilerini denetlenmesini talep etmesi mümkün olacaktır. Yabancı devletin açık denizde yaptığı böyle bir denetleme bayrak devleti kuralının bir istisnasını oluşturacaktır.

3.6.4. Açık Denizden İzinsiz Yayın Yapılması

Deniz hukukunda geçerli olan bayrak devleti kuralının bir diğer istisnasını açık denizden yapılan izinsiz yayınların denetlenmesi, oluşturmaktadır. Türkiye'nin de taraf olduğu 1959 tarihli Uluslararası Telekonünikasyon Antlaşması bir devlete ülkesinin dışındaki gemilerden izinsiz yayın yapılmasını yasaklamaktadır.

1982 B.M.D.H. Sözleşmesine göre, izinsiz yayın açık denizdeki bir gemi veya tesisten kamuoyunun etkilenmesi amacıyla uluslararası düzenlemelere aykırı şekilde radyo ve televizyon yayınlarının yapılmasıdır.¹⁶⁴ Sözleşme, bütün devletlerin açık denizden

¹⁶³ BMDHS mad. 108.

¹⁶⁴ BMDHS mad. 109/2.

izinsiz yayın yapılmasının önlenmesi konusunda işbirliği yapmalarını öngörmektedir. Yine. Sözleşme açık denizden izinsiz radyo ve televizyon yayını yapan gemi ya da tesisi denetleme, yargılama ve cezalandırma yetkisini kullanabilecek devletleri belirtmiştir.¹⁶⁵ Buna göre izinsiz yayın yapan bir kimse;

- a) Geminin bayrak devleti
- b) Tesisin tescil edildiği devlet
- c) İzinsiz yayın yapan şahsın vatandaşı olduğu devlet
- d) Yayınların alınabileceği herhangi bir devlet
- e) İzinli yayınların izinsiz yayın nedeniyle sekteye uğradığı herhangi bir devletin

yargı organları tarafından yargılanıp cezalandırılabilirler. Böylece bayrak devleti dışında üçüncü devletlere açık denizden izinsiz yayınların denetlenmesi konusunda yargı yetkisi tanınmıştır. Yargı yetkisine sahip olan devletler ziyaret yetkisini de kullanarak izinsiz yayın yapan gemi veya şahsı tutuklayabilir ve yayın aracına el koyabilirler.

3.7. Açık Denizde Kaçakçılığı Önlemek Maksadıyla Yapılan Sözleşmeler

Yasadışı faaliyetlere karışan veya karıştığı değerlendirilen ticari gemilerin açık denizlerde harp gemileri ve diğer kolluk kuvvetleri tarafından sorgulanması ve aranması konusunda halen yasal dayanak olarak esas alınan temel uluslararası düzenlemeler şunlardır:

- 1982M Deniz Hukuku Sözleşmesi (md,99-110)
- 1988 Viyana Uyuşturucu İle Mücadele Sözleşmesi, (md.17)

¹⁶⁵ BMDHS mad. 109/3.

- BM Uluslararası Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (SASMUS) ve Sözleşmeye Ek (2000 Palermo Protokolü) (Karadan, Deniz Ve Havadan Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol) (Md.8)

Bu sözleşmelere ilaveten başta ABD olmak üzere bazı devletler BM güvenlik konseyi'nin terörle mücadele kapsamında aldığı bazı kararları (1269/1999,1363/2001, 1373/2001,1390/2002 ve 1452/2002 sayılı kararları) şüpheli ticari gemileri arama ve sorgulama konusunda yasal dayanak olarak kabul etmekte ve uygulamaktadırlar.

1982 BM deniz hukuku sözleşmesi, (md.99-1 10) çerçevesinde ticari gemilerin açık denizlerde harp gemileri ve diğer kolluk kuvvetleri tarafından sorgulanması ve aranmasına ilişkin ayrıntılar aşağıda sunulmaktadır. Bunlar:

- Köle ticareti
- Deniz haydutluğu
- Milliyeti olmayan (devletsiz)gemiler
- Yetkisiz yayın yapma
- Bayrak göstermeyi reddetmedir.

Türkiye BMDHS'ne taraf olmamakla birlikte teamüli uluslararası hukuk kuralları haline gelen bu uygulamaları genel olarak benimsemektedir.

3.7.1. Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1988 Viyana Uyuşturucu ile Mücadele Sözleşmesi (Viyana Konvansiyonu))

Uyuşturucu ve psicotrop madde kaçakçılığı ile uluslararası boyutta etkin bir mücadele sağlanması için devletlerarasındaki işbirliğinin artırılmasını amaçlayan sözleşme 19 Aralık 1988 tarihinde BM gözetiminde imzaya açılmış ve Kasım 1990 tarihinde

yürürlüğe girmiştir. Sözleşme; Türkiye tarafından 20 Aralık 1988 tarihinde imzalanmış ve 22 Kasım 1995 tarih ve 4136 sayılı Kanun ile onaylanarak 25 Kasım 1995 tarih ve 22474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Sözleşmenin “Deniz Yoluyla Kaçakçılık” başlığını taşıyan 17’inci maddesinin 3’üncü fıkrasında: ‘Uluslararası hukuka uygun olarak seyrüsefer serbestisinden yararlanan ve diğer bir tarafın bayrağını veya kayıt işaretlerini taşıyan bir geminin kaçakçılık yaptığına dair makul gerekçelere sahip olan bir taraf; bayrak devletine bu durumu bildirebilecek kaydın doğrulanmasını ve doğrulanması halinde gemiyle ilgili olarak uygun önlemleri almak için bayrak devletinden izin isteyebilecektir’ ifadesine yer verilmiştir. Dolayısı ile açık sularda uyuşturucu ticareti yaptığından şüphelenilen bir gemi ile ilgili olarak önlem almak bayrak devletinin iznine bağlıdır.

Sözleşmenin 17’inci maddesinin 4’üncü fıkrası; 3. fıkraya veya aralarında yürürlükte bulunan antlaşmalara veya ayrıca akdettikleri antlaşma veya düzenlemelere uygun olarak, bayrak devleti talep eden devlete başka işlemler yanında

a. Gemiye çıkılması;

b. Geminin aranması,

c. Kaçakçılığa ilişkin deliller bulunması halinde gemiye, gemideki kişilere ve yüküne ilişkin olarak uygun işlemlerin yapılması için izin verebilecektir.” ifadesine yer verilmiştir.

Gemiye çıkılması, aranması ve uyuşturucu madde kaçakçılığının tespit edilmesi halinde yapılacaklar *bayrak devletinin iznine bağlıdır*. Sözleşmenin 17’nci maddesinin 7’nci fıkrası; ‘Bu maddenin 3. ve 4. fıkralarında belirtilen amaçlar için taraf her devlet, bir geminin kendi bayrağını çekmeye hakkı olup olmadığını tespit amacıyla bir diğer tarafça yapılan taleplerle 3. fıkra uyarınca yapılan izin taleplerini gecikmeksizin cevaplandıracaktır.’ ifadesi ile izin talebinin süratle cevaplandırılması gerektiğini belirtmiştir.

Aynı maddenin 10'uncu fıkrası ise şüpheli gemiye müdahale etmeye yetkili kılınan vasıtaları tanımlamıştır. Buna göre; “Bu maddenin 4. fıkrasında belirtilen işlemler, sadece, askeri gemi veya askeri uçaklarla Devlet hizmetinde olduğunu gösteren açık işaretler taşıyan, bu şekilde kolayca tanınabilecek ve usulüne uygun biçimde yetkili kılınmış diğer gemi veya uçaklar tarafından yerine getirilebilecektir.” ifadesi ile yetkili vasıtalar belirlenmiştir.

Sözleşmenin 17'inci maddesinin 5'inci fıkrası; “Bu madde uyarınca işlem yapılması durumunda, ilgili Taraflar denizde can güvenliği ile gemi ve yükünün güvenliğinin tehlikeye atılmaması ve bayrak devletinin veya ilgili diğer herhangi bir devletin ticari ve hukuki çıkarlarının haleldar edilmemesi gerektiğini göz önünde tutacaklardır” ifadesi ile müdahaleyi gerçekleştiren devletin sorumluluğunu belirlemiştir.

Ayrıca aynı maddenin 11'inci fıkrası ise; “Bu madde uyarınca yapılacak tüm işlemlerde, kıyı devletlerinin hak ve yükümlülükleriyle uluslararası deniz hukukuna uygun olarak kullanacakları kazai yetkilerin haleldar edilmemesi veya etkilenmemesi gereği göz önünde tutulacaktır.” Hükmü ile müdahaleyi gerçekleştirenlerin kıyı devletine karşı olan sorumluluğunu da vurgu yapmıştır.

Ayrıca anılan sözleşmenin uluslararası işbirliğine duyulan gereksinim doğrultusunda Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan “1988 *Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı BM Sözleşmesinin 17nci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Deniz Yoluyla Yapılan Kaçakçılıkla Mücadele Anlaşması*” 06 Ekim 2004 tarihinde Türkiye tarafından imzalanmıştır.

Bahse konu anlaşmanın uygun bulunduğu dair kanun tasarısı 13 Ekim 2005 tarihinde TBMM Dışişleri Komisyonunda gerçekleştirilen toplantıda oybirliği ile kabul edilerek TBMM Genel Kuruluna sevk edilmiştir.

Anılan anlaşmanın 6.ncı Maddesine göre Bir müdahil devletin, bir başka tarafın bayrağını taşıyan veya kaydını gösteren ya da milliyetini işaret eden herhangi bir başka emareye sahip bir geminin kapsam dahilinde olan bir suçun işlenmesine iştirak etmesinden veya bu amaçla kullanılmasından şüphe duyulması, halinde, söz konusu müdahil devlet,

gemiye herhangi bir tarafın karasularının dışında durdurarak gemiye çıkmak ve bu anlaşmada zikredilen işlemlerin bazılarını veya tümünü gerçekleştirmek için bayrak devletinden izin talebinde bulunabilir Bayrak devletinin izni olmaksızın, işbu anlaşmaya istinaden hiçbir işlem gerçekleştirilemez ‘ hükmü konmuştur.

Anlaşmanın 7.ncı Maddesi ‘Bayrak devleti, 6.ncı Madde uyarınca yapılan bu izin talebini aldığı vakit geçirmeksizin teyit edecek ve bilahare kararını mümkün olan en kısa sürede ve imkanlar ölçüsünde talebin alınmasını takip eden dört saat içinde iletceklerdir ve Madde 9’a göre ise;

Bayrak devleti;

- a. Gemiye durdurmak ve gemiye çıkmak
- b. Gemiye ve gemide bulunan şahısları etkin bir biçimde kontrol altına almak
- c. Kapsam dahilinde olan bir suçun işlenip işlenmediğinin tespit edilmesi
- d. Gemiye ve gemi üzerinde bulunan herhangi bir şahsı müdahil devlet ülkesine götürmek ve gemiye ilave soruşturma için burada alıkoymak
- e. Gemiye etkin bir biçimde kontrol altına aldıktan sonra,
 - (1) Yük de dahil olmak üzere, gemiye ve üzerindeki herkesi ve her şeyi aramak
 - (2) Tüm konteynerleri açmak ve gemi üzerindeki her şeyden numune alarak tahlil etmek
 - (3) Gemide bulunan herhangi bir şahıstan kendisine veya gemi üzerindeki herhangi bir şeye ilişkin bilgi vermesini talep etmek
 - (4) Gemiye, gemide bulunan şahıslara ya da malzemelere ilişkin belge, kitap veya kayıtların ibraz edilmesini talep etmek, fotoğraf veya kopyalarını almak

(5) Gemide ortaya çıkarılan herhangi bir delile veya malzemeye el koymak, bunların emniyetini sağlamak ve koruma altına alma hakkına sahiptir.

3.7.2. BM Uluslararası Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (SASMUS) ve Sözleşmeye Ek (2000 Palermo Protokolü) (Karadan, Deniz ve Havadan Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol)

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve buna ek iki protokol 12-13 Aralık 2000 tarihinde İtalya'nın Palermo kentinde düzenlenen bir konferansla BM üyesi ülkelerin imzasına açılmış ve 136 ülke ile birlikte 13 Aralık 2000 tarihinde ülkemiz tarafından da imzalanmış ve 04 Şubat 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ek protokoller; "İnsan Ticareti, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol" ve 'Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol' dür.

25 Nisan 2002 tarihinde, "Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı", TBMM İçişleri Komisyonu'nda görüşülerek kabul edilmiştir.

Sözleşmenin 3ncü Maddesinde "Göçmen Kaçakçılığı; doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığın, taşımadığı veya daimi ikametgah sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini anlamına gelir" olarak tanımlanmaktadır.

Palermo Protokolünün 8'inci Maddesi "Deniz Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Alınacak Tedbirler" konusuna ayrılmıştır. Bu maddenin birinci fıkrasında; 'Kendi bayrağını taşıyan veya hiçbir bayrak veya kayıt işareti görülmeyen bir geminin yasadışı göç/insan kaçakçılığı yaptığına dair makul bir şüphesi olan bir taraf, geminin bu amaçla kullanımına son vermek amacıyla diğer tarafların yardımını talep edebilecektir. Böyle bir talepte bulunulan taraflar imkanları ölçüsünde yardımda bulunacaklardır.' ve 2'nci fıkrasında 'Uluslararası hukuka uygun olarak seyrüsefer serbestisinden yararlanan ve diğer bir tarafın bayrağını veya kayıt işaretlerini taşıyan bir geminin yasadışı göç/insan kaçakçılığı yaptığına dair makul gerekçelere sahip olan bir taraf, bayrak devletine bu

durumu bildirebilecek, kaydın doğrulanmasını ve doğrulanması halinde gemiyle ilgili olarak uygun önlemleri almak için bayrak devletinden izin isteyebilecektir. Bayrak devleti talep eden devlete başka işlemler yanında;

a. Gemiye çıkılması,

b. Geminin aranması,

c. ‘Yasadışı göç ve insan kaçakçılığına dair ilişkin deliller bulunması halinde gemiye, gemideki kişilere ve yüküne ilişkin olarak uygun işlemlerin yapılması için izin verebilecektir.’ ifadelerine yer verilmiştir. Dolayısı ile açık sularda yasadışı göç/insan kaçakçılığı yaptığından şüphelenilen bir gemiye ancak bayrak devletinin izni ile müdahale edilebilmektedir. Bu madde uyarınca herhangi bir işlem yapan tarafın, bu işlemin sonuçlarını ilgili bayrak devletine gecikmesizin bildirmesi ve taraf devletlerin kendilerine protokol kapsamında yapılacak taleplere de gecikmesizin cevap vermeleri protokolle hükme bağlanmıştır.

8’inci maddenin 7’inci fıkrası; yasadışı göç/insan kaçakçılığı yaptığından şüphelenilen tabiiyetsiz bir gemide taraf bir devletin arama yapabileceğinin ve şüphe doğrulanırsa kendi iç hukuku ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir.

Sözleşmenin 9’uncu maddesinin 4’üncü fıkrası ise yasadışı göç/insan kaçakçılığı yaptığından şüphelenilen gemilere müdahale etmeye yetkili gemileri tanımlamaktadır. Buna göre; “Bu bölümde belirtilen denizde alınacak herhangi bir tedbir, sadece, askeri gemi veya askeri uçaklarla devlet hizmetinde olduğunu gösteren açık işaretler taşıyan, bu şekilde kolayca tanınabilecek ve usulüne uygun biçimde yetkili kılınmış diğer gemi veya uçaklar tarafından yerine getirilebilecektir.” ifadesine yer verilmiştir.

Palermo Protokolünün “Koruyucu Hükümler” başlığı altındaki 9’uncu maddesi müdahaleyi gerçekleştirenlerin hukuki sorumluluklarını belirlerken müdahale edilen gemilerin ve ilgili devletlerin ticari, yargı ve idari yetkileri korunmaya çalışılmıştır. Bu maddenin kapsamında; personelin emniyeti sağlanması ve onlara insani davranış

kurallarına uygun davranılması, yükün ve aracın güvenliğinin sağlanması, bayrak ve ilgili devletlerin ticari ve hukuki çıkarlarına zarar verilmemesi hususları belirtilmiştir. Ayrıca; alınan tedbirlere sebep olan şüphe doğrulanmazsa ve müdahale edilen gemi bu önlemlerin alınmasını gerektirecek şekilde davranmadıysa tazminat talebinde bulunabileceği, alınacak tedbirlerin kıyı devletlerinin sahip olduğu haklarına, yükümlülüklerine ve yargı yetkisine müdahale edemeyeceği ve bayrak devletlerinin gemi üzerinde sahip olduğu yargı yetkisi ile teknik ve sosyal konulardaki idari denetim hakkına müdahale edilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

Anılan sözleşmenin” *İnsan Ticareti. Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol* önceki protokol ile aynı tarihte yürürlüğe girmiş olup protokolda *insan ticareti” kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi de veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya ‘başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin nzasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir”* olarak tanımlanmaktadır.

Ancak bu konuda gemilerin bayrak devletinden izin alarak durdurulması, aranması ve suçluların cezalandırılması ile ilgili hüküm protokole konulmamıştır Devletler arasında işbirliğinin artırılması ve insan ticareti mağdurlarının haklarına ilişkin düzenlemeler protokolda yer almaktadır.

Sınıraşan örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi (SASMUS) ve bu sözleşmeyi tamamlayan Ek Protokoller olan;

- Karadan, Deniz ve Havadan Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (2000 Palermo Protokolu).

- İnsan Ticareti, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol,
- Ateşli Silahlar Protokolü,

Ana sözleşmeyi tamamlamak için imzalanmıştır. Ülkemiz tüm sözleşmeyi ve protokolleri imzalamış ve kabul etmiştir.

Her ne kadar son iki protokolde açık denizde anılan suçları önlemek maksadıyla gemileri bayrak devletinden izin almak suretiyle durdurma ve arama hükmü olmamasına rağmen, anılan protokollerde belirtilen suçların meydana geldiği tespit edildiğinde bayrak devletinden izin almak suretiyle gemilere çıkılabileceği değerlendirilmektedir.

3.8. Uluslararası Hukuk Düzenlemelerindeki Değişiklik Çalışmaları ve Bu Konudaki Yeni Girişimler

3.8.1. Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (Suppression Of Unlawful Acts Against The Safety Of Maritime Navigation-SUA)

3.8.1.1. Sözleşmenin Amacı

Sözleşmenin temel amacı, denizde seyrüsefer güvenliğinin sağlanması, gemilere veya gemilerde bulunanlara karşı yasadışı eylemlerde bulunulmasının önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınmasıdır.

80’li yıllarda kanun dışı faaliyetlerin gemi emniyeti, personel ve yolcu güvenliğini tehdit etmeye başlaması ve 1985 yılında Achille Lauro olayı üzerine BM Genel Kurulu 40/61 No’lu kararı kabul etmiştir. Bu karar, ülkeleri terörizme karşı işbirliğine ve IMO’yu gemilere karşı girişilebilecek terör eylemlerine yönelik alınabilecek tedbirler konusunda çalışmaya davet etmiştir. Achille Lauro olayı üzerine Avusturya, Mısır ve İtalya hükümetleri Kasım 1986’da IMO’nun “Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemler” konusunda bir sözleşme hazırlaması konusunda öneri vermişlerdir. Bu çabalara ilave olarak IMO Deniz Emniyet Komitesi (Maritime Safety Committee-MSC), gemi yolcu ve personelini yasadışı eylemlerden korumak için tevdileri kapsayan bir sirküler

yayınlanmıştır. Bu sirküler; yolcu ve personeli tehdit eden yasadışı eylemleri önlemek için, hükümetlerin, liman idarelerinin, idarecilerin, gemi sahiplerinin, gemi süvarilerinin ve personelinin uygun tedbirler almalarını öngörmüştür.

Kasım 1986'da başlayan sözleşme çalışmaları sonucu Roma'da toplanan uluslararası konferans 10 Mart 1988'de "Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin önlenmesi Sözleşmesi" ve bağlı protokol "Kıta Sahanelğinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesi Protokolü" kabul edilmiş ve kısaca SUA olarak adlandırılan sözleşme 1 Mart 1992'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, bir geminin idaresini yasadışı kuvvet kullanarak ele geçirme, bir geminin seyir emniyetini tehlikeye atabilecek faaliyetler ve bu faaliyetlerin bir sonucu olarak bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına sebep olma konularını kapsamına almıştır.

3.8.1.2. Sözleşmenin Gelişimi

11 Eylül 2001 saldırılarından hemen sonra Kasım 2001'de IMO Kurulu; gemilerin emniyeti, yolcu ve görevli personelin güvenliğini tehdit eden faaliyetleri engellemek için önlemlerin ve yöntemlerin tekrar gözden geçirilmesini talep ettiği A 924(22) no'lu kararı kabul etmiştir. IMO Hukuk Komitesi (üye ülkelerin tümünü kapsayan) SUA Sözleşmesi ve bağlı protokolün revizyonu sorumluluğunu üstlenmiştir.

2002 yılında 85'inci dönem süresince' IMO Hukuk Komitesi öncelikle olarak SUA Sözleşmesine teklif edilecek değişikliğin hazırlığı için çalışmıştır. Yapılan çalışmalarda yeni tanımlanan suçların 4'ü terörist amaçla gemide veya direkt gemiye karşı yapılan hareketler ile ilgilidir. Delegeler SUA'nın IMO yetkisi altında kalması gerektiği ve sözleşmenin gemi endüstrisinin terörist saldırılar için hedef haline gelmesini önlemesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır.

2003 yılındaki 86 ve 87'nci dönem çalışmalarında, IMO Hukuk Komitesi SUA sözleşmesine teklif edilecek değişiklik üzerindeki çalışmalarına devam etmiştir. Değişiklik sözleşmenin içeriğindeki suç alanlarını önemli oranda genişletmiş ve sözleşmeyi çağın şartlarına daha uygun hale getirmiştir.

88inci dönem çalışmaları için 19-23 Nisan 2004 tarihleri arasında toplanan IMO

Hukuk Komitesi değişiklik çalışmalarına devam ederken, terörizm ile ilgili diğer sözleşme ve protokollerin incelenmesini de çalışma kapsamı içine almışlardır. Delegelerin çoğu terörizmin denizde seyir için gittikçe artan bir şekilde risk oluşturmasına karşılık olarak SUA’da yapılacak değişikliğe ve sözleşmenin etkinliğinin artırılmasına olan desteklerini açıklamışlardır. Bununla birlikte bazı delegeler SUA Sözleşmesinin yapılacak değişikliğin BMDHS’nde tanımlanan seyir serbestliği ilkeleri ve zararsız geçiş hakkı ile uluslararası hukukun temel prensipleri ve uluslararası gemi ticaretini tehlikeye atmamasının gerekliliği konusuna dikkat çekmişlerdir.

IMO Hukuk Komitesi 89’uncu dönem çalışmaları için 25-29 Ekim 2004’te toplanmıştır. SUA Sözleşmesinin yenilenmesi gündemin temel konusu olmuştur. Taslak değişliğin 2005’te bir diplomatik konferansta ele alınmak üzere hazırlanmasına karar verilmiştir.

10-14 Ekim 2005 tarihlerinde Londra’da toplanan Diplomatik Konferansta, lkemizin de taraf olduğu ‘Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin nlenmesi Sözleşmesi (Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation-SUA)’ ve Kıta Sahaneliğinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Eylemlerin nlenmesi Protokolü’ (Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf-SUA Protokol) 4 yıl süren müzakerelerin ardından tadil edilerek, buna ilişkin protokoller taraf devletlerin onayına açılmıştır.

Sözleşme ile terör eylemleri ve bağlantılı fiiller, kitle imha silahlarının yasadışı yollardan deniz yoluyla nakli ve kullanılması suç olarak tanımlanmış, taraf lkelere, uluslararası hukukla uyumlu olarak en geniş kapsamda işbirliği yapma sorumluluğu yüklenmiş, gemideki bir kişinin ya da gemi yükünün Sözleşme kapsamında yer alan suçların işlenmesine karıştığı ya da karışmak üzere olduğu gibi hallerde makul bir gerekçeye sahip taraf bir devletin bu suçların önlenmesi ya da bastırılması hususunda diğer taraf devletlerin yardımını isteyebileği ve kendisinden yardım istenilen taraf devletin de gecikmeksizin gerekli cevabı vererek mevcut en uygun araçlarla gerekli yardımı sağlaması ngrlmş, en önemli değişikliklerden birisi olarak da belli bazı şartların ortaya çıkması halinde taraf devletlerin bir gemiye çıkmasına, keza gemiyi, yükünü ve gemide bulunanları

aramasına ve sözleşme kapsamında yer alan suçların işlenip işlenmediğini ya da işlenmek üzere olup olmadığını belirlemek için gemide bulunan kişileri sorgulamasına olanak sağlanmıştır.

Konferans süresince yapılan görüşmelerde; Suç Fiilleri hususlarının yer aldığı maddeler üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Suç fiillerine yönelik yapılan görüşmelerde en önemli kısmı çift kullanımlı “Dual Use” malzemelerin ve buna bağlı teknolojinin taşınmasından kaynaklanan suçun tanımı oluşturmuştur. Bu tanıma yönelik ana çekinceler; uluslararası alanda ortak kullanılan tek bir liste olmamasından dolayı, “Çift Kullanımlı Malzeme” tanımına giren malzemelerin her ülkede aykırılık gösterecek olması ve bunun sonucunda mali ihraç eden ülkede tanım içine girmeyen bir malzemenin gemi hakkında suç duyurusunda bulunan ülke veya gemiye çıkan (Boarding) ülke tarafından suç unsuru olarak görülebilme olasılığı ile ihracat yapan ülkelerin mallarını taşıyan gemilerin sık sık durdurularak ihracat rejimlerini tehlikeye sokabilecek istenmeyen gelişmelerin olabilme olasılıkları ve bu kapsamda ülkelerin başka bir amaçla kullanılmayacağını bilerek ihracat onay belgesi vermeleri durumunun hariç tutulması hususlarıdır.

Uzun tartışmalar sonucu, tanım kapsamına giren tüm malzemenin ortak tek bir listeye dökülmesi olasılığının bulunmadığı, BM Güvenlik Konseyi Kararı (UNSCR) 1540’ın da zaten bu görevi ülkelerin kendilerine verdiği gerekçesi ile kabul edilmemiş, diğer yandan ülkelerin ihracat rejimleri ile ilgili çekinceleri göz önünde bulundurularak suç unsuruna; malzeme, materyal, bilgi ve teknolojinin yasak bir silahın dizaynı, yapımı ve teslimine *önemli ölçüde katkı sağlayacak (significantly contributes)*” olması hali getirilmiş ve uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır.

Uzlaşmaya varılmasını sağlayan önemli katkı sağlanması” ifadesi; bir kısım ülke tarafından bayrak devletince karar verilecek bir husus olarak algılanmış olmakla birlikte, diğer bir kısım ülke tarafından da ülkeler arasında farklı listeler bulunması nedeniyle değişik durumlarla karşılaşılabilmesi ihtimalinin bulunduğu dile getirilmiştir.

Pakistan, Hindistan ve Çin bu madde ile ilgili olarak rezervasyonlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir.

3.8.1.3. Sözleşmede Yer Alan Suçların Kapsamı

Esasen yeni protokol eskisine göre suçların kapsamını gerek nitelik olarak genişletmiş gerekse yoruma açık bir hale getirerek gemilere müdahale imkanlarını genişletmeye çalışmıştır. Bu kapsamda;

a) Herhangi bir patlayıcı madde radyoaktif maddeler ve NBC silahlarının bir gemiye karşı kullanılması veya gemiden çıkarılması (Nükleer silah yapımında kullanılma ihtimali olan malzeme veya ilgili teknolojik malzeme de dahil).

b) Yakıt, LPG, diğer tehlikeli maddelerin gemiden atılması sureti ile ciddi yaralama ve ölümlere sebep olunması,

c) Bir geminin ölüm veya ciddi yaralanmalara sebep olacak şekilde kullanılması,

ç) Terör eylemleri ve bağlantılı fiiller, kitle imha silahlarının yasadışı yollardan deniz yolu ile nakli ve kullanılması,

d) İlk dört madde de belirtilen genel çerçevede bir geminin yükünün veya gemide bulunan herhangi bir personelin sözleşmede yer alan suçların işlenmesine karıştıkları ya da karışmak üzere oldukları hakkında makul sebepler bulunması, suç kapsamına alınmıştır.

3.8.1.4. Sözleşmeye Göre Devletlerin Yetkisi

Sözleşmenin en önemli maddesi “Sürelî Boarding Yetkisi”ni içeren maddesidir. Bu maddeye göre; bazı şartların ortaya çıkması halinde taraf devletlerin bir ticari gemiye çıkmasına, yine ticari gemiyi, navlunu ve gemide bulunanları aramasına ve sözleşme kapsamında yer alan suçların işlenip işlenmediğini veya işlenmek üzere olup olmadığını belirlemek için gemide bulunanları sorgulamasına imkan ve yetki sağlamaktadır.

Bu kapsamda, sözleşmeye taraf ülkenin güvenlik birimleri veya yetkilendirilmiş resmi memurları, bir ülkenin karasularının ötesinde yer alan ve herhangi bir ülkenin

bayrağını çeken/bayrağını çekmeye hakkı olan/tabiyetini ileri süren bir ticari gemiyle karşılaştıklarında; bu geminin navlunun/yükünün veya gemide bulunan bir kimsenin sözleşme kapsamında yer alan suçun işlenmesine karıştıkları veya karışmak üzere oldukları hakkında kabul edilebilir/uygun/makul sebeplerin bulunması halinde gemiye çıkmayı (boarding) isteyebilmektedir. Bu madde ile ilgili herhangi bir tartışma açılmamış olup, madde üzerinde bütün devletlerce uzlaşa sağlanmıştır.

Böyle bir talebin yapılması halinde talepte bulunulan devlet;

a) Öncelikle geminin kendi tabiyetinde olduğunu doğrulayacak,

b) Uygun tedbirlerin alınması ve gemiye çıkılması hususunda talepte bulunan devleti yetkilendirebilecek,

c) Kendi yetkili makamları vasıtasıyla araştırma ve gemiye çıkılması faaliyetlerini yürütebilecek,

ç) Talepte bulunan devletle eşgüdümlü olarak araştırma ve gemiye çıkılması faaliyetleri yürütebilecek,

d) Gemiye çıkılması ve araştırma için yetki talebini reddedebilecektir.

Bununla birlikte sözleşme, bayrak devletinin IMO Genel Sekreterliğine yapabileceği bildirimle bağılı olarak, bayrak devletinin milliyetin bildirilmesi talebini aldığı teyit etmesini izleyen ilk 4 *saatten* sonra milliyeti teyit etmemesi halinde, protokolde tanımlanan suçların işlenip işlenmediğinin tespiti amacıyla, herhangi bir şart aranmaksızın talepte bulunan devlete gemiye çıkma ve arama izni tanımaktadır. Milliyet teyit edilmez ise belirtilen şart bağılı olarak gemiye çıkılabilecek ve gemi kaptanının rızasının alınması herhangi bir şekilde söz konusu olmayacaktır.

Ayrıca IMO Genel Sekreterliğine yapılacak bildirimle bayrak devleti, talep eden devletlere protokolde tanımlanan suçların işlenip işlenmediğinin tespit edilmesi amacıyla, şart aranmaksızın gemiye çıkma ve arama izni verebilmektedir. Böylece, sözleşmede

tanımlanan suç ve eylemlerin işlenmesi ihtimaline karşı harekete geçmek imkan ve olanakları arttırılmış olmaktadır.

3.8.1.5. Sözleşmeye Yönelik İç Hukuk Düzenlemeleri

Sözleşmeye taraf olacak devletin IMO Genel Sekreterliği'ne iletmek üzere kendi iç hukukunda sözleşmeyi üç şekilde kanunlaştırması öngörülmüştür. Bunlar;

(a) Bayrak Devleti talep eden devlete koşul aramaksızın gemisine çıkma yetkisi verecektir.

(b) Bayrak Devleti talep eden devlete kendisine haber verilmesini müteakip dört saat içinde kendisinden müspet veya menfi bir cevap alınamaz ise talep eden devlete gemisine çıkma yetkisi verecektir.

(c) Bayrak Devleti eski uygulamada olduğu şekilde her bir olay için kendisinden izin alınmasını isteyecektir.

Bayrak Devleti IMO Genel Sekreterliği'ne üç koşuldan hangisini tercih ettiğini ve kanunlaştırdığını, yetkili otoritesini ve irtibat noktalarını bildirecektir.

3.8.1.6. Türkiye ve SUA

Sözleşme ülkemiz tarafından 1988 tarihinde akdedilmiş ve 1998 yılında resmi gazetede yayınlanmak suretiyle yürürlüğe konulmuştur.

Türkiye SUA Sözleşmesine değişiklik çalışmaları içerisinde aktif rol almış, 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında. Nisan 2002'de icra edilen "84'üncü Dönem Hukuk Komitesi Toplantısı'nda ABD ile birlikte SUA Sözleşmesine değişiklik yapılması gerektiği konusunda Komiteye yazılı öneri sunan ilk iki ülkeden birisi olmuştur.

10-14 Ekim 2005 tarihlerinde icra edilen diplomatik konferansın son günü protokol, devletlerin imzasına açılmıştır. Temsil edilen 72 taraf devlet SUA Protokolüne, 68 taraf

devlet ise “The Suppression Of Unlawful Acts Against The Safety Of Fixed Platforms Located On The Continental Shelf” Protokolüne iştirak etmiştir. Türkiye her iki protokol değişikliğine iştirak etmiş olup revize çalışmalarına ilişkin rezervasyonları mevcut değildir. 12 devletin kendi iç hukuklarında yürürlüğe girmesi ve akabinde büyükelçilikleri kanalı ile IMO Genel Sekreterliğine bildirmelerini takip eden 90 günün sonunda yürürlük kazanacaktır.

SUA sözleşmesi ile ilgili değişiklikleri kapsayan protokollerin onaylanması amacıyla gerekli süreç Dışişleri Bakanlığı tarafından başlatılmış olup, ayrıca ilgili kuruluşlarımızdan bu onay işlemleriyle eşzamanlı olarak, bir uygulama yasasının hazırlanması istenmiştir. Böylelikle, iç hukukumuzda açık denizlerde müdahale açısından mevcut yasal boşluğun uluslararası hukuk çerçevesinde sağlanan yetkiyle doldurulması öngörülmektedir. Halen SUA Sözleşmesine 2005 yılında yapılan değişiklik tekliflerinin TBMM genel kurulunda onaylanması çalışmaları devam etmektedir. Ancak yapılan değişikliklere istinaden sözleşmede belirtilen suçlar oluştuğunda açık denizde yabancı bayraklı gemilere boarding yapılabileceği değerlendirilmektedir.

3.8.2. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik Girişimi (Proliferation Security Initiative-PSI)

3.8.2.1. Sözleşmenin Amacı

Son 10 yılda kitle imha silahlarının (KİS) yayılmasının önlenmesiyle ilgili uluslararası çalışmalar giderek artmıştır. Bu kapsamda hazırlanan uluslar arası ihracat kontrol rejimleri Türkiye tarafından da kabul edilmiştir.

Söz konusu rejimler; özellikle NBC silahlarının ve bunlarla ilgili diğer malzemelerin yayılmasının önlenmesine ilişkin, ülkelerin sorumlulukları ile hudutların sıkı bir şekilde kontrolün öngörmektedir.

Bu çalışmalara ilave olarak; KİS, bunları fırlatma vasıtaları ve ilişkin diğer malzemenin yayılmasının önlenmesi konusunda mevcut uluslararası anlaşmalar, kontrol rejimleri ve ulusal ihracat kontrol sistemlerinde görülen açıkları kapatmak düşüncesiyle

Mayıs 2003'te ABD'nin önderliğinde aynı görüşü paylaşan 11 devlet tarafından (ABD, Avustralya, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Polonya, Portekiz ve İspanya) "Kitle imha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik Girişimi (Proliferation Security Initiative- PSI)" adı ile yeni bir güvenlik girişimi başlatılmıştır.

3.8.2.2. Sözleşmenin Kuralları

Girişim kapsamında düzenlenen toplantıların bir kısmına Türkiye temsilcileri de iştirak etmiştir. Toplantılar paralelinde girişimin tatbikatlarla geliştirilmesine karar verilmiş olup, dünyanın değişik bölgelerinde PSI tatbikatları icra edilmektedir. PSI girişiminin temelini oluşturan ve "Paris Önleme Kuralları" beyanı olarak adlandırılan kurallar şunlardır;

- Tek başına veya girişime taraf devletlerle birlikte kitle imha silahları, bunların taşıyıcı sistemleri ve KİS yapımında kullanılan malzemelerin yayılmasının önlenmesi için etkili tedbirler almak,
- Kitle imha silahlarının ve bunların yapımında kullanılan malzemelerin yayılmasının önlenmesi hususuna ilişkin olarak;
- Taraf ülkeler arasında gerekli istihbarat değişimini süratli bir şekilde yapmak,
- PSI kapsamında diğer devletler tarafından sağlanan bilgilerin gizliliğini korumak,
- Önleme hareketinin icrası için, yeterli kaynak ve yetenek tahsis etmek,
- Önleme faaliyetlerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için katılımcılar arasında koordinasyonu sağlamaktır.
- KİS ve KİS yapımında kullanılan malzemeleri içeren kargonun taşınmasının önlenmesi kapsamında, ulusal ve uluslararası hukuk kurallarının izin verdiği ölçüde aşağıda belirtilen tedbirlerin alınması öngörülmektedir.

- Söz konusu kargonun şüphe duyulan devlet veya devlet dışı aktörler tarafından transferini önlemek,
- Kendi tabiiyetindeki gemilerin başka devletlerce durdurularak, aranmasına ve KİS içerdiğinden şüphe duyulan kargo tespit edildiğinde el konulmasına izin vermek,
- Şüpheli gemileri kendi iç suları, karasuları ve bitişik bölgelerinde seyrederken durdurup aramak, söz konusu kargo tespit edildiğinde ise el koymak,
- Şüpheli gemilerin limanlara, iç sulara ve karasularına varış ve ayrılışlarında aranacaklarına ilişkin kurallar koymak ve uygulamak,
- Resen veya bir başka devletin talebi üzerine hava sahasından geçiş yapan uçakları indirerek aramak, şüpheli kargo tespit edildiği takdirde el koymak ve bu tür uçaklara transit geçiş izni vermemek.
- Limanların, hava alanlarının ve diğer tesislerin şüpheli kargonun geçiş noktası olarak kullanıldığının tespiti halinde, anılan vasıtaları aramak ve gerektiğinde malzemeye el koymak.
- Söz konusu Paris Önleme Kurallarının başarıya ulaşması için ihtiyaç duyulduğu takdirde, ulusal ve uluslararası hukuk kurumlarının güçlendirilmesi çalışmalarını yapmaktır.

Önleme prensipleri metninde, PSI'nin hukuki zemini olarak KİS yayılmasının uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olduğunu vurgulayan Ocak 1992 tarihli BM güvenlik konseyi başkanlık beyanı ile 28 Nisan 2005 tarihli 540 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı kullanılmakta, ayrıca girişimin gerek G-8, gerekse AB'nin bu konuda yaptıkları açıklamalarla uyumlu olduğu belirtilmektedir.

PSI girişimi bir organizasyon değildir. Bağlayıcı olan hukuki bir antlaşma imzalanmamıştır. PSI girişimine taraf olan devletlerin kara, hava ve denizde birlikte

önleme yeteneklerinin geliştirilebilmesi ve ortak çalışabilirliği artırmak amaçlanmaktadır. Bu maksatla Pasifik Okyanusu, Akdeniz ve Umman Denizi'nde tatbikatlar icra edilmektedir.

3.8.2.3. Türkiye ve PSI

Türkiye, ilgili kurum ve kuruluşlarımızla yapılan değerlendirme toplantıları sonucunda, "Paris Önleme Kuralları Beyanını ilke olarak desteklediğini, 5 Eylül 2003'te resmen destek girişimde bulunmuş olan İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya'nın Ankara'daki Büyükelçiliklerine 2 Aralık 2003 tarihinde bir Nota ile bildirmiştir. Türkiye, bu tarihten sonra yapılan toplantı ve görüşmelerde PSI'ya destek verdiğini "ilke olarak" ifadesini kullanmadan her seviyede ifade etmeye başlamıştır, Esasen, PSI faaliyetlerine uzmanlar düzeyinde yaptığımız katkılarla, desteğimiz fiilen de söz konusu notamızda ifade edilen "ilke olarak" kavramının ötesine geçmiş bulunmaktadır.

Türkiye, bahse konu destek beyanın ardından PSI çerçevesinde gerçekleştirilen tatbikatlara ve uzman toplantılarına davet edilmeye başlanmıştır. Ancak başlangıçta, PSI faaliyetlerinin önemli bir bölümüne merkezden katılım sağlanmamış, bu faaliyetlerin ilgili ülkelerdeki Büyükelçiliklerimiz kanalıyla izlenmesi yoluna gidilmiştir. Son dönemlerde ise, PSI faaliyetlerine merkezden katılım sayısı artırılmış ve heyetlerimizin seviyesi yükseltilmiştir.

PSI tatbikatları ile ilgili en önemli gelişme 2006'da yaşanmıştır. Tatbikata, "Anadolu Güneşi" adı verilmiştir.

Tatbikat; 24-26 Mayıs 2006 tarihleri arasında kara, deniz ve hava önleme tedbirlerini kapsayacak şekilde çok boyutlu olarak Antalya'da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de ilk kez gerçekleştirilen söz konusu tatbikata; PSI faaliyetlerine iştirak eden ve destekleyen ülkeler ile dost ve müttefik ülkelerden toplam 60 ülke davet edilmiştir.

Tatbikatının maksadı; KİS Yayılmasının Önlenmesi Girişimi (PSI-Proliferation Security Initiative) kapsamında ihtiyaç duyulan istihbarat ve bilgi paylaşımı, ulusal ve

uluslararası tanışma, karar alma ve operasyonel mekanizmaların denenmesi ve geliştirilmesidir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşının sonrasında büyük denizci devletler 3 millik karasuları dışındaki geniş deniz alanlarını paylaşma mücadelesine girişmişlerdir. Bu mücadele neticesinde devletlerin denizlerdeki alaka ve menfaatlerinin büyük bir bölümü yapılan toplam 3 büyük konferans ve imzalanan toplam 5 sözleşme ile hukukileşerek hak haline dönüşmüştür. Bugün, dünyamızın % 71 ini oluşturan deniz alanları bir ölçüde paylaşılmıştır. Güçlü denizci devletler okyanusların kıta sahanlıkları dışındaki alanlarının paylaşımı mücadelesini sürdürmektedir. Gelecekte dünyadaki deniz ve okyanusların hemen hemen tamamının, devletlerin ilgi alanı olmaktan çıkıp belirli haklara sahip olacakları egemenlik alanına dönüşecektir.

Klasik deniz hukukunun devletin egemenliğine tabi sular (iç sular ve karasuları) ve açık denizler şeklindeki ayrımı değişmiştir. 1958 Cenevre Sözleşmeleri ile başlayan süreçte açık denizde kıyıdaş devletler lehine bazı rejimler öngörülmüş olup bunlar; bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB'dir. Bahse konu deniz yetki alanları karasularının ölçülmeye başlandığı normal ve düz esas hatlardan itibaren ölçülmektedir.

Deniz esas hatlarından itibaren 24 deniz milini geçmeyen ve karasularına bitişik olan bir bölgede, kıyı devletinin gümrük, maliye, muhaceret ve sağlık konularında yetkilere sahip olduğu bölge bitişik bölge olarak tanımlanmıştır. Kıyı devletinin 4 konu ile sınırlı yetkilerini 24 mile kadar genişletebilmesi için bu konuda karar vermesi ve bu durumu uluslararası platformlarda ilan etmesi gerekmektedir. BMDHS bu 4 yerleşmiş konuya arkeolojik ve tarihsel zenginlikler konusunu da dahil ederek bitişik bölgeye yeni bir boyut kazandırmıştır. Bitişik bölgede kıyıdaş devletler ilgili ulusal düzenlemelerinin (kanun, tüzük, yönetmelik, vs.) ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesini önlemek ve vuku bulan ihlali cezalandırmak yetkisine sahiptir.

Türkiye'nin çevre denizlerde hukuki tanımına uygun bir bitişik bölge uygulaması söz konusu olmamıştır.

Kıta sahanlığı kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altında devam eden doğal uzantısına verilen ad olup, hukuki anlamda kavram teknolojinin deniz dibi kaynaklarını kullanabilir hale getirmeye başlaması üzerine ortaya çıkmıştır. Kavramın hukuki anlamda ilk ortaya çıkışı 28 Eylül 1945 tarihindeki Truman bildirgesi ile olmuştur. KSS kıta sahanlığı dış sınırı için 2 kriter öngörmüştür. Bunlar 200 m. derinlik kriteri ile bu derinlikten sonra işletilebilirlik kriteridir. BMDHS kıta sahanlığının hukuki tanımını yaparken derinlik kriterini bir yana bırakarak genişlik kriterini kabul etmiştir. Buna göre kıta sahanlığı genişliği;

- Deniz esas hatlarından itibaren 200 deniz mili, kıta kenarı dış sınırının bu mesafenin ötesine uzanması halinde en fazla 350 deniz mili,
- 2500 m. eş derinlik eğrisinden itibaren 100 deniz mili,

olarak tespit edilmiştir. Kıta sahanlığı kıyı devletinin ilan mükellefiyeti olmaksızın 200 ile 350 deniz millik mesafe içerisindeki deniz alanlarının deniz yatağını ve toprak altını araştırma ve belirtilen istisnalar dışında canlı olmayan kaynaklarını işletme hakkıdır.

Türkiye'nin Karadeniz'de hem Bulgaristan hem de SSCB'nin halefi olarak Gürcistan, Rusya ve Ukrayna ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmaları mevcut olup; Karadeniz'de kıta sahanlığı sınırları gerçekleşmiştir. Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması karmaşık teknik problemleri içeren hukuki ve siyasi bir uyuşmazlık ve aynı zamanda potansiyel bir kriz kaynağı olarak çözüm beklemektedir. Akdeniz'de de Türkiye ile diğer kıyıdaş devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırılması yapılmamıştır.

Uluslararası hukuka ilk kez BMDHS ile girmiş olan MEB; deniz esas hatlarından itibaren 200 mil genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve canlı olmayan kaynaklarını araştırma ve işletme hakkı olup, bu bölgeyi kıyı devletinin ilan mükellefiyeti mevcuttur. Diğer devletlerin MEB'de açık deniz serbestilerinden seyrüsefer ve uçuş serbestileriyle sualtı kablo ve boru hattı döşeme

serbestileri bulunmaktadır. Türkiye'nin çevre denizlerdeki yukarıda bahse konu kıta sahanlığı rejimi ve çözüm bekleyen sorunlar MEB için de geçerlidir.

Açık denizler devletlerin egemenlik alanları dışında kalan ve denize kıyısı olsun veya olmasın tüm devletlerin hak sahibi olduğu ortak deniz alanlarını tarif etmede kullanılmış bir kavram olup, hukuki rejiminin temelini örf ve adet kuralları oluşturur. Açık denizlerin hukuki rejimine ait temel ilkeler ilk olarak ADS'de yazılı biçimde ifade edilmiştir. Müteakiben BMDHS'de, 1958 Sözleşmesi'ni esas alarak küçük değişikliklerle bu konudaki hükümler tekrarlanmıştır.

Açık denizde tüm devletlerin seyrüsefer, uçma, sualtı kablo ve boru hattı döşeme, suni adalar ve uluslararası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme, balıkçılık ve bilimsel araştırma serbestileri mevcuttur. Devletlerin açık denizlerde seyreden ve kendi bayrağını taşıyan gemiler üzerinde yönetsel ve yargısal yetkileri devam etmektedir. Bahse konu yönetsel ve yargısal yetkilere ilaveten bir kıyı devleti ulusal yetki alanına giren deniz alanlarında ihlal edilen bir kuralın cezalandırılması amacıyla açık denizlere kaçan diğer devlet gemilerini izleyip açık denizde yakalanması ve gerekli yasal işlemleri yapma konusunda yetkili kılınmıştır. Buna kesintisiz takip hakkı denir. Devletlerin açık denizde bazı uluslararası suçların kontrolü ve cezalandırılması maksadıyla işbirliği yapmaları da BMDHS'de ön görülmüştür. İş birliği yapılacak alanlar; uyuşturucu madde kaçakçılığının ve açık denizden izinsiz yayınların denetlenmesi ile deniz haydutluğu ve köle ticaretidir.

Açık denizde kaçakçılığı önlemek maksadıyla Birleşmiş Milletler nezdinde 1988 Viyana Uyuşturucu İle Mücadele Sözleşmesi ve BM Uluslararası Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi imzalanmıştır. Bunlara ek olarak uluslararası hukukta düzenlemeye gidilmiş, Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi ve Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik Girişimi Sözleşmesi imzalanmıştır.

Sahil Güvenlik alanında, Karadeniz'e sahildevletlerle ve KKTC ile yapılan bu girişim ve anlaşmalar açık denizde anılan devletlerin gemilerine boarding hakkı tanımamaktadır. Ancak Sahil Güvenlik ile ilgili konularda ilişkilerin Türkiye'nin liderliğinde geliştirilmesi, Türk Sahil Güvenliğinin gelişimi ve bölgesinde hakim bir

kuvvet olarak vizyonunu gerçekleştirmek yolunda yardımcı olacak ve sözleşmelerde geçen suçların oluşması durumunda hukuki anlamda hakka sahip olacaktır.

YARALANILAN KAYNAKLAR

Arpat, Esen, **Doğal Uzanım Kavramının Bir Deniz Hukuku Terimi Olarak, Doğuşu, Gelişimi ve Bu Kavramın Kıta Sahanlığı Sınırlandırılmasında Günümüzdeki Durumu**, Mart 1987 ve Haziran 1993 tarihli raporlar

Baykal, Ferit Hakan, (1998), **Deniz Hukuku Çalışmaları**, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları

Bozkurt, Enver (2004), **Devletler Hukuku**, 4. Baskı, Ankara: Asil Yayınları

Cin, Turgay (2001), **Türkiye Ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu**, 1. baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi

Çetin, Apatay (2006), **Ege'de Olup Bitenler**, 3. Baskı, Ankara: Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi

Çelik Edip, (1987), **Milletlerarası Hukuk**, 2. Baskı, İstanbul

Doğru, Sami, (2003) **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı Sorunu ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Eroğlu, Hamza, (1991) **Devletler Umumi Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi

Gündüz, Aslan, (2009) **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi

Gönlübol, Mehmet, (1959) **Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü**, Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

Harris,D.J. (1998),**Cases and Materials On International Law**,5. Baskı,Londra:
Sweeth and Maxwell Ltd.

Kurumahmut, Ali, (1998), **Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu**, Ankara: TTK Yayınları

Pazarcı, Hüseyin, (2005), **Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap**, Ankara: Turhan
Kitabevi

Toluner, Sevin, (1989), **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, 4. Baskı, İstanbul: Beta Basım-
Yayım-Dağıtım A.Ş.

Uluslararası Sözleşmeler

Açık Deniz Sözleşmesi

Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme

BM Uluslararası Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi

Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi

Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu

Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu

Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik Girişimi Sözleşmesi

Kölelik Sözleşmesi

New York Uyuşturucu Maddeler Sözleşmesi

Viyana Uyuşturucu İle Mücadele Sözleşmesi

Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

T.C. Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşma

T.C. Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sahil Güvenlik Alanında İşbirliği Anlaşması

T.C. Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyet Hükümeti Arasında Sahil Güvenlik İşbirliği Anlaşması

TC. Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşma

T.C. Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarında İşbirliği Anlaşması

T.C. İçişleri Bakanlığı ile Romanya İçişleri Bakanlığı Arasında Sahil Güvenlik Alanındaki İşbirliğine İlişkin Anlaşma

BM Kararları

BM Güvenlik Konseyi, Terörle Mücadele Kapsamında Aldığı kararlar, 1269/1999, 1363/2001, 1373/2001, 1390/2002 ve 1452/2002 sayılı kararları

BM Genel Kurulu Achille Lauro olayı hakkında 1985 40/61 No'lu kararı

BM Güvenlik Konseyi, Çift Kullanımlı Malzeme Kapsamında, Kararı 1540

Bakanlar Kurulu Kararnameleri

86/11264 Sayılı Kararnamenin Eki Türk Münhasır Ekonomik Bölgesi Hakkında Karar
(1986), **T. C. Resmi Gazete**, 19314, 17.12.1986

87/11510 sayılı kararın Karadeniz’de SSCB ile yapılan MEB sınırları hakkında Bakanlar Kurulu kararı, 7 Şubat 1987

4 Aralık 1997 tarihli 23409 sayılı Karadeniz’de Bulgaristan ile yapılan MEB sınırları hakkında Bakanlar Kurulu kararı, **T.C.Resmi Gazete**, 21 Temmuz 1998,

13 Aralık 2000 tarihinde Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi hakkında Bakanlar Kurulu kararı, **T.C. Resmi Gazete**,04 Şubat 2003,

20 Aralık 1988 tarihinde Uyuşturucu ve psikotrop madde kaçakçılığı hakkında çıkarılan 4136 sayılı kanun, 22474 sayılı **T.C.Resmi Gazete**, 25 Kasım 1995

Sürelî Yayınlar

Encyclopedia Britannica (1929), Cilt 6,

Günaydın, Cem (2001), “Deniz Yetki Alanlarının Hukuki Statüleri ile Türkiye'nin Bu Alanlar Üzerindeki Uygulamaları. Bu alanlar üzerinde Türkiye'nin karşılaşılabileceği muhtemel sorunlar ve bu konuda alınabilecek önlemler” **Silahlı Kuvvetler Akademi Tezi** Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, İstanbul.

2 nci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu(1999), Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul.

The Book of Popular Science, Cilt 4

Sahil Güvenlik Komutanlığı Açık Denizde Ticari Gemilerin Sorgulanması ve Aranmasına Hukuki Temel Oluşturan Uluslararası Anlaşmalar(2003), Sahil Güvenlik Komutanlığı, Ankara

Kınacıgil, Tuncay (2002), **Uluslararası Deniz Anlaşmaları ve Balıkçılığa Etkileri**, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi,529-537

Pazarcı, Hüseyin, (1998/1999),**Ege Denizindeki Bazı Adacık ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk Yunan Uyuşmazlığı**, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,2. Sayı

Elektronik Kaynaklar

<http://www.usakgudem.com/makale/5/uluslararası%20hukukbak%20m%201ndanm%20BCnhas%20rekonomikb%20B6lgekavram%20n%20nortaya%20A7%20k%20C5%9F%20.html>

<http://www.usakgudem.com/makale/5/uluslararası%20hukukak%20m%201ndanm%20BCnhas%20rekonomikb%20B6lgekavram%20n%20n-ortaya-%20A7%20k%20C5%9F%20.html>

http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/genel_sekreterlik/uluslararası_iliskiler/uluslararası_iliskiler.asp

<http://bscf-bcg.org/decisions.aspx>

EK 1

Karadeniz’e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu (Black Sea Littoral States Border/Coast Guard Cooperation Forum- BSCF)

Türkiye’nin girişimi ile ilki 2000 yılında İstanbul’da başlatılan ‘Karadeniz’e Sahildar Devletler Sınır Ve Sahil Güvenlik Liderleri Toplantısı” her yıl bir ülkede olacak şekilde yapılmıştır.

08 Kasım 2006 tarihinde heyet başkanlarının katılımı ile İstanbul’da yapılan toplantıda “Karadeniz’e Sahildar Devletlerin Sınır/Sahil Güvenlik Makamları Arasındaki İşbirliği Anlaşması” Romanya hariç Ukrayna, Gürcistan, Rusya, Bulgaristan tarafından imzalanmıştır. Toplantıda alınan karar gereğince güvenli internet ortamında şüpheli gemi bilgilerini aktarmak üzere Rusya Federasyonu tarafından geliştirilen Otomatik Bilgi Değişim Sistemi (AIES)’in 01 Ocak 2007 tarihinden itibaren asıl bilgi değişim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Toplantıda ayrıca BSCF’nin yıllık faaliyetlerini koordine etmesi maksadıyla bir sekretarya kurulması, BSCF dönem başkanlığını yürüten devletin sekretaryanın yıllık çalışmasından sorumlu olması, ilk sekretarya görevini Türkiye’nin yerine getirmesi kararlaştırılmıştır.

BSCF’nin dünyaya daha iyi tanıtılması maksadıyla; BSCF adıyla bir internet sitesinin kurularak Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından işletilmek istendiği diğer ülkelere bildirilmiştir.¹⁶⁶

BSCF, Karadeniz’e sahildar ülkeler Sınır/Sahil Güvenlik kurumları arasında bir işbirliği forumudur ve toplantı ve müzakereler yapmayı, deneyim, fikir ve işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

BSCF görevleri şunlardır;

¹⁶⁶ <http://www.bscf-bcg.org/>

a. Bölgedeki barış ve istikrarı, Karadeniz'e sahildar ülkeler arasındaki güven ve güvenlik temelinde geliştirmek,

b. Deniz yoluyla gerçekleştirilen uyuşturucu madde, psicotropik maddeler ile bunların türevleri, mühimmat, patlayıcı, zehirli, ağır radyoaktif maddeler ve petrol kaçakçılığını, yasadışı göç ve diğer yasadışı faaliyetleri engellemek amacıyla tarafların sınır/sahil güvenlik teşkilatları arasında mevcut ilişkileri geliştirmek, ayrıca Karadeniz'deki seyir emniyeti ve güvenliğini güçlendirmek,

c. Terörizme karşı ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi faaliyetleri icra etmek,

ç. Karadeniz'in doğal kaynaklarının korunması ve balıkçılık kurallarının ihlalinin önlenmesi amacıyla işbirliği tesis etmek,

d. Sivil arama ve kurtarma faaliyetlerinde işbirliği tesis etmek,

e. Deniz kirliliğinin önlenmesi ve denizde çevrenin korunmasını sağlamak,

f. Bilgi değişimine yönelik iletişim kanalları kurmak ve geliştirmek,

g. İlgili konularda eğitim vermek amacıyla personel değişimi programları hazırlamak,

h. Karadeniz'de oşinografi ve hidrografi konularında bilimsel araştırma faaliyetlerini geliştirmek.

BSCF forumu Türkiye'nin liderliğinde gelişmekte olan bir girişimdir. Önümüzdeki yıllarda etkinliğinin artması ile Karadeniz'de kaçakçılığın ve yasadışı faaliyetlerin önlenmesini kolaylaştıracağı değerlendirilmektedir.

BSCF dönem başkanlığı; 20 - 23 Ekim 2009 tarihleri arasında Yalta/Ukrayna'da icra edilen 10. Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır Birlikleri/Sahil Güvenlik Komutanları Toplantısı ile Ekim 2009 - Ekim 2010 dönemini kapsayacak şekilde Ukrayna'ya geçmiştir.

EK 2

T.C. Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşma (13 Mart 1998)

Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge sınırları dahilinde geçerliliği olan anlaşma ile taraflar,

a. Vatandaş ve mallarının güvenliğinin terörizm dahil her türlü saldırıdan korunması,

b. Silah, psikotropik, patlayıcı, radyoaktif ve zehirli maddeler ile uyuşturucuların, ulusal sanatsal ve kültürel değeri maddelerin, kıymetli metal ve taşların yasadışı ticareti ve kaçakçılığı ile mücadele edilmesi,

c. Gümrük, maliye, sağlık, ekoloji ve göç konularındaki yasa ve yönetmeliklerin ihlalinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi.

ç. Deniz alanlarının, hava ve deniz araçları veya diğer sabit platformlardan, insan hayatına ve denizdeki canlı kaynaklara zarar veren zehirli, radyoaktif, hidrokarbonik ve diğer zararlı maddelerin atılması, boşaltılması, bırakılması ve diğer amaçlarla nakli yoluyla kirletilmesinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi,

d. İnsan yapımı tesisler, bilimsel deniz araştırmalarının yürütülmesi ve denizlerdeki canlı kaynakların kullanılması ile ilgili uluslararası hukuk rejimine bağlı kalınması, arasında işbirliğini ilerletmek üzere gerekli tedbirleri alacaklardır.

EK 3

T.C. Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sahil Güvenlik Alanında İşbirliği Anlaşması (27 Eylül 2002)

Taraflar; 3 Eylül 1996 tarihli iki ülke arasındaki ”Denizde Arama ve Kurtarma Anlaşması” ile 16 Haziran 2000 tarihli ”Denizciliğin Geliştirilmesine Yönelik İşbirliği Protokolü”nü göz önünde bulundurarak, karşılıklı çıkarlarını ilgilendiren konularda ve bu çerçevede Sahil Güvenlik alanında işbirliğini geliştirmek arzusuyla aşağıdaki hususlarda Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti iç sular, karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelerinde,

a. Yasadışı göç ve insan kaçakçılığı ile mücadele edilmesi,

b. Silah, psikotropik, patlayıcı, radyoaktif ve zehirli maddeler ile uyuşturucuların, ulusal, tarihi ve kültürel değeri olan varlıkların, kıymetli metal ve taşların ve yetkili makamların belirleyeceği diğer mal ve varlıkların yasadışı ticareti ve kaçakçılığı ile mücadele edilmesi.

c. Gümrük, maliye, sağlık ve çevre konularındaki ulusal ve uluslararası yasa ve yönetmeliklerin ihlalinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi.

ç. Deniz alanlarının ve deniz yetki alanlarının hava ve deniz araçları veya diğer sabit platformlardan, insan hayatına ve denizdeki canlı kaynaklara zarar veren zehirli, radyoaktif, hidrokarbonik ve diğer zararlı maddelerin atılması, boşaltılması ve diğer amaçlarla nakli yoluyla kirletilmesinin önlenmesi faaliyetlerine iştirak ve bununla mücadele edilmesi,

d. Denizde korsanlık ve uluslararası terörizmle ve diğer yasadışı faaliyetlerle mücadele edilmesi,

e. Uluslararası normlara uygun olarak, tarafların ulusal mevzuatlarını ve uluslararası hukuku ihlal eden yabancı gemilerin ve botların açık denizde izlenmesi hakkının kullanılması,

f. Deniz yetki alanlarındaki canlı kaynakların kullanılması, bilimsel deniz araştırmalarının yürütülmesi ve insan yapımı tesislerin işletilmesi ile ilgili uluslararası hukuk rejimine bağlı kalınması,

g. Deniz yetki alanlarında üçüncü ölkelere ait izne tabi bilimsel deniz araştırmaları, sismik faaliyetler, sondaj faaliyetleri ve kablo/boru döşeme faaliyetlerinin kontrol edilmesi, Tarafların deniz alanlarında ortak arama kurtarma faaliyetlerine iştiraki ve ortak arama kurtarma tatbikatları yapılması, konularında işbirliği yapacaklardır.

EK4

T.C. Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyet Hükümeti Arasında Sahil Güvenlik İşbirliği Anlaşması (18 Nisan 2002)

Taraflar 1992 yılında imzalanan ‘Türkiye ile Bulgaristan Arasında Dostluk, İyi Komşuluk, İşbirliği ve Güvenlik Anlaşması’, 3 Mart 1993 tarihinde iki ülke İçişleri Bakanlıkları arasında imzalanan İşbirliği Anlaşmasını, 16 Nisan 1998’de Türkiye Cumhuriyeti, Bulgaristan Cumhuriyeti ve Romanya arasında imzalanan ‘‘Terörizm, Örgütlü Suçlar, Yasadışı Uyuşturucu ve Psikotropik Madde Kaçakçılığı, Para Aklama, Silah ve İnsan Kaçakçılığı ve Diğer Temel Suçlarla Mücadele İşbirliği Anlaşması’’ve 1992 yılında imzalanan ‘‘Karadeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Bükreş Sözleşmesini göz önünde bulundurarak münhasır ekonomik bölgede;

a. Yasadışı göç ile mücadele edilmesi,

b. Silah, psikotropik, patlayıcı, radyoaktif ve zehirli maddeler ile uyuşturucuların, ulusal tarihi ve kültürel değeri olan varlıkların, kıymetli metal ve taşların yasadışı ticareti ve kaçakçılığı ile mücadele edilmesi,

c. Gümrük, maliye, sağlık ve çevre konularındaki yasa ve yönetmeliklerin ihlalinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi,

ç. Deniz alanlarının, hava ve deniz araçları veya diğer sabit platformlardan, insan hayatına ve denizdeki canlı kaynaklara zarar veren zehirli, radyoaktif, hidrokarbonik ve diğer zararlı maddelerin atılması, boşaltılması, bırakılması ve diğer amaçlarla nakli yoluyla kirlenmesinin önlenmesi faaliyetlerine iştiraki ve bununla mücadele edilmesi,

d. Korsanlık ve uluslararası terörizm ile mücadele edilmesi,

e. Uluslararası normlara uygun olarak, Akit Tarafların ulusal mevzuatlarını ve uluslararası hukuku ihlal eden yabancı gemilerin ve botların izlenmesi hakkının kullanılması,

f. Denizlerdeki canlı kaynakların kullanılması, bilimsel deniz araştırmaların yürütülmesi ve insan yapımı tesislerin işletilmesi ile ilgili uluslararası hukuk rejimine bağlı kalınması,

g. 1979 tarihli Denizde Arama-Kurtarma (SAR) Hamburg Sözleşmesi uyarınca, deniz alanlarında ortak arama-kurtarma faaliyetlerine iştirak, konularında işbirliğini iletirmek üzere gerekli tedbirleri alacaklar, ve belirtilen konularda yazılı bilgi teatisinde bulunacaktır.

EK 5

T.C. Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşma (12 Şubat 1998)

Taraflar 4 Mayıs 1992 tarihinde imzaladıkları Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasını dikkate alarak münhasır ekonomik bölgede;

a. Vatandaş ve mallarının güvenliğinin terörizm dahil her türlü saldırıdan korunması,

b. Silah, psikotropik, patlayıcı, radyoaktif ve zehirli maddeler ile uyuşturucuların, ulusal sanatsal ve kültürel değeri maddelerin kıymetli metal ve taşların yasadışı ticareti ve kaçakçılığı ile mücadele edilmesi,

c. Gümrük, maliye, sağlık, çevrebilim ve göç konularındaki yasal yönetmeliklerin ihlalinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi,

ç. Deniz alanlarının, hava ve deniz araçları veya diğer sabit platformlardan, insan hayatına ve denizdeki canlı kaynaklara zarar veren zehirli, radyoaktif, hidrokarbonik ve diğer zararlı maddelerin atılması, boşaltılması, bırakılması ve diğer amaçlarla nakli yoluyla kirletilmesinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi,

d. İnsan yapımı tesisler, bilimsel deniz araştırmalarının yürütülmesi ve denizlerdeki canlı kaynakların kullanılması ile ilgili uluslararası hukuk rejimine bağlı kalınması, konularında aralarında işbirliğini ilerletmek üzere gerekli tedbirleri alacaklardır.

EK 6

T.C. Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarında İşbirliği Anlaşması (12 Nisan 2000)

Taraflar, 25 Mayıs 1992de imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasındaki İlişkilerin Esasları Hakkında Antlaşmaya uygun olarak, 28 Ekim 1992'de imzalanan, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ile Rusya Federasyonu Güvenlik Bakanlığı Arasında İşbirliği Anlaşması ile 3 Ekim 1992'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ile Rusya Federasyonu İçişleri Bakanlığı Arasında İşbirliği Anlaşması'nın ilgili hükümlerini dikkate alarak, münhasır ekonomik bölgelerinde;

a. Uyuşturucu, silah, cephane, patlayıcı ve psicotropik maddelerin kaçakçılığıyla mücadele edilmesi,

b. Yasadışı göç ile mücadele edilmesi,

c. Karşılıklı deniz alanlarının ihlallerini engellemek amacıyla. Yetkili Makamlarca üzerinde birlikte mutabakata varılacak önlemlerin alınması,

ç. Terörizm eylemleriyle mücadele edilmesi,

d. Denizdeki biyolojik canlıların korunması ve bu alanda devlet denetiminin yürütülmesi,

e. İnsan hayatına ve çevreye zararlı maddelerle deniz alanlarının kirlenmesinin engellenmesi,

f. Türkiye Cumhuriyeti ya da Rusya Federasyonu yasalarını ihlal eden bir geminin, uluslararası hukuk esaslarına uygun biçimde sıcak takibi hakkının kullanıldığı sırada, gerekli görüldüğü takdirde desteklenmesi, konularında işbirliği yapacaklar ve birbirlerini destekleyeceklerdir.

EK 7

T.C. İçişleri Bakanlığı ile Romanya İçişleri Bakanlığı Arasında Sahil Güvenlik Alanındaki İşbirliğine İlişkin Anlaşma (06 Kasım 1992)

Taraflar;

- a. Kendi ülkelerinin yargı yetkisi altındaki denizlerde işlenen suçlarla mücadele,
- b. Uyuşturucuların, psikotropik maddelerin, silahların ve patlayıcı maddelerin, sanatsal, tarihi ve kültürel mirasın, kıymetli maddelerin ve taşların kaçakçılığı, kendi su yolları kullanılarak yapılıyorsa, bu suçlarla mücadele,
- c. Gümrük, maliye, sağlık ve göçmenlik yasalarının ihlalini önleme,
- ç. Ulusal ve uluslararası normlara göre gemilerin karasularından veya denizlerinden zararsız geçiş yapma haklarına saygı göstermek,
- d. İç denizlerin ve karasularının aynı zamanda atmosferin, botlardan yüzer veya sabit tesislerden ve uçaklardan insan sağlığına ve hayvan ve tabiat bitki örtüsüne zararlı zehirli, radyoaktif, hidrokarbon maddelerin ve çöplerin atılması, batırılması veya depolanmasıyla kirletilmesinin önlenmesi,
- e. Uluslararası denizleri de kapsayarak, kendi ülkelerinin yargı yetkisi altındaki denizlerde korsanlık ve esir alma eylemleri ile mücadele,
- f. Ulusal ve uluslararası normlara uygun olarak yasaları ve yönetmelikleri ihlal eden yabancı gemilerin ve botların izlenmesi konularında işbirliği yapacaklardır.

ÖZGEÇMİŞ

9 Haziran 1984'te Ankara'da doğan Cihan Seymen, 1990-1995 yılları arasında ilköğretimini Kdz. Ereğli Turgut Reis İlk Okulunda, müteakiben 1995-2002 yılları arasında ortaokul ve liseyi Kdz. Ereğli Anadolu lisesinde tamamlayarak, 2002 yılında Deniz Harp Okuluna başlamış ve 2006 yılında Endüstri Mühendisliği dalında lisans eğitimini tamamlamıştır. 2008 eğitim/öğretim yılında KTÜ Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. 2007 yılından itibaren TCSG 63 Komutanlığı/Trabzon'da II. Komutanlık görevinde bulunmaktadır.